

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Christen Hansen

og

Ingeborg Jensdatter

Ejere af Vinde Vestergaard
fra 1851 til 1891

Skive
Skive Folkeblads Bogtrykkeri
1942

Christen Hansen
og
Ingeborg Jensdatter

Christen Hansen

og

Ingeborg Jensdatter

En Slægtshistorie

ved deres Søn

canò. mag. J. C. Hansen

Udgivet af Slægten den 6. Juli 1942
med Støtte af Afholdsfonden

Søskendeflokken fra Vinde Vestergaard, Christen Hansen og Ingeborg Jensdatters fire Børn: Jens Christian, Mads Quist, Birthe Marie og Carl, viste gennem hele deres Liv et sjældent Slægts-Sammenhold.

Som Tak for det Eksempel, det yngre Slægtled herigennem har modtaget, udgives denne Bog, i hvilken den ældste af „Børnene fra Vinde Vestergaard“ cand. mag. *Jens Christian Hansen* skildrer Slægtens Vej i onde og gode Dage.

Bogen udgives paa Forfatterens 80 Aars Fødselsdag den 6. Juli 1942, som en Tak fra *de unge i Slægten* til ham, der mere end nogen anden har aabnet vore Øjne for Betydningen af Slægtens Udspring og Rod.

Udgiverne.

Christen Hansens Slægtslinie.

Cort Jørgensen Ø. Dølby, død 1690, Side 7.

Anna Cortsdatter, 1650–1712, g. m. Hans Pedersen Smed, Hindborg, 1635–1714, Side 9.

Christen Hansen, Hindborg, 1676–1743, g. m. Birthe Christensdatter, 1681–1731, Side 10. Birthe Christensdatters Slægt Side 11.

Hans Christensen, Hindborg, 1712–1776, g. 1736 med Else Melkiorssdatter, 1715–1783, Side 17. – Else Melkiorssdatters Slægt Side 14.

Birthe Hansdatter, 1740–1824, g. 1764 m. Anders Jensen. Hindborg, 1730–1806, Side 20. Anders Jensens Slægt Side 18.

Hans Andersen, Otting, 1768–1830, g. 1801 m. Karen Jensdatter, 1777–1859, Side 22. – Karen Jensdatters Slægt Side 32 til 47.

Christen Hansen, Vinde Vestergaard, 1816–1896, g. 1856 m. Ingeborg Jensdatter, 1826–1891, Side 47 til 65.

Ingeborg Jensdatters Slægtslinie.

Peder Pedersen. Hjelm Mølle, 1652–1692, g. m. Kirsten Jensdatter, 1650–1692, Side 68.

Dorthe Pedersdatter, død ca. 1733, g. m. Christen Christensen. Hjelm Mølle, Side 69. – Christen Christensens Slægt Side 70.

Christen Christensen Skrædder, Sevel, f. 1696, g. m. Anna Paaskesdatter, Side 72. Paaske-Slægten Side 73.

Karen Christensdatter, f. 1727, g. m. Christen Christensen Smed, Djeld, 1729–1778, Side 81. — Christen Christensens Slægt Side 79.

Ingeborg, f. ca. 1770–1805, g. m. Chr. Jensen Dueholm, 1764–1837, Side 94. Dueholms Slægt Side 82.

Lene Marie Christensdatter, 1791–1862, g. m. Jens Jensen Torp, Vridsted, 1791–1862, Side 110. Torp-Slægten Side 100.

Ingeborg Jensdatter, 1826–1891, g. m. Christen Hansen, Vinde Vestergaard, 1816–1896, Side 47 til 65.

Christen Hansens Forfædre.

Cort Jørgensen, død ca. 1690.

Øster Dølby bestod for halvtredie Hundrede Aar siden af 3 Gaarde og 3 Husmandssteder, de sidste hvert med omtrent 1 Skp. Hartkorn. Den lille By var tæt sammenbygget; til den regnedes ogsaa Rud Mølle.

Den største af Gaardene, der var paa 5 Tdr. 3 Fdk. Harthorn, samt de to af Husmandsstederne hørte under Krabbesholm. Paa Gaarden boede Fæsterne Christen Cortsen og Jens Jensen, og i det ene af Husmandsstederne boede Christens meget gamle Fader *Cort Jørgensen*.

Hvad Cort havde været i sine Manddomsdage, kan ikke bestemt siges. Maaske havde han været Fæster paa Gaarden før Sønnen og havde paa sine gamle Dage faaet Stedet som en Slags Aftægt. Da gamle Cort var død, og Christen Cortsen afstod sit Fæste til en Søn, flyttede i hvert Fald han ind i Stedet og levede der som paa Aftægt, saa det er muligt nok, at det samme var foregaaet, da han i sin Tid tiltraadte Gaarden, men man skulde da have ventet at finde Cort paa en Fortegnelse over Fæsterne i Dølby for Aaret 1657, og der findes han ikke.

Der er andet, der tyder paa, at Cort har været Smed. Foruden Sønnen *Christen* i Fæstegaarden, der ofte kaldes Christen Smed, havde han nemlig en anden Søn,

Mads, der omkring 1680 var Smed i Dølby, og en Datter, *Anna*, der var gift med Hans Smed i Hindborg. Men han kunde for den Sags Skyld jo godt tillige have været Gaardfæster. Begge Dele forenedes meget ofte. Foruden de ovennævnte Børn havde han en aldrende Datter, *Kirsten*, som holdt Hus for ham. Hun havde vistnok ikke været gift.

Gamle Cort maa have oplevet meget. Han var født omkring Aar 1600. Hans Barndom og Ungdom faldt i den økonomisk glimrende Tid i Begyndelsen af Christian den Fjerdes Regering, da Bønderne sled Silke omkap med Adelen. I hans Barndom førte Kongen Kalmarkrigen, om hvis Bedrifter Drengen sikkert har hørt eventyrlige Frasagn. Men saa kom Trediveaarskrigen i Tyskland, som Danmark blev draget ind i, og som endte med, at Wallenstein 1629 med sine Horder oversvømmede Jylland og skændte og brændte, saa langt han naaede, udskrev alt gammelt Sølvtoj og drev Hjørde af Kvæg mod Syd.

Corts Børn er født i Aarene 1639—56. Ogsaa i denne Periode hærgedes Jylland under Svenskekrigen 1643—45. To Gange i disse Aar hjemsøgte Salling af plyndrende svenske Tropper, og knap var Landet kommet lidt paa Fode igen, før en ny Svenskekrig 1658—60 igen, værre næsten end tidligere, hærgede Jylland og bragte alle i den yderste Armod. Ja, selv paa sine gamle Dage oplevede Cort den femte Krig, den skaanske Krig 1675—79, men denne Gang blev Jylland forskaanet for fjendtlig Indrykning. Krigen førtes mest til Søs og i Skaane, men Slagene var blodigere end nogen Sinde, og de faldnes Tal efter Forholdene uhyre stort. Ved Lund faldt ikke mindre end 8000 Mand paa dansk Side, og ved Landskrona ca. 5000.

Kom Fjenden end ikke paany, saa mærkedes Udskrivningen baade af Mandskab, Levnedsmidler og Penge.

Hvor stærkt alle disse Forhold og Begivenheder havde berørt Cort Jørgensen og hans Familie, vides ikke, men underligt skulde det være, om han i sit lange Liv altid skulde være gaaet Ram forbi.

En Begivenhed, som i det lange Løb fik endnu mere at betyde end Krigsbegivenhederne, var Enevældens Indførelse 1660. Det er ikke godt at vide, med hvor stor Interesse Cort og hans ligestillede har modtaget Efterretningen herom. Muligvis har de hilst Forandringen med Glæde, for deres politiske Sans kan let dengang have været meget større, end vi nu er tilbøjelige til at forestille os. Vi har et godt Bevis paa, hvor stærkt en offentlig Sag i Corts Manddomstid kunde optage Sindene, i den Strid om Præstevalget i Hem—Hindborg—Dølby Sogne 1643, som fuldstændig satte hele Pastoratet paa den anden Ende, en Bevægelse, som Cort rimeligvis har været optaget af lige saa stærkt som de andre af Sognets Beboere. Hvad Enevældens Indførelse vilde faa at betyde, og hvilke Byrder den kom til at lægge paa Bønderne allerede i Corts Tid, har de dog næppe haft nogen Anelse om. Før 1660 havde Adelen og dens Fæstere været fri for at svare Skat. Nu blev al Jord for første Gang matrikuleret og sat i Hartkorn, og snart kom Jorden, det vil sige Bønderne, til at bære næsten alle Statens Byrder. Det var for Alvor at komme fra Asken og i Ilden.

Naar Cort døde, vides ikke bestemt; men det maa have været omkring 1690. Hans Hustru ved vi ikke Navn paa.

Hans Pedersen Smed 1635--1714.

Anna Cortsdatter ca. 1650—1712.

Hans Smed og Anna maa være bleven gift ca. 1670 eller muligvis nogle Aar før. Vi kender 3 af deres Børn,

Sønnerne *Niels*, født 1671, *Cort*, født 1673, og *Christen*, født 1676. *Niels* blev Smed ligesom Faderen. *Cort* havde en sørgelig Skæbne. Han fik, da han var $\frac{1}{2}$ Aar gammel Børnekopper og blev blind. Ikke destomindre blev han 1721 gift med en Enke fra Bajlum og levede, til han var 88 Aar gammel; i sine sidste Aar rigtignok som Almissem. Sønnen *Christen* blev Fæstegaardmand i Hindborg.

Hans Pedersen havde, sammen med en Mads Pedersen Røgling, en lille Gaard i Hindborg i Fæste paa ca. 2 Tdr. 6 Skpr. Hartkorn, som tilhørte en Renteskriver Laurs Christensen, formodentlig boende i Viborg. Muligvis har Hans og Mads været Brødre og Smede begge to. I Hindborg laa dengang enkelte Gaarde øde, bl. a. en Gaard paa 3 Tdr. 6 Skpr. 2 Alb. Hartkorn, som tilhørte en Grev Reventlow, men af denne blev solgt til Grinderslev Kloster. Gaarden havde sidst været beboet af en Kvinde, Maren Graversdatter, men laa omkring 1690 helt forladt. Hans Smed og en Gaardmand i Byen, Peder Quist, fik nu hver Halvdelen af den øde Gaards Jord i Fæste og drev den sammen med de Ejendomme, de i Forvejen havde, saa Bedriften for Hans Smeds Vedkommende mere end fordobledes. — Iøvrigt var han som Smed i de Tider noget af en Rangsperson, der stod over de almindelige Fæstebønder, og han har sikkert ogsaa været en pekuniært holden Mand.

Anna Cortsdatter døde 1712 og Hans Smed 1714; han blev 79 Aar gammel.

Christen Hansen 1676—1743.

Birthe Christensdatter 1681—1731.

Hans Smeds Søn, *Christen*, blev 1706 gift med en Anna Nielsdatter, men hun døde 1710, 34 Aar gammel, og efterlod sig ingen Børn. Syv Maaneder efter Annes

Død giftede Christen sig atter med en Datter fra Bundgaard i Lille Ramsing, *Birthe Christensdatter*. Hun fødte ham det følgende Aar (1712) en Søn, der efter Bedstefaderen blev døbt *Hans*.

Christen Hansen synes at have været en meget virksom Mand, der efterhaanden fik sig skabt en ret stor Bedrift. Han havde i Fæste et Par Smaagaarde, som tilhørte Hindborg Kirke, tilsammen ca. 3 Tdr. 6 Skpr. Hartkorn. Men dertil fik han senere føjet en Gaard paa ca. 3½ Tdr. Hartkorn, der tilhørte en Privatmand, Henrik Holst, saa han havde over 7 Tdr. Hartkorn at drive. Og ligesom Faderens Fæstegaard var det ikke Ejendomme, der hørte under nogen Herregaard, og der var altsaa ikke Tale om Hoveri eller Afhængighed af en Herremand og hans Ridefoged. Afgiften af den sidstnævnte Gaard (3½ Tdr. Hartkorn) synes heller ikke særlig stor, idet han aarlig kun skulde give 4 Rigsdaler 4 Mark.

Christen Hansen sørgede for, at hans Søn, Hans, fik en god Opdragelse og lærte at bruge sin Pen godt, hvad der dengang var en Sjældenhed hos Bønder. Han fik ham anbragt hos Ridefogden paa Eskjær, Chr. Jørgensen, og her fik han Lov at føre baade Fæsteprotokol og Skifteprotokol, og man kan endnu den Dag i Dag i disse Bøger beundre Hans Christensens faste, let læselige Skrift. Og hvad mere er, hos Jørgensen hentede han sin Hustru, en Søsterdatter af Chr. Jørgensens Kone.

Christen Hansen døde 1743, 67 Aar gammel. Birthe Christensdatter var allerede død 1731, 50 Aar gammel.

Birthe Christensdatters Forfædre.

Slægten fra Bundgaard i Lille Ramsing.

Bundgaard i Lille Ramsing var sikkert en af de mange Selvejerbøndergaarde, der i Kong Frederik II's Tid

blev tildømt Kronen for Restancer af Skatter og Afgifter, som var bleven paalagt Bønderne under Syvaarskrigen med Sverrig 1563—70. Muligvis har den Mand, der da sad paa Gaarden, faaet Lov at beholde den som Fæster under Kronen, saa det er Mænd af den gamle Slægt, der sidder paa Gaarden i hele det 17. Aarhundrede som Fæstere under Krongodset Skivehus.

Den første af denne Slægt, vi ved Navn paa, er

Jens Christensen (1601)

Hans Navn er bevaret derved, at Kong Chr. IV i et aabent Brev 1601 fritager ham og andre Sandemænd i Hindborg Herred for Ægt og Arbejde, fordi deres Virksomhed som Sandemænd ofte hindrer dem i at passe deres egne Sager. Sandemænd var Dommere, som af Kongen var beskikket paa Livstid til at dømme i visse Retssager, f. Eks. Drabssager, visse Ejendomstrætter (Markskel) og andre Sager, hvori det var nødvendigt at anstille grundige Undersøgelser, inden Dommen fældedes. Kun de solideste og mest vederhæftige Mænd kunde blive Sandemænd, — der var 8 i hvert Herred — og de fik ingen egentlig Løn for deres Umage, men kun i „Hesteleje“ 1 Mark for hver Sag, de havde med at gøre. (En Mark var næppe et Møntstykke, men en Vægt = $\frac{1}{2}$ Pund ($\frac{1}{4}$ kg) Sølv; man vejede Penge dengang i Stedet for at tælle dem). — For at give et Begreb om Værdien af denne Hesteleje skal her anføres, at medens vi havde Kronemønt af Sølv, udmøntedes der 32 Kr. af en Mark Sølv; men dens Købekraft har jo sikkert i den meget gamle Tid været betydelig større. En Sag kunde nok give Anledning til lange Rejser; for foruden de Undersøgelser, der maatte anstilles paa Aastedet, medførte mange Sager en Rejse til Viborg, idet Sandemændene skulde i Volds- og Drabssager afsige deres Dom og

aflægge Ed paa den paa Landstinget, der jo for hele Nørrejylland holdtes i Viborg.

Sandemandsværdigheden gik oftest i Arv fra Fader til Søn, og dette skete ogsaa her, idet Jens Christensens Søn,

Christen Jensen (1617)

nævnes som Sandemand 1617. Vi ved ellers ikke noget om ham undtagen det, at han havde en Medfæster i Bundgaard, som hed Jeppe Nielsen. De skal tilsammen udrede 1 Mark 5 Skilling i Ledingspenge, 2 Ørter Rug, 2 Ørter Byg, 2 Ørter Havre, 1 Svin, 1 Skovvogn, 1 Lam, 1 Gaas og 1 Høne samt 12 Hestes Gæsteri. (1 Ørte Rug = 6½ Skp., 1 Ørte Byg = 1 Tdr., 1 Ørte Havre = 13½ Skpr.).

Efter Christen Jensen maa der i hans Halvpart af Bundgaard have været en

Jens Christensen,

men ham kender vi ellers slet ikke noget til. Derimod finder vi 1651 hans Søn,

Christen Jensen (1651),

som Fæster i Gaarden, og han synes da at have hele Gaarden. I hans Tid (1662) sattes alle Gaarde til Hartkorn for første Gang, og Bundgaard fik 7¼ Tdr. ved den første Matrikulering. Dette Hartkorn beholdt Gaarden for Resten til 1844, idet det kun ændredes ganske ubetydeligt ved Matrikuleringen 1688.

Engang i Tiden mellem 1671 og 1680 har Christen Jensen faaet til Medfæster en Svoger, Niels Villadsen, gift med hans Søster, Maren Jensdatter. Christen Jensen synes ikke at have haft Sønner; men to Døtre havde han da i det mindste, den ene, *Maren*, gift med Gaardfæster

Niels Pedersen i Otting Nørreby, den anden, *Birthe*, blev gift med Christen Hansen i Hindborg. Christen Jensen maa være død før Aar 1700, og Niels Villadsen blev derefter Enefæster i Bundgaard.

En vigtig Forandring i Bundgaards Forhold var foregaaet i Christen Jensens Tid. Skivehus var af Kronen blevet afhændet til Rigsadmiral Ove Gjedde. Han døde imidlertid, inden han rigtig havde overtaget sit nye Gods, og en Del af Bøndergodset i Salling, deriblandt Bundgaard, tilfaldt som Arv hans Søn, Frederik Ejler Gjedde til Dalsgaard ved Hadsund. Dette havde til Følge, at der aldrig kunde blive Tale om Hoveri fra de Bøndergaarde, han havde i Salling; men til Gengæld maatte Fæsterne her betale nogle faa Rigsdaler aarlig i Arbejdspenge (Hoveriafløsning).

Selvejerslægten fra Otting.

Erik Pedersen, † ca. 1680.

Else Simonsdatter, † ca. 1693.

Otting Sogns eneste Selvejer efter Svenskekrigen var Erik Pedersen. Han ejede en Gaard i Byen paa $4\frac{1}{2}$ Tdr. Hartkorn, hvis Herlighed hørte under Skivehus, der nu med Kronens Gods i Sydsalling kom i Christian Gjeddes Eje. Men ved Siden af sin egen Gaard drev han en anden Gaard i Otting, der tilhørte en Mand i Viborg, Bertel Hansen; den var paa 6 Tdr. Hartkorn, som han havde i Forpagtning.

Erik og Else havde mange Børn. De af dem, som vi ved Besked med, og hvis Alder vi omtrentlig kender, var født i Aarene 1660—1680. De to ældste Sønner hed *Peder* og *Simon*. Af dem fik Peder Selvejergaarden efter sin Moders Død ca. 1693. Faderen var død over 10 Aar i Forvejen. Simon blev Fæster i den anden Gaard, der efter Viborgmanden Bertel Hansens Død var bleven solgt

til Ejeren af Bustrup. Foruden Peder og Simon var der *to* Sønner af Navnet *Jens*; af dem fik den ene en Selvejergaard i Frammerslev, og den anden blev gift med en Selvejerdatter i Næstild og fik der sin Svigerfaders Gaard i Fæste, medens Svigerfaderen blev flyttede til Viborg og drev der Vognmandsforretning, der senere overtoges af en Søn, medens den gamle atter flyttede, denne Gang ud paa den store Slægtsgaard Boller i Romlund Sogn, hvori han ejede en Part.

Jens i Næstild havde mange Børn. En af hans Sønner købte Gaard i Bostrup, og fra ham nedstammer direkte, Søn efter Fader, Christen Østergaard i Bostrup, der altsaa hører til en Slægt, der har været Selvejere lige tilbage til Erik Pedersen og sandsynligvis helt tilbage til Middelalderen.

Jens i Frammerslev var barnløs og testamenterede sin Gaard til to Brodersønner og to Søsterdøtre.

En af Erik Pedersens Døtre, *Mette*, blev gift med Christen Jørgensen i Estkjær i Dølby Sogn. Det var et meget fint Giftermaal, idet Christen Jørgensen i mange Aar var Ridefoged paa Eskjær og iøvrigt stammede fra en meget anset Slægt. Hans Bedstefader, Chr. Lauritsen, var Herredsfoged i Hindborg Herred og var kendt for at have været en dygtig Mand, der imidlertid ogsaa selv blev stævnet for Retten, fordi han havde været paa-gaaende i sin Agitation ved et Præstevalg i Hem. Det var i Chr. IVs Tid omkring 1643, da der ogsaa var Krig med Svenskerne, og Jylland var oversvømmet af Fjender.

En anden Datter, *Maren*, var gift med en Selvejer i Frammerslev, Jens Villadsen, og endnu en Datter, *Maren*, var gift med Melchior Pedersen, der først var Fæster af en Gaard i Otting, men siden forsvandt fra Egnen og vist snart døde.

Der var mindst et Par Døtre til, men om dem vides ingen Besked.

Det ses let ved at følge Erik Pedersens Efterkomere, at det har været en meget kraftig Slægt; den er da ogsaa nu saare udbredt, og der kunde nævnes en Mængde af Sallings mere fremragende Mænd, som kan nedlede deres Herkomst fra ham.

Det kan endnu bemærkes, at hans Slægtsgaard i Otting er den eneste i Byen, om hvilken det kan konstateres, at den har været Selvejergaard helt tilbage i Middelalderen. Den betalte endnu efter Aar 1700 den gamle Ledingsafgift paa 2 Skilling til Kongen, der som Afløsning for Ledingspligten stammer fra Valdemar Atterdags eller Dronning Margrethes Tid. Til Herlighedsejeren skulde der af Gaarden udredes 1½ Lispund Smør og ydes 6 Hestes Gæsteri samt gives 3 Skilling i Spindepenge. — Garnspinding var den eneste Arbejdsforpligtelse, der hvilede paa Gaarden.

Peder Melchiorson.

Melchior Pedersens Fader havde 1688 en Fæstegaard paa 3 Tdr. 5 Skpr. Hartkorn under Skivehus. Det er sandsynligvis denne Gaard Melchior Pedersen faar i Fæste 1711.

Melkior Pedersen.

Maren Eriksdatter.

Erik Pedersens Datter, Maren, og Melchior Pedersen blev trolovet 19. November 1711 og gift 3. Januar 1712. I de følgende Aar — til 1718 — bor de i Otting og faar nogle Børn: *Peder* 1712, *Else* 1715 samt 1718 et Barn, hvis Navn ikke er indført i Kirkebogen; men hun hed vistnok *Karen*. Ved denne Tid maa de være flyttet fra Egnen, maaske til Øster Lyby eller Grønning. I Aaret 1721 har de faaet en Datter, *Maren*; men saa maa de vist begge være døde kort efter; for *Maren* og hendes

Broder, *Peder*, finder vi 1725 hos deres Morbroder, Jens Eriksen, i Frammerslev, der da testamenterer dem den ene af sine 2 Selvejergaarde der i Byen. Maren fik dog ingen Fornøjelse af Morbroderens Gave, for hun døde ved Juletid samme Aar, kun 4 Aar gammel. Hendes Broder, *Peder*, voksede derimod op i Frammerslev og blev 1737 (altsaa 25 Aar gammel) gift med en Pige fra Nørre Andrup.

Søsteren, *Else*, kom ved Forældrenes Død til sin Moster, der var gift med Christen Jørgensen i Ejskjær (Ridefogden paa Eskjær). Hun voksede op der, og da Christen Hansens Søn fra Hindborg blev Skriverdreng paa Godskontoret, blev hun kendt med ham, og de to blev Mand og Kone.

Hans Christensen 1712—1776. Else Melkiorssdatter 1715—1783.

Parret blev gift hen paa Efteraaret 1736. I de følgende Aar faar de en Del Børn: *Melchior* 1738, *Birthe* 1740, *Christen* 1743, *Mette* 1746, *Maren* 1749 (døde 9 Aar gl.), *Jens* 1751 (døde faa Dage efter Fødselen).

Hans Christensen fik, da han var bleven gift, Faderens forholdsviis store Gaard og synes at have været en dygtig og meget anset Mand, hvortil ogsaa hans gode Opdragelse og hans Hustrus fine Slægtsforbindelser bidrog.

Det er vanskeligt at faa Rede paa, hvordan Dele af hans store Gaard i Tidens Løb skiftede Ejere; men ca. 1755 hørte 4 Tdr. 6 Skpr. Hartkorn under Skivehus, medens en anden Del, ca. 3½ Tdr. Hartkorn, hørte under Grinderslev Kloster.

Af Børnene blev *Melchior* Gaardmand i Otting. *Birthe* blev gift med Anders Jensen, Søn af Gaardmand Jens

Andersen i Hindborg, og de fik den Del af Hans Christensens Gaard, som hørte under Grinderslev Kloster. *Christen* fik 1761 den Del af Gaarden, som hørte under Skivehus, og hos ham forblev Søsteren *Mette*. De forblev begge ugifte, men tog til sig i Gaarden 2 af Søsteren *Birthes Børn: Anders og Else*.

Hans Christensen døde som Aftægtsmand hos Christen 1776, 64 Aar gammel. Else døde først 1783, 68 Aar gammel.

Anders Jensens Forfædre.

Hindborg var i gamle Dage, hvad Ejerforhold angaar, vistnok den mest splittede By i Jylland. Dens 26 — for det meste smaa — Gaarde og 7 Husmandssteder hørte under 11 forskellige Herregaarde, der hver havde 1 eller 2 Smaagaarde i Byen. Endvidere hørte et Par Gaarde under Kronen og 3 under forskellige Kirker og endelig ejedes 4 Gaarde af lige saa mange Privatmand udenfor Bondestanden. Selvejere var der ingen af.

En enkelt lille Gaard paa knap 2 Tdr. Hartkorn hørte under Kaas. Paa den sad i Slutningen af det 17. Aarhundrede Fæstefolkene

Anders Andersen, ca 1640 - ca. 1700.

Anne Jensdatter 1639 - 1713.

Der vides meget lidt om dem. De havde i hvert Fald en Søn, *Jens*, født 1682, samt 3 Døtre: *Maren*, født 1685. *Karen* og *Kirsten*, der vistnok var ældre. *Maren* blev gift med Niels Hansen Smed, Broder til Christen Hansen (se foran Side 10). *Karen* blev gift med en Fæstegaardmand, Søren Jepsen, i Tustrup, og *Kirsten* blev gift med en Jens Nielsen i Hindborg. De synes altsaa at have været vel ansete Folk.

Anders Andersen døde før Aar 1700, og Anne Jensdatter giftede sig derefter med en Anders Espersen, saa Børnene fik tidlig Stiffader. Hun døde selv 1713.

I Hindborg laa en lille Gaard paa godt 2 Tdr. Hartkorn, som hørte under Estvadgaard, men som omkring 1680 laa øde og uden Bygninger. Anders Andersen og en anden Mand i Byen havde hver faaet Halvdelen af dens Jord i Fæste, og Anders Espersen havde ved sit Giftermaal med Anne Jensdatter overtaget det efter sin Formand. De havde altsaa haft Jord til 3 Tdr. Hartkorn at drive. Da Anne Jensdatter var død, blev det Sønnen, Jens, der overtog det hele. Anders Espersen giftede sig med en Enke i Bajlum, som havde et Hjem der, og flyttede fra Hindborg. Jens giftede sig 1714 og var nu Mand i sin Fødegaard.

Jens Andersen, 1682—1774.

Maren Jensdatter, 1694—1785.

Hos en Gaardmand, Chr. Mortensen, i Hindborg tjente *Mette Andersdatter*, som blev Jens Andersens første Hustru. Hun havde været gift før med en Christen Thomesen, der var død snart efter deres Bryllup, og Mette havde derefter taget Plads som Tjenestepige. Hun havde en Søn, Jens Christensen. Hvor hun stammede fra, vides ikke; men hun havde en Søster, Anna, gift med Svend Pedersen i Trustrup, og en anden Søster boede i Resen, der muligvis var hendes Fødeby. Mette Andersdatter fødte sin Mand 3 Børn, af hvilke dog vist ingen naaede den voksne Alder. Selv døde hun omkring 1720, og Jens Andersen giftede sig da igen med *Maren Jensdatter* i Bajlum. Maren var beslægtet med Familien i Ramsinggaard og opholdt sig, da hun blev gift med Jens Andersen, hos en Søster til Manden i Ramsinggaard, Mikkel Nielsen, der var gift med en forhenvæ-

rende Rytter, Ludvig Grace, muligvis en forløben Franskmand, der nu var Fæstegaardmand i Bajlum.

Maren fødte mindst 8 Børn, deriblandt engang Tvillinger, men nogle af dem døde som smaa. Under en Koppeepidemi 1726 døde omtrent samtidig 3 af Jens Andersens Børn, hvoraf de to var af 1ste Ægteskab. 1728 døde Stifsønnen, Jens Christensen. En anden af Jens Andersens Sønner, *Christen*, født 1733, døde 1758. 25 Aar gl. Kun om to af de øvrige ved vi nogen Besked: *Anders*, født 1730, og *Ludvig*, født 1736. Sidstnævnte, der var det yngste af Børnene, fik allerede 1756 Fødegården, og dertil fik han Fæstebrev paa hele den Ejendom, som hans Fader havde haft Halvdelen af fra Estvadgaard. Den havde nu skiftet Ejer og var kommen under Kjeldgaard. Ludvig skulde af de 2 Tdr. Hartkorn kun give 2 Rdl. aarlig og betale de kgl. Skatter. Han havde nu en Fæstegaard paa 4 Tdr. Hartkorn for en meget ringe aarlig Afgift og var hovfri. Jens Andersen døde 1764, 82 Aar gl. Maren Jensdatter levede til 1785: hun blev 91 Aar gl.

Anders Jensen, 1730—1806. Birthe Hansdatter, 1740—1824.

Et halv Aars Tid efter, at Jens Andersen var dod, blev hans Søn, Anders, gift med Hans Christensens Datter, Birthe (se foran Side 17). Hun fødte sin Mand 11 Børn, hvoraf dog kun 7 naaede den voksne Alder. De var: *Jens*, født 1765, *Maren* 1767, *Hans* 1768, *Anders* 1771, *Else* 1773, *Anne* 1781 og *Ludvig* 1784.

Det er klart, at af en saa stor Børneflokk maatte nogle tidlig ud til fremmede. Det er allerede omtalt, at to af dem, *Anders* og *Else*, allerede fra smaa af fik deres Hjem hos deres Morbroder, Christen Hansen, og Moster

Mette. Sønnen *Hans* finder vi, da han er 20 Aar gammel, i Vester Lyby, sagtens som Tjenestekarl. Han kom derfra i Tjeneste hos Amtsforvalter Maarslet i Skive. Fra hans Ophold der stammer sikkert den Lyst og Dygtighed til Handel, som han senere viste sig i Besiddelse af. Den ældste Søn, *Jens*, forblev stadig hjemme, og det var ham, der blev Ejer af Fødegaarden. Denne hørte jo under Grinderslev Kloster, og Anders Jensen havde ved flere Lejligheder faaet den forøget ved at overtage Jord i Hindborg, som tilhørte Grinderslev Kloster, men før havde været fæstet ud til andre. Men i 1788 skulde alt Fæstegods under Grinderslev Kloster bortsælges ved Auktion. Ved denne blev Gaarden opmaalt med ca. 5½ Tdr. Hartkorn og med Sønnerne *Jens*, *Hans* og *Anders* som Mandskab i Gaarden til mulig Soldaterudskrivning. Det var jo endnu i de Tider, da mange stavsbundne Sønner øgede en Gaards Værdi. Sønnen *Hans*, der som før sagt paa den Tid var i Vester Lyby, bød 140 Rdl., men Lange paa Eskjær bød over med 150 Rdl. Der faldt imidlertid intet Hammerslag. Aaret efter købte Sønnen, *Jens Andersen*, Gaarden af Grinderslev Klosters Ejer. Faderen, *Anders Jensen*, blev dog siddende som Fæster under sin Søn, vistnok omtrent til sin Død 1806. Da *Jens* selv kort i Forvejen overtog Gaarden, maatte han betale sin Fader 200 Rdl. for Besætningen.

Anders Jensen og *Birthes* ældste Datter, *Maren*, blev gift med Gaardmand *Laust Grove* i Hindborg. Fra dem nedstammede *Srædder Lauritsen* i Jebjerg, senere Krea-turkommissionær i Hamborg og Godsejer paa *Astrup*. En Søn af denne er *Tandlæge Lauritsen* i Skive.

Datteren *Anne* blev 1816 gift med Gaardmand *Roger Andersen* i Hindborg. Deres Søn var *Anders Rogersen*.

Den yngste Søn, *Ludvig*, kom i Tjeneste paa *Krabesholm* og blev tilsidst Ladefoged der. Han giftede sig senere og købte en Gaard i *Lund*, som senere hans Søn

Anders Ludvigsen ejede, og som nu besiddes af dennes Datter.

De to, der var opdraget hos deres Morbroder Chr. Hansen, blev ogsaa vel forsørgede. *Anders* giftede sig til en Gaard i Otting, og *Else* arvede Gaarden i Hindborg efter Morbroderen. Christen Hansen havde 1792 købt den til Selveje fra Skivehus, 5 Tdr. Hartkorn. I 1805 oprettede han et Testamente, ifølge hvilket hans Søster Mette skulde have Gaarden til Brug i hendes Levetid, og derefter skulde den tilfalde deres Søsterdatter Else Hansdatter. I 1821 giftede Else sig med Kursmed Anders Johansen, og Aaret efter døde Mette Hansdatter. Chr. Hansen var allerede tidligere afgaaet ved Døden, saa nu var Else og Anders Johansen fuldt ud Ejere af Gaarden.

Anders Jensen døde, som før nævnt, 1806. Birthe Hansdatter levede til 1824, hun blev 84 Aar gammel

Hans Andersen, 1768 – 1830. Karen Jensdatter, 1777—1859.

Hvorledes Hans Andersen meget tidlig er kommen ind paa at drive Handel, er ikke let at vide. Hans Principal, Amtsforvalter Maarslet, drev en omfattende og meget alsidig Handel. Muligvis er Hans Andersen bleven sendt ud for at handle paa hans Vegne som Opkøber f. Eks. Men allerede i Sommeren 1788 synes han at have forladt Amtsforvalterens Tjeneste og at have begyndt paa egen Haand. Det var stærkt opadgaaende Aar, og navnlig efter at den franske Revolution snart havde bragt Europa i Krigstilstand, tog Prisstigningen Fart, og denne Stigning varede uafbrudt i over 20 Aar. Der var altsaa god Lejlighed for en Handelsmand til at tjene Penge.

Og Hans maa have tjent godt, for i Løbet af en halv Snes Aar havde han lagt saa meget til Side, at han kunde

købe Gaard. I Otting By laa der nogle Gaarde, som hørte under Bustrup, deriblandt 2, som tidligere var bleven slaaet sammen og atter delt i to nøjagtig lige store Gaarde, hver paa lidt over 5 Tdr. Hartkorn. De blev i 1798 solgt ved Auktion, og Hans Andersen købte den ene af dem for 1200 Rdlr. og dertil Salær, ca. 50 Rdlr. Gaarden var beboet af en Fæster Anders Espersen, en meget gammel Mand, som Hans Andersen vel havde tænkt sig snart vilde dø, saa han selv kunde rykke ind i sin Gaard.

Men saadan kom det nu ikke til at gaa. Anders Espersen havde jo Fæste paa Livstid og var ikke tilbøjelig til at rykke ud af Gaarden, hverken for gode Ord eller Betaling. Men Hans Andersen var opsat paa at faa eget Hjem og har vel ogsaa da haft i Sinde snart at gifte sig. Han købte da et lille Boelssted i Lille Ramsing, ca. 5½ Skpr. Hartkorn, for 300 Rdlr. og indrettede sig der. Sælgeren Niels Espersen og hans Kone blev Aftægtsfolk hos ham. Hans Søster *Anne*, senere gift med Roger Andersen, flyttede til ham. Hun drev Skræddersyning. Til at forestaa Husvæsenet havde de en Tjenestepige. Saa vidt vides indrettede Hans Andersen her i Lille Ramsing en Landhandel, som han drev, til han kunde flytte ind i sin Gaard.

Men 1801 giftede han sig med Karen Jensdatter, Datter af Jens Nielsen i Nabogaarden Bundgaard i Lille Ramsing, og Søsteren Anne flyttede tilbage til Hindborg.

Der kom snart en Flok Børn i Hjemmet i Lille Ramsing: *Anders*, født 1803; *Jens* 1805 (død ½ Aar gl.); *Birthe* 1806; *Marie* 1808; *Mette* 1810; *Johanne* 1813 og *Jens* 1814. Inden der kom flere, kom Familien til at holde Flyttedag til sin nye Gaard. Der var nemlig sket det, at Fæsteren Anders Espersen sidst paa Aaret 1812 var død, over 80 Aar gammel, og 1808 havde Hans Andersen af sin Svoger Niels Jensen i Bundgaard købt et Stykke Jord paa 1 Td. Hartkorn for 400 Rdl., som laa lige op til

den Jord, der hørte til hans egen Gaard i Otting. Denne, der var gammel og faldefærdig, lod han nu nedbryde og byggede sig en ny Gaard paa Marken tæt ved Skellet mellem Otting og Lille Ramsing Mark ved en Dam, som kaldtes Breddam, og efter denne Dam fik Gaarden sit Navn Otting Bredgaard. Hans Andersen synes Aar i Forvejen at have købt Materialer sammen til Gaardens Bygning, hvor han tilfældigvis kunde faa noget til godt Køb. I 1812 var Taarnet paa Graabrødre Kirke i Viborg saa brøstfældigt, at man var bange for, at det skulde styrte sammen. Man ophørte da med at bruge Kirken til Guds-tjeneste, og Taarnet blev nedbrudt og Materialerne solgt ved Auktion. Hans Andersen købte Tømmeret og maaske andet deraf, og saaledes gik det til, at dette Kirketømmer kom til at sidde i Otting Bredgaards Lade og andre Huse i Gaarden.

Om Arbejdet med Gaardens Bygning havde de gamle en Del at fortælle. Alle Byens Bønder hjalp til, som det ved en saadan Lejlighed var Skik fra gammel Tid. Meget Besvær voldte Udgravningen og Opsætningen af Gaardens Brønd, der skulde være færdig, før de andre Bygearbejder paabeyndtes. Der var meget dybt til Vand, og da man ikke kendte til eller brugte at stive Brøndhullet af med Buller, maatte man grave et uhyre omfangsrigt Hul med tilstrækkeligt skraa Sider for at sikre sig, at Jorden ikke skulde skride sammen. Brønden blev sat op med temmelig store Kampesten, men Arbejdet blev gjort godt, for Brønden stod i 100 Aar og blev først kastet til, da Gaarden fik Vandværk. Man sagde om denne Brønd, at den sagtens kunde blive god og holde godt, for den var sat i Brændevin. Man maa deraf slutte, at Hjælperne er bleven „ræsonabelt trakterede“.

I Efteraaret 1815 stod Gaarden færdig, og Familien flyttede da ind 1. November.

Det første Barn, der blev født i Otting Bredgaard,

var en Søn, *Christen*, 1816. Han var den ottende i Børnerækken; derefter kom *Else* 1819, og tilsidst *Mariane* 1821. Karen Jensdatter havde født sin Mand 10 Børn, hvoraf de 9 naaede den voksne Alder.

Hidtil var alt gaaet godt for Hans Andersen, og han havde økonomisk været oven paa, som man siger. Ikke alene havde han kunnet forøge sin Ejendom, men han havde ogsaa kunnet lade lave forskellige kostbare Sølvgenstande, som Folk havde for Skik dengang, naar de havde overflødige Penge; der var jo hverken Banker eller Sparekasser at sætte dem i. Endnu findes i hans Efterslægt f. Eks. et Par Sølvbægre, et stort Ølbæger, der kan rumme 1 Liter, og et mindre Brændevinsbæger. Det var jo Skik i gamle Dage, at Ølbægeret og Brændevinsbægeret gik rundt i Selskabet, og hver tog, naar Turen kom til ham, sin Dram af det lille Bæger og sin Slurk Øl af det store.

Men der kom efter Statsbankerotten snart svære Tider, og Vanskelighederne ramte ogsaa Familien i Otting Breggaard. Da Hans Andersen i 1812 selv skulde overtage sin Gaard i Otting og snart skulde til at bygge sin nye Gaard, var det rimeligt, at han afstod sin Landhandel i Lille Ramsing. Her boede i et lille Husmandssted et Par yngre Folk, Peder Christensen og hans Hustru, Maren Thorsdatter. Hun var født i Hindborg; men hendes Fader, Thor Mikkelsen, var født paa Ramsinggaard, og Familien var noget i Slægt med Anders Jensen, Hans Andersens Fader. Til denne Peder Christensen overdrog Hans Andersen nu sin Landhandel og solgte samtidig til ham den Jord, 1 Td. Hartkorn, som han havde købt fra Bundgaard. Hans Andersen havde 1808 givet 400 Rdl. for Jorden. Nu skulde Peder Christensen 1812 give 1200 Rdl. for den.

Men samtidig udstedte han en Panteobligation til Hans Andersen paa 2400 Rdl. Man maa tænke sig, at de

1200 Rdl. deraf har været Afstaaelsessummen for Landhandelen og Betaling for Varelager. Selvom det just var i „den gale Pengetid“, saa kunde der endnu købes en god Bondegaard for disse Penge. Peder Christensen skulde aarlig betale 4 % af de 2400 Rdl. i Rente, og det gjorde han ogsaa en tidlang. Men af Hovedsummen fik Hans Andersen intet. I 1822 døde baade Peder Christensen og Maren Thorsdatter omtrent samtidig, og Hans Andersen maatte for sit Tilgodehavende nøjes med at faa Jorden (1 Td. Hartkorn), som han havde i Pant, tilbage, og denne Jord tilligemed hans oprindelige Jordlod i Lille Ramsing (godt 5 Skpr. Hartk.) hører endnu den Dag i Dag til Otting Bremgaard.

Men Penge skulde Hans Andersen jo bruge i disse Aar; han solgte da 1816 et Par Smaaparcer fra Gaarden, tilsammen godt et Par Skæpper Hartkorn, for ialt 450 Rdl. Dette blev dog kun en Galgenfrist. I 1819 maatte han laane 1200 Rdl. hos Chr. Pedersen Dath i Balling. Grunden hertil har sikkert været den, at Hans Andersen paa den Tid har lidt store Tab ved Handel. Det var jo i Aarene 1818 og 1819, at Priserne hurtigt raslede ned til et rent Minimum. Regeringen greb ind, og de store Gældsbeløb fra tidligere Tid tvangsnedskreves til langt mindre Beløb i rede Sølv, men denne Nedskrivning blev i Virkeligheden i høj Grad til Ugunst for Skyldneren. Hans Andersens Gæld til Chr. Dath nedskreves fra 1200 Rdl. til 800 Rdl. Sølv, og ved Medvirkning af sine to Svogre Laust Jepsen i Grove og Anders Johansen i Hindborg fik Hans Andersen det i 1823 ved et Forlig ordnet saaledes, at de 800 Rdl. skulde staa uopsagt i 5 Aar, til 1828, medens de to Svogre forpligtede sig som Selvskyldnerkautionister. Stormen blev saaledes redet af, og Gælden blev senere rettidig indfriet. Men det var ellers under Krisen i disse Aar, at mangfoldige Gaardmænd maatte bukke under og gaa fra Hus og Hjem.

Fra denne trange Periode fortæltes der senere i Slægten en lille Historie, som synes at have haft en vis Betydning for Familiesammenholdet i Otting Bremgaard. Datteren Marie var, fortæltes der, bleven sendt til Skive for at købe et Pund Sukker. Mens hun stod i Butikken der hos Jacob Hald for at blive ekspederet, kom hun til at høre paa en Samtale, som Købmanden just førte med et Par Herrer, hvoraf den ene var Prokurator. Denne stod just og fortalte om sine mange Landture ud til Bønder hist og her i Salling for at gøre Udlæg eller holde Tvangsauktioner over deres Gaarde, og han nævnede flere, som han ventede at skulle ud til i den nærmeste Fremtid og blandt disse Hans Andersen i Otting Bremgaard, som han mente vilde være ude af Stand til at klare sine Forpligtelser. Ingen af de 3 Herrer tog Notits af den lille Bondepige, der stod ved Disken og ventede paa sit Sukker; men Marie, som skarpt havde opfattet, hvad deres Samtaler drejede sig om, løb tudbrølede hjem og fortalte, hvad hun havde hørt. Der blev Sorg og Fortvivelse i Flokken; men da samlede Karen Jensdatter, der var en usædvanlig stærk, rolig og energisk Kvinde, sine Børn om sig, søgte at berolige dem og sagde, at naar de blot alle holdt sammen og hver gjorde sin Pligt og var flittig og nøjsom, saa skulde det med Guds Hjælp nok lykkes dem at bevare deres Hjem. Og Børnene lod sig berolige; for de havde en urokkelig Tillid til deres Moder. Det var maaske ogsaa nok hende, der fik Tingene trukket saaledes i Lave, at Gældssagerne kunde ordnes.

Det blev ogsaa snart hende, der alene kom til at staa for Styret i Otting Bremgaard, for Hans Andersen døde først paa Aaret 1830, 61½ Aar gammel. Karen Jensdatter, eller Ka' Hansdæ, som hun almindeligt kaldtes, sad nu med Gaarden i over 20 Aar, inden hun i 1852 endelig afstod den til sin Søn Jens Hansen.

Hun døde som Aftægtsenke hos ham i Forsommeren 1859, 83 Aar gammel.

Hans Andersen var i sine Velmagtsdage en meget anset Mand. I Anledning af en almindelig Utilfredshed med Skolelæreren i Kommunen, Chr. Feld i Oddense, maatte hele Skoleforstanderskabet nedlægge deres Mandater. I det nye Forstanderskab, der blev valgt 1819, blev Jacob Skov i Oddense Formand (Skolepatron) og Hans Andersen og Manden i Neder Saugstrup Skoleforstandere. De fik Paalæg om, at de skulde forlange af Feld, at han holdt en duelig Hjælpelærer. Ogsaa med Præsten, Pastor Schade, var der nogen Utilfredshed, og dette resulterede for Hans Andersens Vedkommende i, at han fik sin Søn Jens anbragt hos Præsten i Haasum, Pastor Rasmussen, hvor han i Vinterhalvaaret 1828—29 blev forberedt og konfirmeret i Foraaret, men forblev i Præstegaarden til November som Tjenestedreng. Maaske var Initiativet hertil dog snarest taget af Moderen, der var en meget religiøs Kvinde og kun havde meget ringe Respekt for Pastor Schades Forkyndelse og Undervisning.

Hans Andersens sidste Aar var næppe saa gode, som det var at ønske. De økonomiske Vanskeligheder tog stærkt paa ham, og hans gamle Lyst til Handel hindrede ham i at føre et roligt Liv. Han levede ikke noget sundt Liv, blev der senere sagt om ham. Forfalden til Brændevin har han næppe været, men dengang florerede Hjemmebrændingen jo i Salling paa Trods af Loven, og ogsaa i Otting Bremgaard brændtes der Brændevin, og af og til maatte en af Sønnerne af Sted til Skive med et Par Dunke, hvor den producerede Fusel afsattes til Købmænd og Høkere. Denne Trafik kunde gaa temmelig uhindret, fordi en meget liberal Toldforvalter saa igennem Fingre med den, naar der blot engang imellem faldt en Ducor af til ham. Det kunde jo ikke undgaas, at en saadan Tingenes Tilstand ogsaa befordrede Hjemmedrikkeriet. Men

saa kom Kongen ved en Tilfældighed under Vejr med, hvad der foregik i Salling, og nu skærpedes Politiets Aarvaagenhed overfor den ulovlige Brændevinsbrænding. Denne hørte dog ikke op for det. Man garderede sig mod at blive overrumplet under Brændingen ved at udsætte Vagtposter. Flere af de ældre i Slægten — ogsaa af Kvinderne — har kunnet fortælle om, hvorledes de selv har staaet paa Vagt, og naar Politiet nærmede sig har været med til at gemme Brændevinstøjet væk og udslette Sporene af det ulovlige Foretagende. Det er dog særligt fra Slægtens Gaarde i Hindborg, at noget saadant fortælles. I Otting Bremgaard er Brændingen næppe bleven fortsat efter Hans Andersens Død; dertil var Karen Jensdatter en for retlinet Natur. Men hun tog sig energisk af Gaardens Drift og viste, at hun trods nogen Mand var i Stand til at styre i en Gaard. Hun handlede selv med sine Kreaturer, drog Omsorg for, at der opdrættedes og fededes Stude til Salg til Dækning af Renter og Afdrag paa Gæld, og havde Øje med alt baade ude og inde. Skönt hun tidligere havde været vant til gode Kaar, ja nærmest Velstand, forstod hun at slaa om til den yderste Nøjsomhed og fandt sig ikke trykket ved kun at byde fremmede et tarveligt dækket Bord. „Naar jeg har Brød, Smør og Ost at sætte frem“, sagde hun, „saa kan jeg byde en Herremand til Bords; for er han sulten, kan han spise sig mæt deri, men er han kræsen, kan han bie.“

Hans Andersens Svoger, Laust Grove i Hindborg, havde efterhaanden faaet købt saa megen Jord sammen, at han havde 13 Tdr. Hartkorn. Hos ham var der Velstand, og der gik det flottere til end i Otting Bremgaard, Hans yngste Datter Birthe kom ofte i Besøg i Bremgaard, for hun kunde godt lide den ældste Søn Anders, og hun blev da ogsaa senere hans Kone. Hun syntes ikke om, at Karen Jensdatter (som hun vel allerede regnede for sin vordende Svigermoder) kun satte 3 halve Styk-

ker Sigtebrød frem, naar hun dækkede til hende. „Jeg kunde godt have spist alle 3 Stykker“, ytrede hun en gang, „men jeg kunde da ikke være bekendt at spise det hele“.

Men var det lidt smaat med Levemaaden i Otting Bremgaard, saa gik det til Gengæld støt og sikkert fremad for Familien, og den store Børneflokk blev efterhaanden vel forsynet.

- 1) *Anders* havde en Tid i sin Ungdom slaaet sig paa Handelen og rejste omkring i Salling og paa Mors og videre endnu ligesom Faderen i sin Tid; men siden kom han hjem for at hjælpe ved Bedriften. I 1832 solgte Anders Johansen og hans Faster Else deres Gaard i Hindborg til ham og købte i Stedet for Gadegaard i Hvidbjerg. Anders blev gift med Laust Groves Datter Birthe (se foran Side 29). Hun var dog ikke hans Kusine, som man kunde tro, da Laust Grove havde været gift med Anders' Faster Maren; men denne var død, og Laust Grove havde giftet sig 2. Gang med Johanne Thorsdatter, der var Birthes Moder; hun var Søster til den Maren Thorsdatter, gift med Peder Christensen, til hvem Hans Andersen havde solgt sin Forretning og sin Jord i Lille Ramming (se foran Side 25).

Gaarden laa Syd for Kirken med Stuehuset lige op ad Kirkegaardsdiget. Naar de brændte Brændevinder, og der blev varskoet om, at Politiet var paa Færde, blev Brændevinstøjet i største Hast bragt op paa Kirkeloftet. 1843 flyttede Anders Gaarden op paa Marken. Tømreren havde ved Huggearbejdet en Svend med, som hed Niels Sørensen. Denne havde tidligere tjent i Otting Bremgaard, hvor man nok ikke satte særlig Pris paa ham. Senere rejste han til Amerika, men kom efter nogen Tids Forløb hjem igen og

blev gift med Peder Lydersens Datter og fik med hende Hvidbjerg Holmgaard.

Efter Anders Hansens Død fik Sønnen Laust Andersen Gaarden.

- 2) *Birthe* kom 20 Aar gammel til Anders Johansens Broder Kursmed og Dyrnlæge Christen Johansen, som havde en Gaard i Øxenvad. Hun forblev der i 4 Aar, men kom saa efter Faderens Død hjem for at hjælpe Moderen i Otting Bremgaard. 1841 blev hun gift med Gaardejer Mads Quist i Vinde.
- 3) *Marie* blev 1839 gift med Gaardejer Christen Jacobsen i Otting og efter hans Død 1856 med Ungkarl Peder Andersen i Vester Lyby, Broder til Gaardejer Niels Andersen i Vester Lyby og Farbroder til Esper Andersen.
- 4) *Mette* kom tidlig til Anders Johansen og hendes Fæster Else og betragtedes som deres Plejebarn. Hun flyttede med dem til Gadegaard og blev der gift 1837 med Enkemand Møller Peder Geertsen i Krarup Mølle.
- 5) *Johanne* blev 1843 gift med Gaardejer Esper Jepsen i Brøndum.
- 6) *Jens* fik 1852 Fødegaarden.
- 7) *Christen* kom 1850 til sin Søster Birthe i Vinde, hvis Mand, Mads Quist, da netop var død. Men to Aar efter døde Birthe selv fra sit eneste Barn, en Datter, Mariane. Familien fik det da ordnet saaledes, at Christen skulde overtage Gaarden for en bestemt Pris, der skulde være Marianes Arv, og han skulde sørge for hendes Opdragelse og i det hele være hende i Faders Sted. Paa den Maade blev han Ejer af Vinde Vestergaard, som han 1891 afstod til sin Søn, Carl Hansen.
- 8) *Else* blev 1858 gift med Møller Kjeld Ludvigsen i Eskjær Mølle. Hun døde 1876 uden Børn.
- 9) *Mariane* døde ugift omkring 30 Aar gammel.

Et Bevis paa, at de økonomiske Forhold i Otting Bremgaard med Tiden var bleven rigtig gode, er det, at hver af de 8 Børn, Døtre saavel som Sønner, i Arv efter deres Forældre fik 500 Rdl., medens Jens fik Gaarden.

Karen Jensdatters Forfædre. Bakgaarden i Hjerk.

Bakgaarden i Hjerk ligger nu paa en Bakke, og man er tilbøjelig til at tro, at den har faaet Navn efter sin Beliggenhed. Den er imidlertid flyttet mindst to Gange, sidste Gang fra selve Kanten af den Skrænt, som temmelig brat sænker sig ned til den lavere liggende Jord ved Harrevig, og tidligere er den flyttet fra den lavere Jord nær ved Vandet op paa Skrænten. Der gaar endnu Sagn om, at Fjordvandet engang under en Stormflod gik ind ad Lohullerne i Bakgaardens Lade; den maa altsaa have ligget meget lavt nede.

Sandsynligt er det da, at Gaarden oprindelig har faaet sit Navn efter en meget anset Mand, *Knud Madsen Bache*, som for halvtredie Hundrede Aar siden boede paa Gaarden. Den har nemlig haft Navnet længe før den blev flyttet op fra Stranden.

Bakgaarden var dengang Hjerk Bys største Gaard. 1662 sættes dens Hartkorn til 10 Tdr. 5 Skpr. Af omtrent samme Størrelse var Nabogaarden Gjedelykke, medens de andre Gaarde i Byen var betydeligt mindre. De fleste Gaarde i Hjerk Sogn havde været Krongods og havde hørt under Skivehus; men efter Svenskekrigens Slutning 1660 blev en Mængde af disse Gaarde af Kongen overdraget til en rig Handelsmand i København, Anders Rode, hvem Kongen kom til at skyldte en stor Pengesum. Anders Rode og senere hans Arvinger ejede disse Gaarde paa den Tid, da Knud Bache sad paa Gaarden.

Knud Madsen Bache, 1639—1702.

Knud havde en Medfæster i Gaarden, Christen Pedersen; men medens denne ikke synes at have spillet nogen Rolle udadtil, finder vi ofte Knud Baches Navn nævnet ved vigtigere Lejligheder. Det ser ud til, at han har været en Slags Inspektør over Godset for Anders Rode, og sandsynligt er det ogsaa, at han ikke oprindelig var ret og slet Fæstebonde. Han stod i nær Forbindelse med Harboørefiskerne og har vist selv haft med Søværnet at gøre og maaske tidligere været Skipper. „Havgasserne“, der om Sommeren fiskede i Limfjorden, havde et Tilholdssted i Bakgaarden, og efter Knuds Død blev Gaarden endog udstykket til en hel Koloni af Fiskere fra Agger og Harboøre. Muligvis var Knud selv deroppe fra kommet til Hjerk; for i Agger fandtes der netop dengang en Bache-Slægt, som talte baade Fiskere, Skipper og Handelsmænd blandt sine Medlemmer.

Om disse Fiskeres Forhold i Limfjorden fortæller den kendte Herremand Hans Rosborg i en Indberetning til Regeringen følgende:

„Fra St. Hansdag (24. Juni) til St. Bartholomæidag (24. August) er det enhver tilladt at slaa med Pulsvaad. Havgasserne begiver sig da med deres Baade ned i Limfjorden mellem Thy og Mors og Salling og Himmerland. De slaar ikke uden om Natten. De maa slaa overalt, udfor hvis Grund det saa er; men det Herskab, paa hvis Grund de lander om Morgenen, til ham giver de et vist Kvantum Aal — to eller flere Tønder — hver Sommer. Bonden, som bor ved Fjordsiden, og som disse Fiskere logerer hos, er pligtig at modtage alle deres Aal, smaa og store, mod at han betaler 4 Skilling for Snesen. Fiskerne maa ingen forbeholde sig, uden 20 Aal hver Morgen, som kaldes deres Davreaal. Spiser de ikke selv disse Aal, raader de for, til hvem de vil sælge dem; det

er de største, saa de undertiden kan faa 24 Skilling eller vel 2 Mark for saadan en Snes Aal. De andre, som Værten modtager, sorterer han i 3 eller 4 Sorter, rister og tørrer dem og enten selv kører om med dem til Købstæder, eller der kommer andre Bønder og køber dem og giver for Snesen, ligesom de er til, fra en Mark lige ned til 2 Skilling.

Dette Fiskeri i Fjorden og i Harrevig kunde altsaa være Grundlag for en maaske indbringende Forretning for Knud Bache. Vi ved intet bestemt om, i hvor stor Udstrækning han har benyttet det, men det er sandsynligt, at det har givet ham Penge.

Ogsaa paa anden Maade hørte han til de mere fremtrædende Mænd i Egnen. Vi finder, at han paa Harre Herreds Ting 1696 er med til at udstede og underskrive et Tingsvidne. Et saadant Hverv tilfaldt jo i Regelen kun Herredets mest ansete og vederhæftige Mænd, dem man kaldte „gode Mænd“.

Knud Bache døde 1702. Hans Hustru, Maren Jensdatter, var meget yngre end han. Hun var sikkert Knud Baches anden Hustru og ikke Moder til hans Børn; men hvad hans første Hustru har heddet, vides ikke.

Knud Bache havde i det mindste 3 Døtre: *Maren*, født 1670, gift med Lars Pedersen i Neder Sønderup i Harre; *Vibeke*, født 1678, gift med Niels Pedersen Friis i Vium, og *Kirsten*, gift med Peder Sørensen Quist i Bajlum.

Af Sønner synes der at have været 4: *Rasmus*, der var Smed i Hjerk, *Peder* og *Christen*, der begge fik Fæstegaarde i Vium, og *Malte Knudsen*, der fik en af Saugstrupgaardene i Fæste. Han var den ældste, født allerede 1663.

Efter Knud Baches Død giftede Maren Jensdatter sig med Peder Andersen fra Bajlungaard. De boede paa Bakgaarden til 1714 eller 15 og flyttede derpaa til Baj-

lum, hvor de paa deres gamle Dage boede i et lille Hus, som tilhørte Herremanden paa Hostrup. Naar de er døde, vides ikke.

Niels Pedersen Friis, 1670—1756.

Vibeke Knudsdatter, 1678—1745.

Til det Jordegods, hvorover Knud Bache var Inspektør, hørte næsten hele Vium By og Bajlum. Da Ejeren Anders Rode døde, blev hans Gods delt mellem hans mange Arvinger. Blandt dem var Mariane Grove, der blev gift med Landsdommer Bartholin, som 1694 købte Herregaarden Kaas. Bartholin søgte naturligvis som sin Hustrus Arv at faa Bøndergaarde, som laa Kaas nogenlunde nær, og saaledes gik det til, at mange Gaarde i Hjerk, Vium og Bajlum, deriblandt Bajlumgaard, kom under Kaas.

Nu var det dengang saadan, at naar der til en Herregaard hørte 200 Tdr. Hartkorn Bøndergods, kunde den blive skattefri. Han søgte derfor at faa samlet 200 Tdr. under Bajlumgaard og faa denne gjort til Herregaard, men det lykkedes ham kun at faa samlet 150 Tdr., saa han maatte opgive Planen. Han fandt da paa den Udvej at købe Hostrup i Lem Sogn, der kun var en almindelig Proprietærgaard, og lægge Bajlumgaard og de andre Gaarde omkring ind under den, samt dertil at købe nogle Bøndergaarde i Lem og Vejby, og saaledes lykkedes det ham virkelig at faa Hostrup lavet til en skattefri Herregaard.

Men i det lange Løb blev det for Viumbønderne ikke nogen Fordel at komme ind under Hostrup, tværtimod. De havde før været hovfri og meget fritstillede som Fæstebønder, velhavende og efter Tidens Forhold veloplyste; de kunde f. Eks. saa godt som alle læse og skrive, hvad der jo ellers ikke var helt almindeligt mel-

lem Bønder dengang. Det gik snart sørgeligt tilbage. Et Par Slægtled senere var de fleste bleven Hovbønder og var i andre Henseender gaaet sørgeligt ned ad Bakke.

Niels Friis kom til sin Fæstegaard endnu i den gode Tid og maa have været en velanset ung Mand, siden han 1699 kunde blive gift med den fornemme Knud Baches Datter, Vibeke, der for Resten først synes at have været Husbestyrerinde for ham. Han var vist ogsaa af gammel Selvejerslægt og var nok af den store Friisslægt, hvoraf enkelte gik i Kongens Tjeneste og kom til at høre til Adelen. I gammel Tid fandtes der flere Friiser i Salling, hvoraf der endnu omkring 1700 var enkelte Rester, bl. a. i Vium og Bajlum.

Den Gaard, Niels Friis havde i Fæste, var paa ca. 5 Tdr. 5 Skpr. Hartkorn og regnedes for at være en af de meget gode Gaarde i Byen. Hans „Hosbond“, Bartholin paa Kaas, døde 1714, og Enken Mariane Grove sad saa med begge Godserne (Kaas og Hostrup) til 1726, da en Svigersøn, Kaptajn Peiter Forst, fik Hostrup. Han afstod imidlertid 1732 Gaarden til en anden af Bartholins Svigersønner, Selio Müller til Lønborggaard, Amtmand over Ringkøbing Amt, der saaledes blev Niels Friises Hosbond for Resten af hans Liv.

Niels Friis og Vibeke fik 2 Døtre: *Karen*, født 1701, og *Maren*, født 1703; sidstnævnte blev 1734 gift med en Gaardmand, Lars Andersen, i Næstild. Karen var da allerede 1722 bleven gift med Niels Larsen i Viumgaard.

Vibeke Knudsdatter døde 1745 og Niels Friis 1756, næsten 86 Aar gammel.

Vadum-Viumgaard.

Jeppe Larsen, 1623—1707.

Maren 1649—1720.

I en af Vadumgaardene boede i det 17. Aarhundrede et Par Fæstere, Jeppe Larsen og Iver Jensen. Gaarden var paa ca. 5 Tdr. 6 Skpr. Hartkorn og deraf gaves aarlig af de to Fæstere tilsammen 3 Tdr. 6 Skpr. Rug, 3 Tdr. 2 Skpr. Byg og 20 Skpr. Havre samt 2 Lispund 10 Pund Smør, 1 Svin, 1 Fødenød, 2 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 10 Snese Aal samt i Penge 4 Mark 8 Skillings.

Gaarden hørte under Kaas, og de her nævnte 2 Fæstere levede, mens denne Herregaard ejedes af Adelslægten Kaas. Da Landsdommer Bartholin 1694 købte Godsset, var Iver Jensen allerede død, og i hans Sted var kommen Jeppe Larsens Søn, Lars (eller Lave) Jepsen, saa at Fader og Søn nu havde hver sin Halvdel af Gaarden i Fæste.

Foruden Lars havde Jeppe Larsen en Del flere Børn, bl. a. Sønnerne *Ebbe*, *Peder* og *Laurits*, samt en Datter, *Karen*. De blev alle bosat paa Kaas Gods. Jeppe Larsen døde 1707, 84 Aar gammel, og hans Hustru, Maren, 1720; hun blev 71 Aar.

Lars Jepsen, 1662—1710.

Efter Jep Larsens Død har Lars siddet i Gaarden sammen med sin Moder (eller Stifmoder var hun vist). Han var gift, men det vides ikke, hvad hans Hustru hed. Han døde imidlertid allerede 1710, kun 48 Aar gammel, og hans Enke har snart giftet sig igen. Han efterlod sig en Del Børn, som nu fik Stiffader; men det lader til, at de er bleven godt opdraget, og at de var velset af Herskabet. Ældst af Børnene var vistnok Sønnen *Niels*, der var født 1686, og saa var der mindst 4 Døtre, af hvilke

vi dog kun kender noget til *Kirsten*, der blev gift med en Jeppe Jensen i Frammerslev.

Niels Larsen, 1686– 1771.

Karen Nielsdatter Friis, 1701 1770.

I Vium laa der en større Gaard, Viumgaard, paa ca. 11 Tdr. 5 Skpr. Hartkorn. Der var to Fæstere paa den, og da den ene af dem døde ca. 1720, fik Lars Jepsens Søn Niels det ledige Fæste. Bartholins Enke Mariane Grove havde jo endnu dengang begge Godserne Kaas og Hostrup, og hun kunde flytte sine Undergivne fra det ene Gods til det andet.

At det har været en stor Forfremmelse for Niels at faa det halve Viumgaard i Fæste, er der ingen Tvivl om. Man maa antage, at han tidligere har haft Tjeneste paa selve Kaas, maaske som Ladefoged, og at han har været personlig kendt og vellidt af sit Herskab.

Niels Larsen havde ikke været saa særlig længe i Viumgaard, inden han 2. Januar 1722 blev trolovet med Niels Friises Datter Karen, og de holdt Bryllup et Par Maaneder efter.

Karen fødte sin Mand 13 Børn (deraf 2 Gange Tvillinger). Tre af dem døde som smaa, men de ti voksede op i Viumgaard. Skønt det var uhyre trange Tider, deres Barndom og Ungdom faldt i, saa synes hele Familien at have været ovenpaa, som man siger, og det er tydeligt, at den har været mere end almindeligt vel anset. Børnene blev saa godt som alle vel forsørgede. Deres Navne var følgende: *Lars* og *Inger* (Tvillinger), født 1723. Lars blev Gmd. i Vium. Inger døde ca. 23 Aar gl. *Vibeke*, født 1728, kom allerede som Barn til Bedsteforældrene Niels Friis og Vibeke, efter hvem hun jo var kaldt op. Hun voksede op der og „arvede“ Fæstegaarden efter dem. Hun blev gift med en Anders Jensen fra Frammerslev.

der købte Gaarden i Vium til Selveje og blev en af Sallings rigeste Mænd, men efterlod sig ingen Børn, saa der blev noget til den øvrige Slægt at arve. Da Vibekes Faster Kirsten i Frammerslev blev gammel og Enke, hentede Vibeke hende til sig i Vium og plejede hende i hendes høje Alderdom.

Niels Larsens Søn *Niels*, født 1730, blev Gmd. i Ilbjerg, men døde der 35 Aar gammel.

Knud og Maren (Tvillinger), født 1732, den første blev Gmd. i Vium og gift med en Datter af Thor Jepsen i Harregaard. Maren blev gift med Gmd. Niels Christensen i Bostrup.

Jens, født 1735, blev gift i Bundgaard i Lille Ramming og blev Fader til Karen Jensdatter i Otting Bremgaard.

Peder, født 1737, blev Gmd. i Rybjerg.

Maren, født 1740, og *Anne*, født 1743, blev begge — den ene efter den anden — gift med Degnen Mads Lauritsen i Ilbjerg.

Niels Larsen døde 1771, 85 Aar gammel. Hans Hustru, Karen Friis, var død Aaret i Forvejen; hun blev ca. 70 Aar gl. Efter deres Død synes deres Halvdæl af Viumgaard at være gaaet over til en Fæster af en helt anden Slægt.

Som tidligere omtalt forsøgte Herremændene i de trange Aar efter den store nordiske Krig (1709—1720) at faa de tidligere hovfri Bønder til at gøre Hoveri, mod at de slap lidt billigere med Landgilden. Da Niels Larsen i 1720 kom til Viumgaard, gaves endnu den gamle Landgilde i Korn, Svin, Lam, Gæs, Høns o. s. v. Men ved Akkord omsattes alt dette senere i Penge. Niels Larsen skulde give aarlig 11 Rdl., men saa skulde han tillige gøre en Dags Pløjning, 1 Dags Møgkøren og en Dags Harvning til Bajlumgaard. Ved denne Begyndelse til Hoveri blev det staaende i Niels Larsens Tid. Hans Ef-

terfølgere slap ikke saa let, og saa skulde de tillige gøre Hoveriet til Hostrup, fordi Bajlumgaard blev bortsolgt fra Godset.

Jens Nielsen Bundgaard, 1735-- 1820.

Maren Christensdatter, 1732- 1809.

1752 fik Ramsinggaard en ny Fæster. Gaarden hørte dengang under Hegnet, og den nye Fæster, Niels Nielsen Kusk, og hans Kone, Karen Christensdatter, var begge fra Tøndering. Hun havde baade Brødre og Søstre, som af og til kom i Besøg paa Ramsinggaard og undertiden opholdt sig der i længere Tid. Dette gav Anledning til, at en af hendes Søstre, *Maren Christensdatter*, blev kendt med Sønnen i Bundgaard, Niels Villadsen, blev gift med ham og saaledes blev Kone i Bundgaard.

Niels Villadsen og Maren Christensdatter blev gift 1757. I de følgende Aar kom der en Del Børn: *Anna* 1758; *Karen* 1760; *Kirsten* 1763 (død som Barn); *Villads* 1765; *Jens* 1766 og *Christen* 1771; men ganske kort efter døde Niels Villadsen, saa den lille Christen blev døbt samme Dag, som hans Fader blev begravet. Niels Villadsen var ved sin Død kun 46 Aar gammel.

Maren Christensdatter maatte, som Forholdene var dengang, næsten nødvendigvis gifte sig igen. Men her var jo en baade stor og god Fæstegaard og relativ Velstand og en ret ung Enke, saa der kunde ikke mangle paa Bejlere. Den foretrukne — sikkert saavel af Maren Christensdatter som af Bundgaards Ejer A. Rosenkrantz de Lasson til Astrup — blev Niels Larsens Søn i Viumgaard, Jens Nielsen. Som den velstaaende og formaaende Mand, Niels Larsen var, havde han sørget for hos Herskabet at købe sine Sønner fri for Stavnsbaandet. Jens var som fri Mand draget hjemmefra og havde taget Tjeneste i Holstebro, sandsynligvis hos en større Købmand

der. Men nu var der Udsigt til at faa Foden under eget Bord, og skønt det vel har holdt noget haardt at opgive den opnaaede Frihed for Stavnsbaand, saa gaar han dog ind derpaa, og A. Rosenkrantz de Lasson er da ogsaa villig til at betale lidt derfor. I det Fæstebrev, de Lasson udsteder til ham, hedder det: „Til Erstatning, fordi han binder sig og sine til Stavns, er han fri for at betale Indfæstning, og sidste Aars Landgilde (13 Rdl. 2 Mark) er ham eftergivet. Endvidere gives der ham 2 Tdr. Byg til Sæd à 3 Rdl. Tønden, og Gaarden overdrages ham med Besætning, Indbo og Udbo.“ Egentligt Hoveri skal han ikke gore, men dog gøre Rejser, Ægt og Arbejde til Astrup Mark og Indgrøftninger.

I Begyndelsen af Aaret 1773 blev Jens Nielsen og Maren Christensdatter gift. I September 1774 fødtes dem en Søn *Niels*, og i Sommeren 1777 fødtes Datteren *Karen*.

1796 købte Jens Nielsen sin Fæstegaard, Bundgaard, 6½ Tdr. Hartkorn, til Selveje for 800 Rdl. 6 Aar efter sælger han Gaarden, 6 Tdr. Hartkorn, til sin Søn *Niels* for 840 Rdl. og Aftægt, og ½ Td. Hartkorn til sin Stif-søn *Jens Nielsen* for 90 Rdl.

Datteren *Karen* blev 1801 gift med Hans Andersen, Ejer af Otting Bremgaard. (Se foran Side 23).

Af Maren Christensdatters Børn af første Ægteskab blev den ældste Datter, *Anna*, gift med Ejeren af Tolstrup i Dølby Sogn, Peder Jensen. Denne afstod senere sin Gaard til hendes yngste Broder *Christen*. Søsteren *Karen* blev gift med Gaardejer Peder Sørensen i Otting. Villads fik et Boelssted i Kaastrup, og *Jens*, der først havde faaet ½ Td. Hartkorn af Bundgaard, blev senere Gaardejer i Bajlum.

Maren Christensdatter døde 1807 og Jens Nielsen 1820, 84 Aar gammel. De faar det Skudsmaal, at de var meget opvakte og religiøst interesserede Mennesker. Jens

Bundgaard fik 1786 tildelt en af de Stistrupske Bibler, som skulde gives til dem, „som fremfor andre Bønder har Lyst til Guds Ord“. Denne Bibel opbevares endnu i Slægten.

Maren Christensdatters Forfædre.

Den sidste mandlige Skeel til Hegnet døde 1639; hans Datter Anna blev gift med Manderup Due, som nu blev Herre paa Godset. I hans Tid faldt de to Svenskekrige 1643—1645 og 1657—1660. Vi kan nu ikke i Enkeltheder vide, hvilke frygtelige Hærgninger og Ulykker, der i disse Aar ramte Godsets Beboere, eller hvor mange af dem, der omkom af Nød og Savn, men af forskellige Forhold i de nærmeste Aar efter Krigene kan vi slutte, at Tøndering ikke var gaaet Ram forbi.

Manderup Due døde 1660, altsaa samme Aar, som Krigen sluttede, og faa Aar efter finder vi som Ejer af Godset hans Søn, Jørgen Skeel Due, gift 1° med Else Krabbe, og 2° med Birgitte Redtz. Til deres Tid strækker sig vor Viden om enkelte af Fæstebønderne og deres Forhold tilbage.

Vi kan se, at det har skortet paa Mænd til at overtage de i Krigens Tid ødelagte og ledige Fæstegaarde; derfor slaar man dem sammen, og Bedrifterne bliver undertiden derved store. 1661 sidder der paa en Gaard en Fæster ved Navn *Christen Christensen*, men Aaret efter er han bleven afløst af en Peder Iversen. Denne har fundet det formaalstjenligt at gaa i Kompagni med en anden Mand,

Mads Jensen († ca. 1700).

og de to Mænd overtager i Fællesskab ikke mindre end 3 Gaarde med tilsammen ca. 13½ Td. Hartkorn. Den gennemsnitlige Størrelse paa en Bondegaard i Tøndering

har altsaa været $4\frac{1}{2}$ Td. Hartkorn. At de har haft 3 Gaarde, kan man se deraf, at de hver for sig aarlig skal udrede halvanden Gaards Afgift (Landgilde), nemlig 1 Tdr. 5 Skpr. 1 Fdk. 1 Ottingkar Rug, 3 Tdr. 3 Fdk. Byg, 2 Tdr. 4 Skpr. 2 Fdk. $3\frac{3}{4}$ Pot Havre samt $1\frac{1}{2}$ Svin, $1\frac{1}{2}$ Skovvogn, $1\frac{1}{2}$ Fødenød, 2 Mark 1 Album Gæsteri, 6 Snese Aal og $1\frac{1}{2}$ Læs Lyng.

Hvor 2 Fæstere arbejdede paa den Maade i Fællesskab, plejede de ellers ogsaa at bo i een Gaard; men dette var ikke Tilfældet her; hver havde sin egen Gaard at bo i, velsagtens fordi de to Gaarde under Krigen var bleven forskaanet for at blive nedbrændt eller ødelagt af Fjenderne, men Driftsfællesskab var der og vedblev der at være til de to Mænds Død, der for Mads Jensens Vedkommende maa være sket ca. 1700; for 1702 har hans unge Søn *Christen Madsen* hans Part af den store Ejendom i Fæste, og nu er der ikke længere Tale om Fællesskab med Naboen, men den gamle Peder Iversens Part bliver delt mellem flere.

Christen Madsen († ca. 1755).

Det er muligt, at Christen Madsen er opkaldt efter sin Morfader, og at denne har været den foran omtalte Christen Christensen, som var Fæster i Gaarden, før Peder Iversen og Mads Jensen blev Fæstere der. Christen Madsen maa have været ret ung, da han blev Fæster, for han sad ved Gaarden til 1753. Vi maa antage, at han har været gift 2 Gange, for hans Søn *Anders Christensen*, som fik Gaarden efter ham, var født 1714, medens et Par Døtre først er født 1733 og 1735. Iøvrigt havde han ikke saa faa Børn. Vi kender af hans Sønner Anders og Peder samt 4 Døtre *Karen, Maren, Anne og Johanne*. Men utvivlsoomt maa der ogsaa have været en Søn *Mads*, opkaldt efter Farfaderen, og maaske endnu flere Børn.

Herskabet paa Hegnet kom til at skifte temmelig ofte. 1692 overdrog Jørgen Skeel Due Godset til sin Søn Manderup Due, der snart døde. Hans Enke, Elisabeth Friis, giftede sig med en Baron Holch, der 1708 solgte Hegnet med Gods til Kaptajn A. Deichmann, der døde 1718. Men just da begyndte en af de sværeste Landbrugskriser, vi har haft. Det var efter den store nordiske Krigs Afslutning, da alle Priser faldt kolossalt, og Deichmanns Enke, Eva Hass, var efter 6 Aars Forløb fallit, og Godset blev 1724 solgt ved Tvangsauktion. Køberen var Fr. Kjær til Børglumkloster, der nu havde Hegnet i 13 Aar, men 1737 solgte Gaard og Gods til Frantz Rantzau de Benzon.

Krisen fik for Fæstebønderne flere uheldige Følger, der gjorde dem mere afhængige af Herremanden. Under Krigen havde de maattet udrede Ekstraskatter, og nu under Krisen kunde de ofte ikke skaffe Penge til de almindelige Skatter. Landgilden i Korn og andre Naturalier var ikke det værste for Bønderne, men derimod var disse Afgifter, der var Herremændenes vigtigste Indtægter, nu af saa ringe Værdi, at den ene Herremand efter den anden maatte gaa fallit, og de, der holdt sig oven Vande, bestræbte sig nu for at faa Landgilden i Naturalier afløst af en fast ringe Pengeafgift; men til Gengæld vilde de saa have Bønderne til at gaa ind paa at gøre Hoveri til Hovedgaarden. Ogsaa paa Hegnet Gods blev denne Forandring i Bøndernes Ydelser indført efterhaanden. I Aaret 1735 fik Christen Madsen et nyt Fæstebrev i Anledning af, at han var gaaet ind paa denne ny Ordning.

En anden slem Følge af Krisen var, at de unge Mænd blev saa utilbøjelige til at overtage Fæstegaarde, at de foretrak at søge til Byerne eller helt forlade Landet. For at imødegaa denne Bevægelse indførtes da det ulykkelige Stavnsbaand 1733 med alle de for den danske Bondeung-

dom ulykkelige Følger. Nu var det Lovbrud at rejse ud, men ikke desto mindre forsøgte to af Christen Madsens Sønner at befri sig for Stavnsbaandet ved at flygte ud af Landet. Som saa mange andre Bønderkarle paa den Tid besluttede de at rømme „ad æ Søndens“, ned til Holsten. De iværksatte ogsaa denne Flugt og naaede til Kongeaaen, som de ved Nattetide maatte vade over for ikke at blive opsnappede af Grænsevagten. Den dristigste af dem sprang i Vandet og naaede over paa den anden Bred; men den anden turde paa ingen Maade vove Forsøget. Saa stod de da der hver paa sin Bred og græd, for nu maatte de jo skilles. Han, der var kommen over, bad blot indtrængende sin Broder, at han vilde kyle deres Moders Salmebog — det eneste, de havde taget med hjemmefra — over til ham, for at han kunde have den med paa sin videre Rejse som et Minde fra Hjemmet, som han ikke ventede at skulle se mere.

Og Broderen gjorde, som den anden bad, og Salmebogen kom heldigt over Aaen. Saa da Dagen gryede, vandrede den ene af Sted mod det ukendte, mens den anden traskede tilbage til Hjemmet.

1753 afstod Chr. Madsen godvillig sin Fæstegaard til sin Søn Anders og maa være død snart efter.

Niels Sørensen († ca. 1726).

Samtidig med Christen Madsen levede der en anden Fæstegaardmand i Tøndering ved Navn Niels Sørensen. Han havde en Gaard paa 5½ Tdr. Hartkorn, altsaa noget over Normalstørrelse, og betalte Landgilde i Forhold dertil. Megen Forskel har der næppe været paa de to Mænds Alder, men Niels Sørensen blev ikke særlig gammel; han er død engang mellem 1726 og 1736, og en fremmed har da faaet Fæstegaarden, en Mand, der allerede da havde voksne Børn.

Af Niels Sørensens Børn kender vi 3 Sønner: *Søren*,

Jens og *Niels*. Saa vidt man kan skønne, er de efter Faderens noget tidlige Død kommen op paa Herregaarden, og to af dem, *Jens* og *Niels*, faar senere begge Tilnavnet *Kusk*, hvad der siger os noget om, hvilken Stilling, de har haft hos Herskabet paa Hegnet. Dygtige og velanskrevne maa de have været, og de har paa en eller anden Maade haft Lejlighed til at tjene Penge. *Jens Nielsen Kusk* fik en Fæstegaard i Tøndering, og *Niels Nielsen Kusk* fik Fæstebrev paa Ramsinggaard 1752 efter at have akkorderet Fæsteren der, *Mikkel Nielsen* og hans Søn, *Thor Mikkelsen*, ud. *Niels Kusk* blev i Tøndering samme Aar gift med *Christen Madsens Datter, Karen*, og saaledes kom da disse Tønderingfolk til at bo i Lille Ramsing.

Der er ingen Tvivl om, at *Niels Kusk* jo maa have faaet en ikke saa helt ringe Medgift med sin Kone, og hans stærkt udviklede Forretningstalant gjorde ham ret hurtigt til en velhavende Mand.

Ramsinggaard blev snart et Slags nyt Hjem for *Christen Madsens Børn*. *Maren* kom dertil for at tjene hos sin Søster, og da hun var bleven gift med Sønnen i Nabogaarden, *Bundgaard, Niels Villadsen*, kom en anden Søster, *Johanne*, til Ramsinggaard. Ogsaa hun blev gift derfra, men rigtignok med en Enkemand fra Tøndering. *Jens Pedersen*. Hendes Broder, *Anders Christensen*, og Manden i Tøndering *Hedegaard* kom rejsende til Ramsinggaard med *Jens Pedersen*, og efter nogen Forhandling blev der sendt Bud efter Præsten. Med de to som Forlovere foretog han saa den højtidelige Trolovelse, og *Johanne* fulgte saa med til Tøndering, hvor Bryllupet senere stod.

Broderen *Peder* kom ligeledes til Ramsinggaard; han blev gift med *Jeppes Smeds Enke* i Frammerslev og kaldtes altid siden *Peder Smed* efter sin Formand i Ægteskabet.

Om Søsteren Annes Skæbne kan intet meddeles; hun maa være død uden Livsarvinger, for da hendes Søster, Jens Pedersens Enke, døde uden at efterlade sig Børn, og Arvingerne alle opregnes, nævnes hverken hun selv eller Børn af hende, medens ellers hele Slægten i Bundgaard, Otting Bremgaard og Søsteren Karens Børn nævnes.

Hjemmet i Vinde Vestergaard.

Ved Slægtens 100 Aars-Fest for Christen Hansen den 10. August 1916 holdt cand. mag J. C. Hansen følgende Tale om Hjemmet i Vinde Vestergaard:

Christen Hansen fortalte sjældent direkte om sit Barn-domshjem. Hvad hans Børn erfarede om Livet i Ottingbremgaard, kom ganske lejlighedsvis, naar han i en eller anden Anledning mindedes et Ord, som hans Moder havde sagt, eller maaske en lille pudsig Bemærkning eller Begivenhed angaaende Personer, der var velkendte eller hørte til den hjemlige Kreds i hans Ungdom. Om sin Fader meddelte han kun saare lidt, hvad der jo i og for sig ikke er saa underligt, naar man betænker, at Hans Andersen døde, da Christen var ca. 14 Aar gl.

Om Hans Andersen, Ottingbremgaard, vides imidlertid fra anden Side, at han i sine unge Dage var livlig og opvakt, i Stand til at sige et muntert eller træffende Ord, som hans Omgivelser længe mindedes og gentog. At han slog sig paa Handel og færdedes viden om, tyder ogsaa paa, at der har „været Liv i ham“. Han drev jo endog Handel paa Aalborg, og den megen Virksomhed udadtil maatte selvfølgelig bidrage til at indskrænke hans Samliv med Børnene og formindske hans Indflydelse paa deres aandelige Udvikling.

Men skortede det i Børnenes Liv paa Paavirkning fra Faderens Side, saa har Moderens Indflydelse paa dem været saa meget desto større. Om hende samledes de, og aandelig udviklet og handlekraftig som hun var, har de bøjet sig ind under hende, og hendes Ønsker og Vilje har været deres Lov. Der er intet, der tyder paa, at hendes Myndighed har hvilet som et Aag over Børnene; det er Kærlighed og Agtelse — Højagtelse — der er det bærende og det bindende i Forholdet. Og det kunde det være, fordi Ka' Hansdæ's Stræben ikke var af blot trælsom materialistisk Art.

Hendes Aand har været præget af dyb Guds frygt, men ikke saaledes, at der kom til at hvile nogen Grav- alvor over Hjemmet. Skæmt og Munterhed kunde korte de lange Vinteraftener, og de mange Søkende, der var samlede i Hjemmet, kunde undertiden tage sig en Svingom med hinanden paa Stuegulvet. Der blev ogsaa sunget en Del. Der fandtes i Hjemmet en haandskreven Visebog af ret stort Omfang; den indeholdt i broget Blanding alvorlige Sange, Læredigte --- efter gamle Tidens Smag — Kærlighedsviser og Skæmteviser. Christen selv var som Dreng ikke af de syngende. Først i 16 Aars Alderen gjorde han den Opdagelse, at han kunde synge. — Han fortalte ofte om den bestemte Anledning, der fik ham til at synge første Gang — og siden kom han til at holde særdeles meget af at synge, ja, han vedblev dermed til sin høje Alderdom.

Forholdene i Ottingbremgaard tvang Familien til streng Arbejdsomhed og den største Sparsommelighed. Ka' Hansdæ's Aandsstorhed viser sig maaske ikke mindst deri, at denne tvungne Nøjsomhed ikke lagde noget aandeligt Tryk over hende. Lige saa let som de fleste Husmødre kan finde sig i den største Sparsommelighed, naar det gælder dem selv og Børnene, lige saa trykkede føler de sig ofte, naar de ikke formaar at byde Husets Gæster

Birthe og Lauritz Pedersen.

Louise og J. C. Hansen.

Stine og Mads Qvist Hansen.

Anne og Carl Hansen.

et godt Bord. Men Ka' Hansdæ' plejede at sige, at *naar hun havde Brød, Smør og Ost at sætte paa Bordet, kunde hun være bekendt at byde en Herremand til Bords: for var han sulten, skulde han nok være tilfreds med Maden, og var han ikke sulten, saa kunde han bie.*

Det fortælles, at naar den senere Svigerdatter, Storbonden *Laust Groves* eneste Datter, Birthe, kom i Besøg til Ottingbremgaard, saa syntes hun ikke rigtig om, at Ka' Hansdæ' kun sætte halvandet Stykke Sigtebrød frem. Birthe kunde og vilde gerne have spist alle de tre halve Stykker, men for Skams Skyld kunde hun jo ikke være bekendt at spise *det hele!*

Denne Moderens Selvstændighed og Uafhængighed af, „hvad Folk mulig vilde tykkes eller sige“, havde Christen i høj Grad taget i Arv.

Med Hensyn til Børnenes Færden udenfor Hjemmet og Deltagelse i Tidens Fornøjelsesliv faar vi et lignende Indtryk. Det manglede den Gang trods de knappe Tider ikke paa Legestuer (offentlig Dans) og lignende Adspredelser, og blandt de unge var der som nu Bønderkarle — Gaardmandssønner — som var med, saa snart Lejlighed gaves. De mødte i fine Klæder, havde Ur og Sølvkæder og sølvbeslagne Piber og kunde — efter de Tidens Maalestok — strø om sig med Penge, traktere paa Pigerne, danse elegant, og de kunde derfor blandt de unge opnaa en Anseelse, som Sønnerne fra Ottingbremgaard ikke var i Stand til at erhverve. Christen kunde, naar Talen senere kom ind paa dette Thema, nævne adskillige af den Slags unge samtidige, og det var umiskendeligt, at han i sin Tid havde følt sig dem meget underlegen. Han havde vel selv haft den hos unge Mennesker sædvanlige Trang til at gøre sig gældende, — men senere i Livet mindedes han med Taknemlighed, at hans Hjem havde staaet som et Værn for ham mod selv at blive draget med ind i Hvirvelen. Hvad var der

vel blevet af de unge Karle, som dengang spillede første Violin? Næsten uden Undtagelse var de gaaet den forkerte Vej, — ja, nogle var endog endt i Nød og Elenighed.

Ungdoms Interesser.

Om sin Skolegang fortalte Christen kun sjældent. Jeg ved ikke engang, hvem hans Lærer var. Kun en enkelt Ting erindres. Han fortalte, at hans Lærer kun skelnede mellem Hovedord, Gerningsord og Smaaord. Christen fik et godt Skudsmaal baade for Kundskaber og Flid; men hans Færdighed i Modersmaalets Brug er dog ikke større, end at Vennen, *Søren Lybye*, i Hem senere under deres Brevveksling kritiserer hans Ret-skrivning „paaminder ham om at være omhyggelig for at lære at skrive rigtigt og tilbyder ham Undervisning deri.

Hvilken aandelig Paavirkning Christen har modtaget i Skolen udover Færdighedsøvelse i Læsning, Skrivning og Regning, lader sig ikke paavise. *Sandsynligvis har Hjemmet staaet højere end Skolen!*

I de 20 Aar fra Faderens Død 1830, til han drog til Vinde 1850, voksede han i Hjemmet op til Yngling og modnes til Mand, uden at der -- saavidt skønnes kan — sker nogen anden Afbrydelse i hans rolige og forholdsvis ensformige Tilværelse end den, at han midt i Perioden i Aaret 1839 er en kort Tid i København som Soldat. Han lejede straks for sig og kom vist i det hele slet ikke til at gennemgaa nogen Rekrutskole. At Rejsen har haft Betydning for hans aabne og modtagelige Sind, kan ikke betvivles, men paavises i noget enkelt Træk kan det ikke. Men fra Aaret 1850 har vi i Brevvekslingen med *Søren Lybye* et Middel til at danne os et Billede af Christen, og fra den Tid bliver det forholdsvis let at følge hans videre Udvikling.

Hvornaar det Bekendtskab, der skulde udvikle sig til nært Venkab, mellem Christen Hansen og den 9 Aar yngre Søren Lybye er indledet, vides ikke. Det ældste af de bevarede Breve er fra 1849. De viser i det hele taget, at Christen allerede paa dette Tidspunkt har alsidig Interesse og er ret godt belæst. De to Venner sender hinanden Bøger. Søren Lybye sender bl. a. en Verdenshistorie og en Bog om Skattevæsenet og opmuntrer Christen til at studere disse Bøger godt, da dette vil være en god Forberedelse til senere at bestride offentlige Hverv. Søren Lybyes stærke Interesse for det offentlige røber allerede den vordende Politiker. Skønt paa dette Tidspunkt kun 25 Aar gammel er han allerede bleven Sognefoged. Christen sender til Gengæld Bøger om *Landbrugsvæsen* og bringer i sine Breve Spørgsmaal af *religiøs* Natur frem. Han tager ofte noget tungt og haandfast paa aandelige Ting, medens Søren Lybye bedre er i Stand til at drøfte dem fra lettere og friere Synspunkter. Christen drager stærkt til Felts mod Kortspil, Svir og Luksus af enhver Art og kræver Nøjsomhed og strenge Sæder, medens Søren Lybye fremdrager de lysere ,opmuntrende og oplivende Momenter ved Selskabeligheden .Saavel fra Brevene som ad anden Vej faar man det Indtryk, at Christen var vel kendt med sin Bibel og elskede i Breve og Samtaler at fremdrage Bibelord som Genstand for Tankeudveksling.

Ogsaa *politiske* Spørgsmaal omhandles, og det ses let, at Christen helt og fuldt havde sluttet sig til Frihedsidéerne og ikke nærrede mindste Betænelighed ved den nyvundne politiske Frihed. Helt anderledes med Søren Lybye, der nærrede mange Betæneligheder.

I et Brev skriver Søren Lybye bl. a.:

„Jeg vil oprigtig tilstaa Dig, at vor nuværende Regeringsform ikke huer mig; den Erfaring, man alt har indvundet, har heller ikke kunnet andet end bestyrke mig

heri. I et halvt Aarhundrede levede Danmark under en Enevoldskonge, der, jeg tilstaar det, vist ogsaa forgæves søges Mage til, under saa lykkelige indre Omstændigheder, som det efter de ydre Forhold vel var muligt; da bringer den stormende, saakaldte fremadskridende, Tidsaad Utilfredshed i Gemytterne; man trænger ind paa Regeringen for at faa en friere Forfatning og — faar den. Siig mig nu, om vor 3 Aar gamle Forfatning har bestyrket Dig i Din Forkærlighed for denne Regeringsform? Du maa derfor ikke tro, at jeg er en Hader af de frie Former; ogsaa jeg holder paa en lovbunden Frihed; men den Maade, hvorpaa man her vælger Størstedelen af Folkets Mænd, kommer jeg aldrig til at lide. Er det ikke ligefrem at aabne Døren for Folkeagitationen, denne uheldbringende Virksomhed, naar Folkethingsmændene for at blive valgte selv maa trænge sig frem og næsten saa at sige er henviste til at bearbejde Vælgerne efter deres Hoved, og hvad der er det værste, at af den Masse Vælgere forstaar de ni Tiendedele næsten ikke, hvorm der tales, og den, der ikke svarer en Skilling i Afgift til Staten, kommer indirekte til at beskatte sine Medborgere? Og se vi saa til Folkerepræsentationen, som den er i Øjeblikket, da tykkes jeg ikke, vi kunne rose os af vor Forfatning; et Parti, der sætter alle Hensyn til Side for at fremme sine egne forskruede Ideer, er blevet saare mægtigt, og vi har ingen Sikkerhed for, at dette Parti, der holder den uvidende Mængde i sin Haand, vil tabe sig“.

Det er „Bondevennerne“, der her sigtes til, og Søren Lybye gaar saa vidt i sin Uvillie mod dette Parti, at han slutter et Vers i et Digt til Christen Hansen med det Udbrud: „Gid Fanden tage hver Bondeven!“

Overfor disse Betæneligheder stiller Christen Bøndernes Tilstand under Enevælden. At den nye Grundlov vil være en Borgen for, at Hoveri, Træhest og Gabestok

aldrig vil vende tilbage, er ham nok til at fjerne enhver Betænkelighed overfor mulige Misligheder, den kan medføre. Christen er aabenbart i Besiddelse af en stærk Standsfølelse og Tro paa, at Bonden vilde kunne udnytte Friheden paa fuld forsvarlig Maade.

Han skriver bl. a.:

„Jeg har ikke kunnet læse vort Fædrelands Historie om dets indre Udvikling i forrige Seculum, uden at mit Hjerte maatte bløde af Harme over de største Vilkaarligheder og de rædsomste Uretfærdigheder, som paa faa Undtagelser nær var vore Forfædres Lod. Vel er det kun Brudstykker, Historien har opbevaret om vore indre Forhold, men det vil dog være klart for enhver Fædrelandsven, at vor Stand var holdt i en baade aandelig og legemlig Trældom.

Hvad vilde vi sige, om vor Regering tillod enkelte Magthavere at sætte deres Undergivne fra Hus og Gaard for at kunne leve højt af deres sure Møje? Vilde vort Blod ikke derved blive varmt? Vilde vi ikke sige: „Vor Regering er despotisk og uretfærdig?“, og dog finder det sin Lige i forrige Aarhundrede.

Men er det maaske Træhesten, Gabestokken eller Hundehullet, hvorfor (Modstanderne) har saa stor Forkærlighed, og hvorfor denne Lovprisning (af Enevoldsregimentet)? Det er vel hverken mer eller mindre end for den Regeringsform, der holdt vor Stand bunden med tunge Lænker“.

Ejendommeligt er det, at de to Venner begge elsker at dyrke Versekunsten. Det er nær ved at være en Vedtægt, at hvert Brev skal ende med et — helst selvgjort — Digt. Kan man tro Søren Lybye, saa har Christen heri været den dygtigste og den ivrigste; og det maa siges, at de af Søren Lybye præsterede Digte slet ikke er ilde. Af Christen er kun et enkelt bevaret, og det er slet ikke

saa galt, hverken i formel Henseende eller fra Indholdets Side.

De to Venner veksler ogsaa Tanker om, hvad de har læst af den skønne Litteratur. Søren Lybye er fuld af Beundring for Oehlschlæger, Ingemann og særlig for Blicher. Christen har rimeligvis kun læst lidt af den romantiske Litteratur og karakteriserer et romantisk Værk, som han har læst, som „noget vidunderligt Tøjeri“. Søren Lybye bruger flittigt Lejebiblioteket, hvad Christen næppe har indladt sig paa, derimod har han saa vidt vides været Holder af „Bondevennen“, der foruden Politik ogsaa havde en Del litterært Indhold, f. Eks. nogle af Blichers Noveller.

Manddomstiden.

Aaret 1850 betegner et Vendepunkt i Christens Liv: *han bliver selvstændig*. Hjemme i Ottingbremgaard er det fornemmelig Moderen og vel dernæst den ældre Broder *Jens*, der staar for Styret. At Christen dog heller ikke her har staaet helt udenfor, kan sluttes af en lille Bog med Optegnelser om Gaardens Høst m. m. Christen har aabenbart været det skrivende Medlem af Familie-kredsen i Otting. Hans Andersen har begyndt Optegnelserne 1814, men da han dør 1830, er det Christen, som fortsætter, og lejlighedsvis nedskriver han i Bogen ogsaa korte Beretninger om Naturbegivenheder eller andre Ting, som har sat Sindene i Bevægelse, f. Eks. om en Storm i 1835, der ødelagde Byghøsten, om et Jordskælv i 1841 og lign. I 1850 bliver han Bestyrer af Søsterens Gaard i Vinde, og da hun er Enke og vistnok mærket af Sygdom, maa han straks staa paa egne Ben med Hensyn til Gaardens Drift. Han kaster sig da ogsaa med Iver over Landbruget og søger ved Læsning af Landbrugs-skrifter at dygtiggøre sig til Gerningen. Allerede 1851

overtager han selv Gaarden, og de nærmeste Aar derefter er sikkert i højeste Grad optagne af alt, hvad der kan fremme Driften af den.

Mads Qvist havde i 1848 bygget en ny, solid Kostald, som varede lige til 1896, men iøvrigt var Gaardens Bygninger gamle og forfaldne. Gennem Laden var der Tværport med Indkørsel til Gaardspladsen. Murene var af æltet Ler mellem Stolperne. Saadan en Mur havde ringe Styrke, og det hændte jævnligt, at en Væg faldt ned. Da Mads Qvist sidst i Februar „laa paa Straa“ i Storstuen, faldt saaledes et Par Vægge ned, saa Hullerne maatte tættes med Sejl og Lagener. Genopførelsen af saadanne klinede Vægge maatte jo vente, til det blev Tøvejr.

Christen Hansen byggede sig efterhaanden en smuk, grundmuret Gaard: Laden i 1862, Stuehuset i 1867 og Vesterhuset i 1873.

Ved Magelæg og Tilkøb blev Marklodden forstørret, og den fik en for Driften langt heldigere Form. Besætningen blev forøget og forbedret, nymodens Driftsmetoder blev indført. Brak, Mergling, Rodfrugtdyrkning og Anvendelse af Kunstgødning blev prøvet. Smørtilvirkning var Bedriftens vigtigste Grundlag. Der blev vel køret et Par Tusind Pund Smør om Aaret og fremstillet en Mængde Ost.

Og det var næsten kun Morgengerning, thi Kl. 9—10 om Formiddagen var Husets Kvinder i Reglen færdige til at karte, spinde eller væve, hvis det ikke netop var i Bjergningstiden, da alle maatte med i Marken.

Christen Hansen vilde ikke nøjes med at traske i den gamle Fure, men tragtede efter intet mindre end at blive Foregangsmand. Men Midlerne var smaa og Fremskridtene ligesaa; der maatte mange Aars Møje til, inden Fremgangen blev kendelig. Tidens og Konjunkturernes Opgang stod med, og allerede i Midten af Halvfjerdserne ejede han den opbyggede Gaard kvit og frit.

1855 fik han i Ingeborg Torp af Vridsted en Kone, der i sjælden Grad blev ham en Medhjælp i hans Virksomhed. Med sit lyse, aabne og modtagelige Sind evnede hun at dele hans aandelige Interesse, og ved sin Energi formaaede hun at føre dem videre. Hun forstod med sjælden Dygtighed at bringe noget ud af den Del af Bedriften, der var underlagt hende: Slagtekvæget, Mælken, Ulden o. s. v.; men selv om Tiderne undertiden var trange og fristede til Mismod, var hun den, der aldrig lod sig forknytte. Med sit lyse Haab kunde hun holde Modet oppe hos sin Ægtefælle. Sjælden har der vel levet et Ægtepar, der bedre passede for og udfyldte hinanden end Christen og Ingeborg. Hun delte hans religiøse Trang, og medens den hos ham til Dels var af en betragende passiv Natur, omsattes den hos hende til Virksomhed udadtil, og hun drog sin Mand med sig ind i Forbindelser, der førte til endnu større aandelig Vækst.

Vækkelsestiden.

Den lille forældreløse *Mariane*, Birthe og Mads Qvists eneste Datter, fik sit Hjem i Fødegaarden hos Morbroderen. Men Mariane var ikke legemlig stærk, og det Arbejde, der i en Bondegaard naturligt maatte tilfalde et Pigebarn under Opvæksten, var for svært for hendes Kræfter. Ingeborg søgte derfor en mere passende Plads for hende og fandt — rimeligvis gennem sin Søster Edele i Børsting — en saadan hos Pastor *Lendrop* i Vroue. Mariane kom til at opholde sig et Par Aar i Præstegaarden omkring 1860, og hun blev konfirmeret der. Den saaledes indledede Forbindelse med Præsten i Vroue blev ikke uden aandelig Betydning for Ingeborg og Christen Hansen. Der veksles Breve, og der aflægges Besøg. Da Pastor Lendrop senere flyttede til et Kald paa Sjælland, skriver han hjem i Anledning af Marianes Bryllup

Familien i Vinde Vestergård i Begyndelsen af 70-erne.

Famlesamlingen i Vindø Vestergård i Mølle, ca. 1900.

En Høstdag i Vinde Vestergaard i Slutningen af 90-erne.

Fra Vinde Vestergaard af i Dag.

(1868). Christen Hansen havde i et Brev til Præsten gjort Rede for den stærke aandelige Bevægelse, der var kommet i Gang, og som bares oppe saa vel af Lægprædikanter som af Præster. Christen og Ingeborg var selv vaagne Deltagere i Bevægelsen. Og Pastor Lendrop hører til de vaagne Præster, der forstod at tale jævnt om store Ting.

Engang omtrent midt i Tredserne var Christen Hansen i København. Paa Tilbagerejsen kom han paa Smakken mellem Kalundborg og Aarhus i Snak med en ung Mand ved Navn *Peter Ingerslev*, som just havde faaet Embede som Kateket ved Skive Kirke og Førstelærer ved Byens Borgerskole. Han var netop paa Vej til sit Kald. Det Bekendtskab, som blev indledet paa Smakken, udviklede sig til Venskab, og i de Aar, Ingerslev var Kateket i Skive, bestod der en nær Forbindelse mellem ham og Familien i Vinde. Da Præsten senere fik Kald paa Mors, vedligeholdtes denne Forbindelse, og da Christen Hansens Datter *Birthe Marie* naaede Konfirmationsalderen, kom hun i Huset hos Ingerslevs og blev konfirmeret af ham. Pastor Ingerslev tilhørte afgjort *den grundtvigske Retning*, og det var ogsaa *den* Retning, Christen Hansen og Ingeborg følte sig nærmest i Pagt med. Dette forhindrede dog ikke, at de i deres Hjem ofte modtog Lægprædikanter af *Indre Mission* som kære Gæster, og naar der kom saadanne Gæster, blev der kaldt sammen til Møde. Børnene løb med Bud til Naboerne om, hvornaar Mødet skulde finde Sted. Det blev i Reglen holdt om Aftenen, naar Dagens travle Arbejde var forbi. Den Maade, hvorpaa Naboerne modtog en saadan Meddelelse, var højst forskellig. Kun faa viste nogen Glæde derved, de fleste modtog den med temmelig Ligegyldighed, men enkelte kunde ikke dølge deres Mishag, og der kunde falde Ytringer, som just ikke var behagelige for Børnene at høre paa.

— Før det ny Stuehus blev taget i Brug (1867) havde der jævnlig været Parbal hos Christen Hansens. Ogsaa „Gammelmandsballer“ var ret almindelige. Folk holdt af at more sig den Gang som nu. Men ved det sidste Bal, som blev holdt i den gamle Storstue med det stampede Lergulv, stod Ingeborg frem og sagde, at nu var det Slut med Baller der i Gaarden, for Fremtiden skulde der holdes Bibellæsning, og nu vilde hun opfordre Naboerne til at komme lige saa flittigt til de gudelige Møder, som de før var kommet til Ballerne.

Det var jo ikke alle, der yndede den Tale. Fra første Færd var al Banden og bespottelig Tale forbudt i Hjemmet. Ligegyldigt hvem Gæsterne var, høje eller lave, saa blev de snart standsede i Farten, hvis deres Tale ikke var sømmelig. Det var i Reglen Christen Hansen, der paa-talte det, han gjorde det forresten ogsaa udenfor Hjemmet, naar Ederne blev for drøje, men i enkelte Tilfælde kunde det ogsaa være Ingeborg, som tog Affære. Hendes Paatale ved en Lejlighed, hvor en Hestehandler svor og bandede drøjt ved hendes Dagligstuebord, havde til Følge, at den paagældende Mand aflagde sin grimme Vane. Naar sligt kunde gaa an og blive respekteret, saa kom det af, at Folk vidste, det var *Alvor*, og derfor voksede ogsaa den lille Kreds, som med Glæde indfandt sig til Møderne. Den strakte sig efterhaanden udenbys, og der dannede sig nye Centre for Bevægelsen i Nabo-byerne, særlig i Lund hos Laust Svendsen og i Hindborg hos Peder Gravgaard. De Indremissionærer, som oftest kom og holdt Møde, var *Lars Hansen* (Lars Rimmer?), *Anders Stubkær* og *Dahlstrøm*. Undertiden kom der ogsaa Præster til Stede, særlig til Møder, der var bekendtgjorte nogen Tid i Forvejen, og det hændte, at det kom til en ret skarp Meningsudveksling mellem Talerne af de to kirkelige Retninger. Den Paavirkning og Vækkelse, der udgik fra disse Møder, satte blivende Spor, og mange

kan datere deres aandelige Vækkelse fra Møderne i Hjemmet i Vinde.

— Det var jo ogsaa en selvsagt Ting, at Børnene skulde paa Højskole, — ikke for at skaffe sig Kundskaber, heller ikke for at blive storagtige, men fordi Christen og Ingeborg havde en Følelse af, at Højskolen kunde give de unge *Livsværdier*, der var mere værd end Gods og Guld. Birthe Marie var paa *Testrup* og *Emdrupborg*, Jens Christian kom paa Askov, og Mads Qvist besøgte *Testrup* Højskole. Fra disse Højskoleophold sendte Børnene Breve hjem, og flere af dem har Værdi til Belysning af Datidens Højskoleforhold.

Der var en Gang —

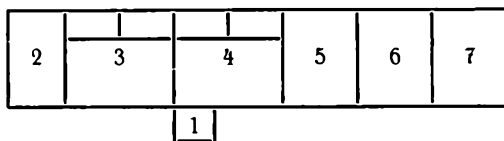
Ved 100 Aars Festen fortalte Red.
Carl Hansen et Par Smaatræk af
Slægtens Historie. De gengives her.

Johanne Thorsdatter var 3 Aar ældre end *Hans Andersen*. De tjente i Gaarde sammen og fulgtes ad paa Hovarbejde, da de var unge. Jeg ved ikke, hvad Fæstebonden hed, som de tjente hos, men han boede ved Hindborg Kirke, der hvor *Chr. Gudiksens* Gaard nu ligger, og Gaarden hørte under Krabbesholm. *Tiden* maa have været et af de nærmeste Aar før 1792. Saa hændte det, at Vejret var særligt slemt den 1. April, den Dag, som efter Almanakken er tilegnet „Hugo“. Hans havde været ude i det haarde Vejr, og han sagde til Johanne, da han kom tilbage: „Almanakken siger *Hugo*, men jeg siger „*Hu-bav*“! Det kunde Johanne huske, da hun blev en gammel Kone, og saadan fortalte hun det til sit Barnebarn *Johanne Hansen*.

·Storbondens Frieri.

Hun fortalte ogsaa, hvordan det gik til, da *Laust Grove* friede til hende. Johanne var født paa Ramsinggaard 1765, men Forældrene kunde ikke klare Udgifterne. Saa havde Johanne en rig Faster i Hem, der hjalp hendes Forældre til en Gaard i Hindborg, som laa lige nord for Kirken. Johanne kom ud at tjene, men 27 Aar gammel flyttede hun ind i et lille Hus Øst for Laust Groves Toft. Hun vævede for Folk og kunde let tjene sit Udkomme paa den Maade, for den Gang gik alle i hjemmelavet Tøj. I det selvsamme Aar (1792) var det, at Anders Mogensens Enke, *Maren*, giftede sig med *Laust Grove*. Maren døde i Barselseng 1805 og efterlod sig 6 Sønner. Aaret efter Marens Død gik Laust Grove en Dag øster ud af Gaarden over Toften til Væverpigens Hus. „Vil du være Mor for mine 6 Sønner“, sagde han. Og Johanne gav ham sit Ja. Deres Ægteskab varede i 35 Aar.

1838 kom „lille“ Johanne til sin Bedstemor, og hun var hos hende i nogle Aar. Siden kom hun tilbage til Hjemmet, og hun husker endnu, hvordan hendes Fader, Anders Hansens Stuehus var indrettet. Det var omtrent som saa:

- 1) Gang, 2) Maltkværn m. v., 3) Storstue med Alkover, 4) Dagligstue med Alkover.
5) Køkken, 6) Bryggers, 7) Vævehammer.

Den nordre Mur stod lige ind mod Hindborg søndre Kirkegaardsdige. Naar der blev brændt Brændevin, stod Johanne paa Vagt, for skulde Politiet komme, gjaldt det om i største Hast at faa Redskaberne over paa Kirke-

loftet. 1843 flyttede Anders Hansen Gaarden op paa Marken, hvor den nu ligger. Man lægger Mærke til, at det var i den gamle Gaard, at Hans Andersen og Johanne havde tjent sammen i deres unge Dage.

Laust Grove ejede i 1826 ca. 13 Tdr. Hartkorn, som blev delt mellem Sønnerne Jens og Anders. Johanne nød Aftægt fra begge Gaarde. Det bestod i Korn og Mælk samt Ulden af nogle Faar. Anders Hansens ældste Døtre, Karen og Johanne, havde hvert Aar Hyre paa at klippe Bedstemors Faar i de to Gaarde. Ja — det var *den* Gang.

Barnedaab i Vinde.

- 1) *Birthe Marie*, * 20/1 1856, hjemmedøbt s. D., fremstillet i Kirken 20/10 1856. Daabsvidner: Anders Miltersens Kone, Vinde, Else Hansdatter, Otting, Jens Hansen, Otting, Stephan Hansen og Søren Nielsen, Vinde.
- 2) *Hans Christian*, * 7/8 1858, hjd. 8/8, fremstillet i Kirken 19/8 1858. Daabsvidner: Pigerne Marie Hansdatter, Otting, og Johanne Stephansen, Vinde, Chr. Torp, Søren Nielsen og And. Miltersen, Vinde. — Hans Christian † 14/12 1865 af Tæring.
- 3) *Karen*, * 8/6 1860, hjd. 11/6, fremstillet i Kirken 22/7 1860. Daabsvidner: Jens Troelsens Hustru, Krarup Mølle, Jens Andersens*) Hustru, Otting, Jens Troelsen, Børsting, Møller Kjeld Ludvigsen, Eskjær Mølle, Møller og Gdr. Peder Andersen, Otting. — Karen † 20/9 1862.
- 4) *Jens Christian*, * 6/7 1862, hjd. s. D., fremstillet i Kirken 23/8 1862. Daabsvidner: Chr. Torps Hustru, Vinde, Peder Andersens Hustru, Otting, Esper Jepsen, Brøndum, Laust Pedersen, Vinde, og Jens Hansen, Otting.
- 5) *Mads Quist*, * 3/3 1864, fremstillet i Kirken 16/3 1864. Daabsvidner: And. Miltersens Enke, Vinde, Mariane

*) Skal formodentlig være Jens Hansens Hustru.

Madsen, Vinde, Chr. Torp, Søren Nielsen og Laur. Pedersen, Vinde.

- 6) *Carl Christian*, * 15% 1867, hjd. 2% 1867, fremstillet i Kirken 1/10 1867. Daabsvidner: Pigerne Johanne Stephansen og Ane Cathrine Laursen, Vinde, Ungkarlene Christen Andersen, Vinde, Christen Svindt, Kisum, og Hans Andersen, Glattrup. — *Carl Christian* † 25% 1868 af Atrophie.
- 7) *Carl Christian*, * 15% 1870, fremstillet i Kirken 6% 1870. Daabsvidner: Jens Hansens Kone i Otting, Fanny Christensen, Skive, Jens Troelsen, V. Børsting, Møller Kjeld Ludvigsen, Eskjær Mølle, og Møller Jens Troelsen, Krarup Mølle.

Det kunde gaa festligt til, naar Ingeborg og Christen Hansen havde Barn i Kirke. Daabshandlingen blev vel taget med kristelig Alvor, men Familie og Naboer, som var med til Festen, var ikke Hængehoveder. Der herskede en fri og munter Stemning ved saadan en Lejlighed. Og det kunde hænde, at der blev holdt *Taler* ved Bordet. Ved Daabsgildet 1870 blev der saaledes talt for den lille Verdensborgers Fremtid, og de Muligheder, som kunde aabne sig for ham. *Jens Troelsen*, Børsting, syntes, at der blev gjort for meget ud af det; thi han udbrod: „Skal han være Kateket!“ Det gav Anledning til, at *Carl* under sin Opvækst stadig blev drillet med, at han skulde være *Præst*. Der var det mærkelige ved dette Daabsgilde, at en gammel Tradition blev brudt, idet en fremmed fik Lov til at holde Barnet over Daaben. Den fremmede var en ganske ung Pige fra Skive, Datter af Postmester *Christensen*, som stod i Venskabsforbindelse med Hjemmet i Vinde. Den unge Fanny tiggede saa længe om Lov til at „bære Barnet“, saa det skete, som hun vilde. Men hun maatte først aflægge højtideligt

Udsagn om, at hun var en troende Kristen og forstod det Ansvar, hun paatog sig.

Fanny var frygtelig bange for, at det skulde gaa galt i Kirken, hun fik omhyggelig Instruks af Ingeborg om, hvordan og hvornaar hun skulde svare paa Præstens Spørgsmaal, og saavidt vides skete der da heller intet Uheld. Fanny kom jævnligt til Vinde for at se til den lille Gudson, og i Ferietiden om Sommeren var flere unge Piger fra København med hende paa disse Udflugter. Det kan nok være, at al den Ungdom lavede Løjer og Kommers. Fik de f. Eks. Øje paa gamle *Niels Kunst* — Nabogaardens Aftægtsmand —, som skuldtrede sig ved Hus-hjørnet iført Knæbukser af Læder, Skindtrøje og rød Tophue, saa satte de lige til for at fange ham. En Gang satte de gennem et Fald Havre: „Gud, hvilket langt Græs!“ skreg de. Men Niels Kunst tog Flugten, idet han opfyldt af hellig Forargelse udbrod: „A trowr sku di er tovele, — sætter di igjæmmel æ gue Hawr!“ Niels Kunst havde en Kone, som hed *Malene*. Og hørte hun Niels løsne en lille Ed, blev hun straks betænkelig, og mindede ham om Helvedes Straf. „Stik di Finger i æ Lys, bette Niels“, sagde hun advarende til ham ved saadan en Lejlighed. Det skulde minde ham om de svære Følger, hans usalige Banden kunde faa.

— *Jens Troelsen*, Børsting, som foran er nævnt, var en stor Spøgefugl, fuld af Historier og Ordsprog. Det var derfor en ren Fest for Børnene i Vinde, naar Jens Troelsen kom i Gaarde. „Da a nu er kommen til *Rom*, saa vil a da ogsaa besøge *Paven*“, plejede han at sige, naar han trinede ind ad „Store døren“. Dermed var Tonen slaaet an, og vi Børn kunde sidde ganske stille i timevis og høre paa de mærkelige Tildragelser, som saadan en Dag blev fortalt eller genfortalt.

Ingeborg og Christen Hansen kunde nu ogsaa komme i Tanker om at snakke Alvorstale med Svogeren. En

Aften begyndte de at gaa i Rette med ham og beskyldte ham for altfor megen *Verdslighed*. Jens Troelsen prøvede nogle Gange at slaa det hen i Spøg, men Christen Hansen blev ved sit. Da tog Jens Troelsen pludselig Offensiven og opremsede en lang Række Bønner, som han kunde udenad. Der var en Tak for Mad iblandt, og der var noget om Redning i Havsnød og meget andet. Remserne gjorde ikke videre Indtryk paa Svogeren, som paastod at slikt var ydre tillært Væsen, der intet havde med Guds-frygt at gøre. Men *jeg*, som var 10 Aar gl. og yderst lattermild, var i den frygteligste Vaande under hele Samtalen, som jeg fandt grundkomisk. Jeg brød mig heller ikke en Smule om at faa Jens Troelsen omvendt, — han var *allerbedst*, saadan som han netop var.

— Saa var der Eskjær Mølleren *Kjeld Ludvigsen*. Han var en lystig Svend i sine unge Dage. Møllerkonen i Lyby sagde til ham: „Vil Vorherre fri dig for Armod, bitte Kild, saa skal *a* love dig fri for Rigdom“. Kjeld har vel sagtens brugt mange Penge efter Møllerkonens Skøn. Han og Svogeren i Vinde snakkede altid Politik. De var vel begge Højremænd og Tilhængere af Søren Lybye, men der var stor Forskel paa deres politiske Opfattelse endda. Christen Hansen var noget af en Rebel. Han opnaaede tilsidst at blive ekskluderet af Højrevælgerforeningen, fordi han nægtede at stemme paa *Harald Balling*, Ejskjær, der var Højres Kandidat i Skivekredsen den 25. 1884. Siden stemte han med Venstre. Kjeld Ludvigsen boede nær omgiven af Herremænd, og det paavirkede *hans* Mening. Christen Hansen drillede ham med, at han sad i Herremændenes Lomme, — han turde ikke stemme anderledes, end Herremændene vilde, for saa fik han ikke deres Søgning. Og *Herremænd* var altid en Torn i Øjet paa Christen Hansen. De havde været Bondens Undertrykkere. Dem skulde man ikke være altfor igaaet med — navnlig ikke i Politik. *Ingeborg*.

Fra Aa Mølle. Øverst i Slutningen af 90-erne. Nederst omkring 1920.

Anders og Agathe Bendtsen og 4 børn

Famíliesammenkomst i Trustrup omkring 1905.

Familien fejrede Chr. Hansens 100 Aarsdag i 1910 ved en Sammenkomst paa Krabbesholm.

var ren Højre, hun holdt paa Kongen og hvad Kongens var. Da Jens Christian midt i Firserne kom hjem fra København befængt med nymodens radikale Ideer, var det hendes Sorg, at ogsaa de yngre Sønner blev smittede af Radikalismen. „Om det saa er den bette“, sagde hun med Fortrydelse, „saa er han bleven radikal“.

Det var mig.

C. H.

Jordrystelse.

(Af *Ottingbremgaard's Notitsbog*).

„Den 3. April om Eftermiddagen paa Klokken 4, Aaret 1841, var der saa stor en Jordrystelse, at Jorden bævede under vore Fødder. Alt hvad der var i Huset, Borde, Stole, Bænke, bevægede sig meget stærkt. Det gjorde os meget opmærksomme og bange, og det rystede ogsaa i vort Indre over, at det skulde foranledige Jordskælv og ulykkelige Tilfælde. Hvad der kunde og skulde være Aarsag, vil jeg overlade til mere naturkyndige at bedømme.

Chr. Hansen“.

Ingeborg Jensdatters Forfædre.

Slægten i Hjelm Mølle.

Ved Reformationen kom alt Klostergoods ind under Kronen. *Stubbergaards Nonnekloster* i Sevel bestyredes i nogen Tid af en kgl. Lensmand, men 1547 solgte Chr. III Stubbergaard og Gods til Adelsmanden Iver Juel, der var gift med Mette Munk. Efter dem arvede Sønnen, Kjeld Juel, Gaard og Gods, og han giftede sig med sin Slægtning Christenze Juel; men han døde snart (1606) uden Børn.

Arvingerne efter ham var nu hans Slægtninge paa fædrene og mødrene Side, mest Fætre og Kusiner og flest Munker. Men de kunde ikke komme i Besiddelse af deres Arveparter i Stubbergaard, fordi Kjeld Juel havde tilskrevet sin Hustru Christenze Gaard og Gods i Morgengave for hendes Livstid; de maatte altsaa pænt vente, til hun engang døde.

Men Christenze var sejglivet. Hun naaede at blive gift endnu 2 Gange og overleve sine to sidste Mænd. Først 1658 — midt under Svenskekrigen — drog hun sit sidste Suk. Men Krigen forhindrede Arvedelingen, saa der gik endnu nogle Aar, inden denne kunde finde Sted.

Imidlertid var de oprindelige Arvinger døde, og deres

Afkom havde formeret sig og var delt paa mange Linier, saa det blev et besværligt Arbejde at faa regnet ud, hvor mange der egentlig var, og hvor stor en Part hver af dem havde Krav paa i Stubbergaard. Nogle havde taget Forskud paa den forventede Arv ved at sælge eller pantsætte deres Arverettighed, saa der var ogsaa nogle uden for Slægten — Forretningsmænd eller Pengeudlaanere — som var interesseret i Arvedelingen, og saa mange var der, at de, der fik mindst — de længst ude beslægtede — kun arvede hver $\frac{1}{24}$ af Hovedgaarden og $\frac{1}{24}$ af Bøndergodset, det vil sige 1 Td. Hartkorn af Hovedgaarden og 3 Tdr. Hartkorn af Bøndergodset og saa naturligvis ogsaa $\frac{1}{24}$ af Hovedgaardens Bygninger. Da ikke saa faa af Arvingerne var ældre Adelsfrøkener, havde dette til Følge, at de for at udnytte deres Arv flyttede til Stubbergaard og boede der, saa Gaarden blev til et helt Frøkenkloster.

Naturligvis samledes efterhaanden en Del af disse Smaalodder ved Køb; Arvedelingen var sket 1661, men 1678 var der endnu 14 Parthavere, og 1688 var der 9. Af dem ejede en $\frac{1}{3}$ af Gaard og Gods. Fire ejede hver $\frac{1}{24}$ eller tilsammen $\frac{1}{6}$. En ejede $\frac{3}{4}$, en anden $\frac{1}{4}$ og endelig ejede den sidste $\frac{1}{4}$ af Gaard og Gods. Hvad Godset angik, havde hver af Parthaverne deres bestemte Bøndergaarde, og Hovedgaardens Marker synes ogsaa til Dels at have været udskiftet til dem efter Jordfællesskabets Mønster.

Ind under Stubbergaards Hovedgaards Takst hørte de to Møller Sønder Mølle ved den sydlige Ende af Stubbergaards Sø og *Hjelm Mølle* ved den lille Aa, som fra Stubbergaards Sø løber til Flyndersø og er Grænsen mellem den store Hjelm Hede Øst for og de dyrkede Marker Vest for Aaen, der hører til Møllen og til Søgaard, der ligger tæt derved, ved det nordøstlige Hjørne af den lille Hellese. I Søgaard levede der sædvanlig 4 eller 5 Fæstebønder, med hvem Møllen havde Markfællesskab.

Endnu er bevaret den „Vide og Vedtægt“, som i gamle Dage gjaldt for dette lille Samfunds Fællesdrift af Jorden.

Af de to Møller var Hjelm Mølle langt den betydeligste og havde tillige en ideel Beliggenhed. Den var Mølle for Hovedgaarden og for den nærliggende store Sevel By, og over Hjelm Hede førte Veje direkte til den fra Byerne ved Karup Aa, fra Trandum og Mogenstrup og Sepstrup samt fra Estvad, men sidstnævnte Vej var mere at betragte som Hovedvej mellem Holstebro og Skive end som egentlig Møllevej.

Hjelm Mølles Ager og Engs Hartkorn var kun ca. 1½ Td., saa dens Landbrug kan ikke have været særlig stort, men Møllehartkornet var til Gengæld saa meget større, nemlig ca. 7½ Tdr., eller omtrent det dobbelte af Sønder Mølles. Som Fæsteafgift skulde Mølleren aarlig udrede til Herskabet paa Stubbergaard ca. 40 Tdr. af Toldmelet, og nu, da der var bleven saa mange Part-havere i Hovedgaarden, maatte det noje regnes ud, hvor meget Mel af hver Slags der kunde tilkomme enhver af dem. Dette var især af Betydning for de mange adelige Frøkener, der boede paa Stubbergaard, da Toldmelet fra de to Møller var en væsentlig Del af deres Livsunderhold.

Peder Pedersen, 1652—1692. Kirsten Jensdatter, 1650—1692.

Den første Møller, vi kender i Hjelm Mølle, var Peder Pedersen, som allerede 1686 havde halvvoksne Døtre, *Dorthe*, *Maren* og *Gunder*. Hans Kone hed *Kirsten Jensdatter* og stammede vist fra Mogenstrup. Hun fødte ham 1688 en Datter, *Margrethe*, og 1691 endnu én, *Lisbeth*, saa der nu var 5 Pigebørn i Hjelm Mølle.

Iøvrigt figurerer Peder Møller og Kirsten Møllerkone særdeles ofte i Sevel Kirkebog som Faddere ved Barne-daab og som nærværende ved Trolovelser og Brylluper. Møllerfolk var jo en Slags Standspersoner, som man satte en Ære i at pleje Omgang med, og naar Møllerfolkene selv havde Barn i Kirke, skulde det jo helst bæres af Præstefruen eller af en af Frøkenerne paa Stubbergaard.

Men 1692 døde først Kirsten Jensdatter og faa Dage efter ogsaa Peder Møller, hun 42 og han 40 Aar gammel, og efterlod sig de 5 eller 6 Pigebørn, for der var vist ogsaa en Datter *Kirsten*. Den yngste Pige, Lisbeth, døde ogsaa nogen Tid efter.

Christen Christensen. Dorthe Pedersdatter.

Til alt Held for de forældreløse Piger behøvede Møllen, trods Forældrenes Død, ikke at gaa ud af Slægtens Besiddelse. Den ældste Datter *Dorthe* var til Nød giftefærdig, og hvad enten det nu var Herskabet eller Slægten, der tog sig af Sagerne, saa varede det ikke længe, inden man havde fundet en Mand til Dorthe og det tilmed ikke ret langvejs fra. Det blev *Christen*, Søn af *Christen Møller* i Trevad Mølle og Hustru, *Anne Clemensdatter*, som blev den udkaarne, og inden Aaret var gaaet til Ende, blev han og Dorthe gift, og hendes Søstre kunde nu ogsaa forblive i Hjemmet, til de blev gift. 1701 blev Søsteren Gunder gift med Niels Christensen i Gaarden Hale, en nær Slægtning af Familien i Dueholm, maaske en Søn derfra, og *Kirsten* blev gift i det nærliggende Søgaard.

Christen Møller og Dorthe figurerer i Kirkebogen endnu hyppigere ved Barnedaab og Trolovelser i Eggen.

end hendes Forældre havde gjort. Særlig lægger man Mærke til, at de altid var med ved saadanne Lejligheder i Trandum Kirkegaard og Dueholm, og ellers ofte optræder andre Steder sammen med Familierne derfra.

Naturligvis kom der Børn i Møllen: 1694 fødtes *Kirsten*, der dog døde som lille. 1696 fødtes *Christen* og 1697 *Kirsten*. 1701 *Anne*, 1705 *Peder*, 1707 *Laurids* og senere maaske flere, men Aarstallene kan ikke fastslaaes, da Kirkebogen mangler.

Om disse Børns Skæbne kan der meldes, at *Anne* 1719 blev gift med Peder Andersen i Raae, og *Kirsten* 1720 med Mads Pedersen i Nørstoft, to meget ansete Gaardmænd i Sognet. Peder døde 1727, 22 Aar gammel.

Christen Møller og Dorthe levede endnu 1733, men er formodentlig døde faa Aar efter, og sandsynligvis har Sønnen Laurids da faaet Møllen. Om *Christen* se senere.

Slægten i Trevad Mølle. Christen Christensen. Anne Clemensdatter.

1663 var Trevad Mølle mellem Fly og Vridsted Kroens Pantegods, som rimeligvis var overtaget for resterende Skatter. Mølleren var da *Christen Christensen*. Møllen selv er uden Avl og „fast ganske øde“. 1682 hedder Mølleren Thomas Larsen, der synes at være kommen dertil ved at ægte Chr. Christensens Enke *Anne Clemensdatter*. Af hendes første Ægteskab var der i hvert Fald en Søn, *Christen*, og en Datter, hvis Navn ikke kendes, og endnu flere Børn. Ejeren er 1688 Johannes Haas paa Gjøl, der vel har købt den af Kronen. „Udi samme Mølle er en Overfaldskværn, hvis Sten er $2\frac{1}{16}$ Alen brede. Vandet til samme falder af Naturen og har sin Begyndelse ud af et Kjær med nogle Kildespring; kan ej male udi

stor Tørke og ej heller i meget haard Vinter formedelst Mangel paa Vand. Haver ellers temmelig Søgning. Til Møllen ligger et lille Stykke Jord; nok en indelukket Toft ved Mølledammen, som Mølleren udi Brug haver, hvilken Bymændene ham bevilger og af hans Formand ud af Byens Fædrift er indtagen, hvorudi Bymændene er lige lodtagne; bestaar af 12 smaa Agre."

Trevad Mølle skiftede snart Ejer og kom i Skivekøbmanden Laurs Windes Besiddelse. Ved hans Død 1702 gik den i Arv til hans Datter Anna, der var gift med Præsten Gunder Nielsen Thorup, Præst i Børglum. Efter sin Mands Død solgte Anna Winde 1731 Møllen til Skivekøbmanden Christen Pedersen Svindt.

Men da var Thomas Larsen og Anna Clemensdatter forlængst døde. Hendes Søn *Christen* var bleven gift med Dorthe Pedersdatter i Hjelm Mølle, og Datteren var vist ogsaa bleven gift et Steds i Sevel Sogn. Anna Clemensdatter synes at være flyttet op til hende og at være død der.

I Trevad Mølle var der iøvrigt vokset en stor Sønneflok op. Forud for Christen Christensen havde der været en anden Christen Møller, som havde Sønnerne *Peder*, *Jørgen* og *Peder*. Christen Christensen havde giftet sig med hans Enke, og hun havde født ham 3 Sønner og en Datter. Af det første Kuld blev den ene *Peder* (født 1641) gift med Møllerenken i Sønder Mølle i Sevel, men hun fødte ham ingen Børn. Broderen *Jørgen* gik ugift hos ham, til han blev gammel, og døde vist ogsaa i Sønder Mølle. Den anden Broder *Peder* kom i Tjeneste hos en Proprietær paa Gaarden Trøstrup i Timring og forblev der, vist ogsaa ugift. Af andet Kuld var der en Søn *Niels*, som kom til at bo i Vridsted, men døde uden at efterlade sig Børn, og en Søn, *Gunder*, som rejste udenlands og døde der. Den tredie Søn, *Christen*, blev, som før nævnt, Møller i Hjelm Mølle.

Christens Halvbroder, Peder i Sønder Mølle, døde 1693, og i Anledning af Skiftet efter ham faar vi Oplysning om hans mange Hel- og Halvbrødre, som jo er Arvinger efter ham.

De omtalte Agre og Toften ved Trevad Mølle sættes til 3 Skpr. Hartkorn og Malingen til 5 Tdr. 4½ Skpr. Hartkorn. Den aarlige Afgift af Møllen var 15¾ Tdr. Mel.

Christen Christensen Skræder, 1696 Anna Paaskesdatter.

Christen Møllers Søn, *Christen* i Hjelm Mølle, blev ikke ved Møllerhaandværket, men blev Skræder, hvad der i hine Tider var betydeligt finere end at være slet og ret Fæstebonde. Han boede i et lille Sted i Sevel Hede-gaard paa 4½ Skpr. Hartkorn og blev her 1722 gift med *Anna Paaskesdatter*, vistnok dengang hans Medhjælper ved Haandværket. Stedet hørte til den Arvepart i Stubbergaard, som tilfaldt Rantzauerne paa Estvadgaard og tilhørte senere Fr. Chr. Rautzau til Rodstenseje; men 1725 solgte dennes Enke Stedet til Ejeren af Rydhave, og Chr. Skræder hørte fra nu af derunder.

Stedet synes ogsaa tidligere at være beboet af Skrædere. 1705 døde der Knud Jensen Skræder, 95 Aar gl. og hans Efterfølger har muligvis været af Paaskeslægten, maaske Anna Paaskesdatters Fader, saa Christen kan have faaet Stedet og Forretningen med sin Kone.

Christen Skræder og Anna fik flere Børn: 1723 *Anne*, 1725 *Dorthe*, 1727 *Karen* og maaske flere. Blandt Karens Faddere er Dueholmerne. Hun blev gift med Gaardfæster Mads Christensen i Djeld og efter hans Død med Christen Christensen Smed (se Side 80). Dorthe blev gift med Christen Nielsen i Hedegaard. Om Anna kan intet oplyses.

Naar Christen Skræder og Anna er døde, vides heller ikke.

Paaskeslægten.

Paa Rydhave Gods, særlig i Rout i Ryde Sogn og i Sønder Bjert i Sahl Sogn, levede i det 17. Aarhundrede en Slægt, som kendetegnes ved Navnet Paaske. Det er let at se, at Slægten oprindelig har været velstaaende og anset, men forskellige Forhold, særlig de ødelæggende Svenskekrige, har forarmet den, som de i øvrigt forarmede hele den danske Bondestand. Men trods Fattigdommen bevarede Paaskerne en vis Anseelse, som gjorde, at de let bevarede Forbindelserne med mere fremtrædende Kredse blandt Bønderne.

Den ældste, vi kender af Slægten, er Morten Paaskesen i Ryde, der 1651 nævnes i Anledning af, at hans voksne Søn, Niels, druknede i Stubbergaards Sø. Morten døde 1676, 72 Aar gammel.

I Rout levede samtidig en Paaske og hans Kone, et Par gamle Folk, som nævnes endnu 1674, samt deres Søn, Laust Paaskesen, der 1663 fik en Søn, *Jens*, og hvis Hustru døde 1671. Broder til Laust var vist Christen Paaskesen og Søstre Maren og Anna Paaske i Handbjerg. Laust Paaskesen havde en Fæstegaard i Rout paa lidt over 4 Tdr. Hartkorn, medens hans Søn, Paaske Laurisen, senere havde en anden Gaard paa noget over 4½ Tdr. Laust Paaske synes iøvrigt i Svenskekrigens Tid at have haft en Gaard i Handbjerg, som blev ødelagt og siden i mange Aar henlaa ubebygget og udyrket, efter at han var flyttet til Rout.

1674 er der ogsaa en Fæstebonde Laust i Gaarden Tindskov i Handbjerg, der faar en Søn døbt Paaske.

Men fuldt saa megen Interesse knytter der sig til den Gren af Paaskeslægten, som hørte hjemme i Sønder Bjert i Sahl Sogn. Her boede 2 Brødre, *Jens* og *Niels*

Paaskesen. Jens fik i sin høje Alderdom, 1674, en Søn, der blev døbt *Erik*, men som døde kun faa Uger gammel. Jens Paaskesen døde selv 1677, 69 Aar gammel, og Præsten skriver da om ham, at han var en gammel *Dannemand*, som efter megen Velstand var geraadet i største Armod. Dette var nok ikke alene hans, men Slægtens Skæbne i det hele taget.

Broderen Niels Paaskesen var gift med Mette Eriksdatter; de døde begge to 1689, han 82 Aar gl. og hun 78. De havde en Datter Karen, som 1676 blev gift med Fæstebonden Niels Mikkelsen i Kjellerup i Ejsing Sogn, og gennem hende kom en Gren af Slægten til Egebjerg i Ejsing; men ogsaa i Agerbæk i Sahl finder vi Slægten og ligesaa i Felde i Ryde Sogn og i Gaarden Naae i Borbjerg Sogn, samt sidst, men ikke mindst i Sevel Skovby.

Denne lille By bestod af 3 ret store Gaarde; den største paa ca. 6 Tdr. 6 Skpr. Htk. havdes i Fæste af en Christen Lambertsen, som var gift med en Kvinde af Paaskeslægten. Den mindste af Gaardene med noget over 6 Tdr. Htk. havdes i Fæste af en Mads Thomasen, som imidlertid maa være død ca. 1685; for omtrent ved denne Tid synes hans Enke at være bleven gift med en Niels Eriksen af Paaskeslægten, og samtidig kom til Gaarden hans Broder *Paaske Eriksen*, saa de to Brødre herefter sad som Fæstere hver med en Halvdel af Gaarden. De var beslægtede saavel med Chr. Lambertsens Hustru som med Paaskefamilierne i Rout og i Sønder Bjert, men paa hvilken Maade har det ikke været muligt at udrede. — De to Brødre var uden Tvivl Sønnesonner af Niels Paaskesen i Sdr. Bjert.

Paaske Eriksen.

Anne Christensdatter, 1653—1694.

Paaske og Anne havde, da de kom til Sevel Skovby, flere Børn. Hvor de har boet for, har det ikke været

muligt at udfinde. Det sandsynligste er, at Paaske Erik-
sen har været „hvervet Soldat“. Det var en Livsstilling,
som mange unge Bøndersønner i de Tider slog sig paa,
da en Fæstegaard under de usle Tilstande i Landet kun
bød sin Besidder uendelig meget Slid og Sulteføde oven
i Købet. De fleste hvervede Soldater var gifte og førte
deres Familier med sig omkring i Landet, hvor de tilfæl-
digt blev garnisonerede for kortere eller længere Tid;
men sædvanlig endte de alligevel som Fæstere et eller
andet Sted, hvor de kunde opnaa ordentlige Fæstevilkaar,
og det kunde de tit, alene fordi Herskabet vidste, at de
var vant til at lystre og sjældn gjorde Vrøvl mod
overordnede.

— — —

I Sevel Skovby fik de 1687 en Søn, *Christen*, der
imidlertid døde, da han var i Tiaarsalderen, og 1691 fik
de en Søn, *Jens*. Fra Tiden, før de kom til Fæstegaar-
den der, havde de en Søn, *Erik*, og en Datter, *Anna*. Men
1694 døde Paaskes Hustru, Anne Christensdatter, og han
synes da at have giftet sig igen, og hans anden Hustru
har da født en Datter, der, som Skik var, blev kaldt
Anna efter hans afdøde Hustru; der blev altsaa i den
lille Familie 2 Døtre af samme Navn.

Sønnen *Erik* blev gift med en Enke i den store Gaard
Bjørnkjær, sydøstligst i Sevel Sogn, hvoraf han dog ved
sit Giftemaal kun fik Halvdelen (5 Tdr. 6 Skpr. Htkr.)
i Fæste; men han blev dog derved en af Sognets store
Bønder. *Jens* fik Faderens Fæstegaard i Sevel Skovby.
Den yngste Anna blev gift med en Soldat, Adser Peder-
sen. Familien synes i det hele at have arvet en vis
Interesse for Soldaterstanden med det forholdsvis frie
Liv. *Den ældste Anna* blev, som foran omtalt, gift med
Sønnen fra Hjelm Mølle, Christen Skræder, og fik Bolig
i Sevel Hedegaard.

Hvem Paaske Eriksens anden Hustru var, eller naar

de begge døde, vides ikke, da Sevel Kirkebøger mangler for et Par længere Perioder i det 18. Aarhundrede.

Slægten i Damgaard i Sevel.

Damgaard i Sevel var i gamle Dage den nordøstligste Gaard i Byen; den havde lidt over 5 Tdr. Hartkorn, og Fæsteren paa den og hans Hustru var i Slutningen af det 17. Aarhundrede

Mikkel Nielsen, 1620- 1705.

Karen Jensdatter, 1623--1688.

Mikkel Nielsen var rimeligvis født i Gaarden; for han havde flere gamle Søskende gaaende hjemme hos sig. Det var jo i gamle Dage Skik, at Søskende, som ikke blev gift eller paa anden Maade fast forsørgede, blev gaaende i Fødegaarden til deres Dødsdag. Mikkels Broder Christen blev dog, da han var omkring 50 Aar, gift i Mogenstrup; men en Søster, Karen, døde 1688 i Damgaard, 65 Aar gammel, og en Broder, Jens, døde 1696, 80 Aar gammel, og en Søster, Dorte, døde 1697, 78 Aar gammel, saa man ser, at Familien har holdt godt sammen.

Og de har alle, trods deres Alder, trolig hjulpet til med Gaardens Drift, saa ingen fremmed Hjælp behøvedes.

Men da nu den sidste af de gamle Søskende var gaaet bort, og Mikkel selv var 77 Aar gammel, fandt han det for besværligt at tumle med den store Gaard; han afstod da Halvdelen af Fæstet til en ny Mand, Søren Christensen, der nu (1697) kunde gifte sig og rykke ind, efter at de sidste Dødsfald havde gjort Plads i Huset; for selv om der nu blev 2 Fæstefamilier i Gaarden, nøjedes man med at dele det gamle Stuehus.

Damgaard hørte til den Del af Stubbergaard, som

ved Arvedelingen kom ind under Estvadgaard. Der skulde i Landgilde aarlig svares 2 Ørte Rug, 2 Ørte Byg, 1 Harbopund Smør (c. $\frac{1}{8}$ Td.), 1 Svin, en Skovvogn, 1 Fødenød, 1 Gaas, 2 Høns, 1 Snes Æg, 1 Læs Tag og 2 $\frac{1}{2}$ Mark i Tærskpenge. Nu, da der var 2 Fæstere, skulde hver svare det halve.

Mikkel Nielsen og Karen havde 2 Børn, en Søn, *Jens*, og en Datter, *Margrethe*. I Aaret 1704 afstod Mikkel sit Fæste til Sønnen, og denne giftede sig. Aaret efter døde Mikkel Damgaard, 85 Aar gammel, og lige et Aar efter døde ogsaa Sønnen Jens, kun 28 Aar gammel. Moderen, Karen Jensdatter, levede endnu et Aar og døde da i Begyndelsen af Høsten 1707, 76 Aar gammel. Jens Mikkelsens Enke forblev ikke i Gaarden; men en Christen Larsen fik den, saa nu var der helt nye Folk i Damgaard.

Mikkel Nielsens Medfæster, Søren Christensen, døde 1721, og vi faar ved den Lejlighed noget at vide om Gaardens Udseende. Søren Christensen har den østlige Del af Gaarden. Stuehuset ligger i Nord, Laden i Syd, hver af dem er 15 Fag (ca. 45 Alen). I Øst ligger Hestestalden, kun 4 Fag. Fæhuset er i den østlige Ende af Stuehuset; det rummer 4 Køer, en Kvie og en Kalv samt 17 Faar, hvoraf de 12 har Lam, endvidere 7 Væddere. I Hestestalden er der to Heste. Tænker vi os nu Stuehuset og Laden forlængede mod Vest, hver med andre 15 Fag, og Hestestald Vest i Gaarden, har vi her Mikkel Nielsens Del af Gaarden, dog er der den Forskel, at her ligger Fæhuset i den vestlige Ende af Stuehuset. Midt i Huset er der Tørverum til begge Familier og til hver Side af Tørverummet Bryggers. Ellers er der til hver Familie kun een Stue, og deri er ogsaa Ildstedet, hvorpaa Maden laves, og som giver Varme om Vinteren. I hver af de to Stuer er der to Alkovesenge. Tiltrænges der mere Soveplads, sover man paa Bænke eller under Bor-

det, eller man har en Stolpeseng i Bryggerset, og i fornødent Fald redes der et Leje i Stald eller Lade.

Mens Mikkel Nielsen var Eneføster, oprkævedes der enkelte Aar Kreaturskat. I 1686 maatte han saaledes give Skat af 1 Hoppe, 1 Plag, 1 Ko, 1 Ungnød og 3 Faar. Det var sikkert dengang, hvad han selv ejede af Besætningen. Resten har da tilhørt Herskabet, der ofte ejede en Fæstegaards hele Besætning.

Niels Frandsen.

Margrethe Mikkelsdatter Damgaard.

Mikkel Damgaards Datter Margrethe blev 1690 gift med en Niels Frandsen, rimeligvis Søn af *Frands Knudsen i Sevel Skovby*, der døde 1689, 72 Aar gammel. Hvor Parret har boet, har ikke kunnet udfindes, men noget taler for, at det har været i Hjerm Sogn, eller muligvis har de flyttet meget omkring, og udelukket er det ikke, at Niels Frandsen har været Soldat. De fik flere Børn; et af dem, Sønnen *Niels*, blev født 1695, mens Margrethe opholdt sig hjemme i Damgaard. De havde ogsaa en Datter, *Karen*. Margrethe nævnes ogsaa 1697 i Damgaard, og det er muligt, at hun paa den Tid er Enke. Hun synes nemlig senere at være bleven gift med en *Christen*, idet en Datter af hende kaldes *Kirsten Christensdatter*. Men om Niels Frandsens Død og om hendes eventuelle anden Mand har intet kunnet udfindes.

Sønnen *Niels* blev 1724 gift i Sevel Skovby, og Datteren, *Karen*, blev 1729 gift med Christen Jensen i Djeld. En anden Datter, *Ingeborg*, blev ca. 1719 gift med Smeden Christen Kjeldsen i Djeld.

Margrethe Damgaard synes paa sine gamle Dage at have opholdt sig hos sin Søn, Niels, i Sevel Skovby. Hvornaar hun er død, vides ikke; hun levede endnu 1733.

Slægten fra Djeld.

Længst mod Syd i Sevel ligger Djeld. Af den frugtbare Sevel Bakkeø danner Byen og dens Bymark den sydlige Rand. Jorden gaar fra Nord til Syd jævnt over fra Ler- til Sandmuld, let dyrkelig og frugtbar, saa Djeld fra gammel Tid havde meget Hartkorn. Lige Syd for Byen ligger „æ Stjenrevl“ og her begynder Heden.

Der er smukt ved Djeld. Fra dens høje Marker ser man mod Nord og Øst ud over Sevel Kirkeby, over Søer og Heder, langt ind i Salling og Fjends Herred.

Der var i gamle Dage 7 Gaarde i Byen. Af den største svaredes aarlig 3 Ørte Rug, 3 Ørte Byg, 2 Pund Smør, 1 Gaas, 2 Høns, 1 Lam og 1 Svin (1 Ørte Rug eller Byg = 12 Skpr. 1 Pund Smør = 6 kg). Gaarden hørte under Estvadgaard, men kom hyppigt til at skifte Ejer. Afgiften ændredes efter den nye Vægt og Maal, som indførtes 1699, til 3 Rdl. 3 Skilling, 3 Tdr. Rug, 2 Pund Smør, 1 Svin, 1 Skovvogn, 1 Fødenød, 1 Lam, 1 Gaas, 2 Høns, 1 Snes Æg og 1 Læs Tag. Ved den nye Matrikel 1688 havde den faaet omtrent 6½ Tdr. Hartkorn; men kort efter kom den i Lindernes Eje og deltes da ved et Arveskifte, saaledes at den ene Part af den blev lidt over 4½ Tdr. og den anden 1 Tdr. 7 Skpr. Hartkorn; men den vedblev at være bygget som een Gaard.

I den sidste Fjerdedel af det 17. Aarhundrede havdes hele Gaarden i Fæste af Knud Stephensen, Stamfaderen til den kendte Vestergaardsslægt i Sevel. Han flyttede imidlertid 1703 til Store Hessel og overlod Gaarden i Djeld til sin Søn, Christen Knudsen, og samtidig synes Gaardens Deling at have fundet Sted. Der havde fra gammel Tid været Bysmedie i Gaarden, og baade Knud Stephensen og Sønnen Chr. Knudsen faar undertiden Smedenavnet hæftet ved sig. Udelukket er det ikke, at de virkelig har drevet Smedehaandværk eller har holdt

Svend til at besørge det. Men fra nu af bliver den mindre Del af Gaarden (1 Tdr. 7 Skpr. Hartkorn) en særskilt Smedelod, der gives i Fæste til en rigtig Bysmed, Christen Jensen, hvis Kone hedder Ingeborg Jensdatter: de er, saavidt man kan skønne, allerede ældre Folk.

Men henimod 1720 afløses de af en yngre Chr. Smed, nemlig

Christen Kjeldsen, 1690-1778, gift med Ingeborg Nielsdatter,

Datter af Niels Frandsen og Margrethe Damgaard. I nogle Aar nævnes nu hyppigt gamle Chr. Smed og unge Chr. Smed ved Siden af hinanden, og rimeligvis har de boet sammen.

Der kom efterhaanden en Del Børn i de unge Smedefolks Hjem: 1720 *Lisbeth*, 1723 *Anne* (død 1726), 1724 *Kjeld*, 1726 *Anne* og 1729 *Christen*.

Saa vidt man kan skønne, bor de stadig i Gaard sammen med Christen Knudsen, hos hvem der ogsaa vokser en Børneflok op, og de to Familier er gensidig Faddere hos hinanden ved Barkedaa. Blandt Christen Knudsens mange Børn var der en Søn, *Mads Christensen*, som ca. 1745 faar Faderens Gaard, sandsynligvis efter at denne var død. Han blev samtidig gift med *Karen Christensdatter*, Datter af Christen Christensen Skræder og Anne Paaskedatter i Hedegaard (se foran Side 72). De fik 4 Børn: *Maren* 1747, *Christen* 1749, *Peder* 1754 og *Anne* 1760. Men et Par Aar efter den sidste Fødsel døde Mads Christensen og nu giftede Karen Christensdatter sig med Christen Smeds yngste Søn, Christen, og denne blev derved Fæster i den store Gaardspart (4½ Tdr. Hartkorn), medens Faderen fremdeles beholdt Smedelodden (1 Tdr. 7 Skpr.). Men hele Gaarden blev dog derved paa en vis Maade samlet igen under Fader og Søn.

Christen Christensen Smed, 1729—1778.

Karen Christensdatter, 1727.

Unge Chr. Smed og Karen fik kun en Datter, Ingeborg, født ca. 1770 (konfirmeret 1784). Hun blev senere gift med Christen Jensen i Dueholm.

Christen Smed og hans Fader, gamle Chr. Kjeldsen, døde samtidig 1778 og blev begravet samme Dag (Faste-lavns Søndag), henholdsvis 49 og 88 Aar gammel.

Gaarden, de boede paa i Djeld, var 1758 bleven solgt af Linderne til Morten Quistgaard til Stubbergaard, til hvem de aarlig giver 9 Rdl. i Stedet for de gamle Naturalieafgifter. Men 1778 sælger Quistgaard den til P. Hansen paa Landting, og det bliver nu denne, der skal holde Skifte efter de to afdøde. Af selve Skiftet er vist intet bevaret; men 6. Maj samme Aar lader P. Hansen ved sin Ridefoged de afdødes Gangklæder bortsælge ved Auktion i Hjemmet i Djeld; de indbringer ialt 18 Rdl. 4 Mark og 2 Skilling, omtrent det samme som to gode Heste vilde koste, saa helt ringe kan de jo ikke have været.

Om Karen Christensdatters Børn af første Ægteskab kunde der blive meget at fortælle. Datteren *Maren* døde ugift, 32 Aar gammel. *Christen* havde en lille Fæstegaard i Djeld og drev lidt Smedehaandværk ved Siden af. Mere bekendt blev hans Søn igen, Mads Christensen, der var et opvakt Hovede og skrev Vers. I en Vise paa 21 Vers har han fortalt om sine Ungdomsoplevelser, f. Eks. hvorledes han efter en Sommers Tjeneste paa Vejbjerggaard kom til Smeden Kjeld Pedersen i Lederballe (Sahl Sogn) „den Grovsmedshaandværk at lære“, og siden (1801) blev Dragon i Haderslev og sammen med de andre Rekrutter „gik der som Slaver og Bæster“. Saa paa Vagt

i Holsten ved Rigets Sydgrænse og endelig i 8 Aar „Fanesmed ved Eskadronen“ for endelig at bosætte sig som Smed i Sevel By.

Baade gennem sin Fader og sin Moder, Kirsten Christensdatter fra Blagskjær, stammede Mads Christensen fra Hjelm Mølle; hans Fader og Moder var Næstsøskendebørn, og om dem og flere af Slægten har Præsten (Thorning) Lovord for deres Fromhed og Gudfrygtighed.

Karen Christensdatters Datter *Anne* var gift med den ovennævnte Smed Kjeld Pedersen. Mads Christensen havde altsaa lært Haandværket hos sin Onkel (Fasters Mand). Ogsaa han faar et godt Skudsmaal:

„En Grovsmed han var jo udi sin Stand,
en dygtig, en duelig, en retskaffen Mand;
hans Navn gaar mig aldrig af Minde,
ej glemmes af mig nogen Sinde.“

Endelig var der Sønnen *Peder*. Han blev gift med sit Søskendebarn Anne Kirstine Christensdatter, en Datterdatter af Christen Skræder i Hedegaard.

Efter sin Stiffader Chr. Smeds Død fik han sin Fødegård i Fæste. Ved Udskiftningen blev dens Hartkorn nedsat til godt 3 Tdr. 6 Skpr. 1825 købte han den til Selveje. Han døde 1833 ,79 Aar gl. En Sønnesøns Søn af ham ejer nu Gaarden, som i 300 Aar fra Knud Stephensens Tid har været i samme Slægts Brug og Eje i 6 Slægtled i lige Mandslinie.

Slægten fra Dueholm.

Dueholm var oprindelig en af de meget store Slægtsjendomme, som i Middelalderen eller tidligere var opstaaet langs Karup Aa. Her laa Vest for Aaen Faarbækgård, Dueholm, Bersholm og Estvadgaard, og Øst for

Aaen Egebjerg og Svansø; og Braarup med Gammelgaard hørte vist ogsaa til Rækken. Hver for sig tilhørte en bestemt Bondeslægt; men kun Estvadgaard blev til en Herregaard. Besidderne af de øvrige har ikke attraaet at træde ind i det Afhængighedsforhold til Kongen, som krævedes af den Mand, der vilde opnaa adelige Rettigheder.

Men paa Reformationstiden gik næsten alle disse Gaarde tabt for Selvejrbondeslægterne. Besidderne sluttede sig til Skipper Clemens og efter hans Nederlag konfiskerede Kongen alle hans Tilhængeres Ejendomme. Kun meget faa var i Stand til at tilbagekøbe deres Ejendomme af Kongen (bl. a. Egebjerggaarden, Visti); men derimod kunde det nok hænde, at en eller anden Mand af Slægten fik Lov til at blive siddende paa Gaarden som Kongens Fæster, og i Regelen gik det da saadan, at Kongen siden solgte Gaarden til en nærboende Herremand, som derefter blev Fæsterens Herskab.

Nærmeste Nabo til Dueholm var jo Stubberkloster, som Kongen i Aaret 1547 solgte til Iver Juel; men ved den Lejlighed nævnes Dueholm ikke som hørende til det solgte Bøndergods. Sandsynligvis har dog Kongen nogle Aar efter solgt eller bortbyttet Dueholm til Iver Juel for andet Gods; for efter dennes Død 1556 synes hans Datter, *Maren Iversdatter Juel*, at have faaet Dueholm i Fædrearv. Der maa da ved en eller anden Lejlighed være opstaaet Strid om, hvor megen Jord, der hørte til Dueholm, for 1573 lod hun et lovligt Sendemandstog fastsætte Skellene mellem Dueholm og Røjbæk mod Syd og mellem Dueholm og Trandum mod Vest og Nord. Og vi faar derved at se, at det var et mægtigt Omraade, der hørte ind under Gaarden Dueholm. I Øst dannedes jo Skellet af Karup Aa paa en Strækning af ca. 2½ km, og Bredden af den Jordstrimmel langs Aaen, som hørte under Dueholm, var ca. 1 km, det vil altsaa sige, at

Gaardens Jordtilliggende var ca. 2½ Kvadratkilometer (o: 250 Hektar eller 450 Tdr. Land).

Men det meste var rigtignok Hede, Moser og Kærstrækning samt Enge langs Aaen. Kun en Del af den nordlige Ende af Strimmelen var opdyrket, og her laa da ogsaa Gaarden, hvor nu Gaarden Nørre Dueholm ligger mellem Vridsted og Trandum By. Dueholms Hartkorn sattes i 1688 til lidt over 15 Tdr., hovedsagelig paa Grund af den megen Eng og Græsning, som hørte dertil. Fæsteafgiften var 4 Tdr. Rug, 3 Tdr. Byg, 1 Lispund Smør, 1 Svin, 1 Skovvogn, 1 Fødenød, 1 Gaas, 2 Høns og 3 Mark Gæsteripenge.

Maren Juel blev gift med Erik Rosenkrantz paa Landting, men synes at have beholdt Raadighed over sit eget private Gods. Det siges om hende, at hun forødte alt, hvad hun ejede, til ingen Nytte, og saaledes maa hun vel ogsaa have „forødt“ Dueholm eller har maattet afstaa denne Gaard; for 100 Aar efter finder vi den under Herregaarden Lergrav i Aulum Sogn, som Ejeren Ove Ramel 1681 skøder til sin Søster Anna Ramel, Enke efter Peder Reedtz til Hundslund (Dronninglund) i Vendsyssel. Men heller ikke denne Dame formaaede at holde paa sit Gods, og snart kommer Dueholm til at vandre fra Ejer til Ejer, fra Kreditor til Kreditor. Det var strenge Tider dengang for Folk, der ejede Jordegods, hvad enten de var store eller smaa.

Men under alle Omskiftelser synes Fæsterne ofte at have været dem, der klarede sig bedst. Paa Dueholm sad der i første Halvdel af det 17. Aarh. en Fæster, hvis fulde Navn vi ikke kender, men hvis Fornavn var Christen; vi kalder ham derfor kort og godt

Christen Dueholm.

Vi kender ham kun gennem hans Børn; af dem havde han mange, fødte i Aarene 1630—50. Selv var han utvivl-

somt af Selvejerslægt, hvadenten det nu var af selve den Slægt, der i sin Tid havde ejet Dueholm, eller af en anden. Vi ser det af den Tilknytning, han har til andre Selvejerslægter eller til Mænd, der sidder i Fæstegaarde under saadanne Forhold, at de kan ligestilles med Selvejere. Hans mange Sønner og Døtre blev da ogsaa anbragte paa samme Maade: *Jørgen* blev gift med en Enke i Bersholm, hvor han døde 1690 uden at efterlade Børn, hvorfor hans Søkende er hans nærmeste Arvinger, og ved hans Død (Skiftet) opregnes de alle. *Jens* (født 1642) har en Fæstegaard i Laanum, som tilhører Viborg Domkirke, og Broderen *Niels* (født 1646) synes at dele den med ham. Af deres mange Søstre er en gift med *Poul Christensen Mørch* i Fly, en dengang meget anset og velkendt Mand; en anden var gift med *Knud Madsen* i Bler; en tredie med *Søren Christensen* i Munkgaard, vistnok i Snebjerg eller Vinding; en fjerde med *Chr. Christensen* i Vognstrup, vist ogsaa i Vinding Sogn; en femte med *Peder Larsen* i Barslund, vistnok i Haderup; en sjette med *Christen Justesen* i Daugbjerggaard, dengang en Gaard paa ca. 20 Tdr. Hartkorn, hvorpaa der sad 3 Fæstere; en syvende med hans Broder *Peder Justesen* i Sjørup; en ottende med *Mads Jensen* i Sahl og endelig den niende med Christen Dueholms Efterfølger i Dueholm *Christen Pedersen*. Det var ialt 12, men saa synes der dertil at have været en trettende, en Søn *Visti Christensen*, om hvem intet andet er nævnt end selve Navnet; men dette synes da ogsaa at antyde, at der har været Slægtskabsforbindelse mellem Dueholmerne og den kendte Vistislægt i Egebjerggaard.

Christen Dueholm havde en Medfæster, som hed Jeppe Pedersen. De drev, som Skik var, Dueholm i Fællesskab og betalte hver Halvdelen af Afgifterne. Denne Jeppe Pedersen har været en betydelig Mand, der har haft stærke aandelige Interesser og Sognemændenes Til-

lid. Præsten i Sognet, Jørgen Lauridsen Friis, havde ved sin Forkyndelse vakt et stærkt aandeligt Røre og mange var grebne af den. Men Præsten vakte derved Mishag hos Fru Christence Juel, der nu sad som Enke paa Stubbergaard og herskede over det meste af Sognet. Hun foranledigede, at Præsten blev anklaget for Vranglære, fordi han ikke vilde tillægge gode Gerninger nogen videre Betydning for Erhvervelsen af Guds Naade og det evige Liv, alt i nøje Overensstemmelse med Luthers Lære. Præstens Sag skulde paadømmes ved et Landemøde i Ribe, og Bønderne i Sognet forfattede da et Forsvar for deres kære Præst og sendte Jeppe Pedersen i Dueholm til Ribe med det med Paalæg om ogsaa mundtlig at tale Præstens Sag. Jeppe udførte troligt sit Ærinde, men det hjalp ikke stort. Præsten blev afskediget 1643, og Kongen, Christian den Fjerde, der hadede og forfulgte ethvert religiøst Røre, der fremkom i Landet, forhøjede Præstens Straf til Landsforvisning. Naar Jeppe i Dueholm blev valgt til at rejse til Ribe, hænger dette maaske ogsaa sammen med, at han ikke hørte under Stubbergaard og derfor var mindre udsat end de andre Bønder for Christence Juels Hævn; men under alle Omstændigheder maa han have nydt særlig Anseelse og Tillid, ellers vilde man næppe have sendt ham.

Jeppe Pedersen har sandsynligvis været noget ældre end Christen Pedersen. 1681, da Anna Ramel blev Ejer af Lergrav og derved ogsaa af Dueholm, sad Jeppe Pedersens Enke med hans Halvpart af Gaarden; men efter hendes og hendes Søn, Jørgen Jepsens Død kort efter kunde Anna Ramel paa Lergrav ikke klare sine kongelige Skatter, og der blev gjort Udlæg for dem i Jeppe Pedersens Halvpart af Dueholm, der blev tildømt Kongen og gjort til Ryttergods.

Christen Pedersen Dueholm, 1630—1720.

Hvad Christen Pedersens Kone hed, vides ikke; men at hun var Datter af den tidligere Fæster i Gaarden, Christen, kan ses af Familiens Slægtsskabsforbindelser. Hun maa være død ca. 1685, og Christen har da været Enkemand et Par Aar, men har saa giftet sig med en *Kirsten*, der var udensogns fra. Han har da været i 60 Aars Alderen.

Christen selv var sikkert en Selvejersøn fra Nederfeldborg i Haderup Sogn. Han havde der Part i en Selvejergaard ved Siden af, at han var Fæster i Dueholm. Men som det gik de fleste Selvejere paa den Tid, gik det ogsaa ham. Han og hans Medejere af Gaarden kunde i de onde Tider, som kom, ikke klare Skatter og Afgifter af Gaarden, og saa blev den tildømt Kongen. Dette skete i Aaret 1707, efter at der Aaret forud havde været fuldstændig Misvækst i hele Vestjylland.

I Sevel Sogn var han meget anset og ligesaa af Mynighederne. Da den nye Matrikel skulde indføres 1683, blev han en af det lille Udvalg af Sognets bedste Mænd, som skulde taksere Sognets Enge og sætte dem til Hartkorn.

Fra hans første Ægteskab kender vi 2 Sønner og 2 Døtre. Den ældste Søn, *Peder*, blev 1693 gift med *Kirsten Povlsdatter* i Holmkjær i Sevel og blev Fæster af denne Gaard. Den anden, *Christen*, fik Fødegaaarden, det halve Dueholm, i Fæste ca. 1702. Den ene Datter, *Johanne*, blev 1693 gift med *Søren Folmersen* i Gaarsdal i Ravnstrup Sogn. Gaarden tilhørte Bispeembedet i Viborg, og *Søren Folmersen* var en halv fornem Mand. Den anden Datter, *Maren*, blev 1687 gift med *Jørgen Iversen* i Bjørnkjær, der var en meget stor Gaard i den allersydligste Del af Sevel Sogn, omtrent af samme Beskaffenhed som Dueholm, men meget ensomt beliggende, omgivet af meget vidtstrakte Heder, Moser og Kjær.

Marens Giftermaal kom imidlertid til at voide Faderen en Del Besvær. Jørgen Iversen døde nemlig 1689, og nu vilde Maren ikke blive siddende som Enke derude i den øde, ensomme Egn og tumle med Driften af det halve Bjørnkjær, som de havde i Fæste; hun vilde tilbage til Dueholm. I 1693 opsigde hun sit Fæstemaal hos Bjørnkjærs Ejer, en af de mange Parthavere i Stubbergaards Gods. Men denne vilde ikke godkende Opsigelsen, fordi der 1682 var kommen en ny kgl. Forordning, der fratog Fæstebønderne deres gamle Ret til at opsiges et Fæstemaal, naar Godsejerne ønskede, at de skulde forblive ved Fæstegaarden og agtede dem raske og dygtige nok til at drive den. Da Maren alligevel fraflyttede Gaarden, anlagde Ejeren Proces mod hende og hendes Fader, som var hendes Lavværge og derfor maatte møde for Retten i hendes Sag. Det blev en meget vidtløftig Historie, og da den gamle Chr. Pedersen ikke mente sig retskyndig eller stærk nok til de hyppige Retsmøder, fik han sin Svoger, Poul Christensen Mørch i Fly, til at føre Sagen for Maren.

Det er nok blevet en dyr Historie. Der findes fra denne Proces et meget vidtløftigt Syn over Bygningerne i Bjørnkjær, hvis Brøstfældighed Maren skulde staa til Ansvar for og erstatte Ejeren. Men alt blev dog tilsidst ordnet.

Den ene Halvdel af Dueholm var imidlertid, som før nævnt, bleven lagt ind under Kongens Ryttergods, og en Rytter, Peder Svenningsen, fik den i Fæste som Løn for sin Ryttertjeneste. Med ham blev Maren gift 1694, og nu var altsaa paa en Maade hele Dueholm i Slægtens Besiddelse.

Om Forholdene ellers i Gaarden vides der kun lidt. 1688 synes Christen Pedersens første Hustru endnu at være i Live, og de holdt af Tjenestefolk kun en Karl, idet de hjemmenværende Sønner og Døtre iøvrigt kunde

bestride Arbejdet. Gaardens normale Besætning af Heste og Kreaturer tilhørte Godsejeren, men derudover havde Chr. Pedersen selv en Hoppe, en Plag under 3 Aar, en Ko, et Ungnød i 2. Aar og 2 Faar, som han maatte betale Kreaturskat af, ligesom han ogsaa maatte betale Skat af et Ildsted (2 Mark) foruden Ekstraskat 3 Mark. Ved at sammenligne Chr. Pedersens Forhold med andre Fæsternes faar vi det Indtryk, at han er en forholdsvis velholden Mand; men dette forhindrer ikke, at man af og til kan finde hans Navn paa Restancelister; saaledes skylder han i Efteraaret 1691 af sin Landgilde 1 Lispund Smør, og 1693 skylder han „Dommerkorn“ (Afgift til Herredsfogden) for et Aar. 1694 har han heller ikke betalt sin Landgilde rettidig.

I Aaret 1700 finder vi endnu Chr. Pedersen som Fæster i Dueholm, og det siges, at hans Søn (Christen) hjælper ham med Avlingen; men 1704 er det Sønnen, der er Fæster, og han har sine gamle Forældre hos sig, og af Tjenestefolk har han kun en Pige.

Chr. Pedersen levede som Aftægtsmand hos Sønnen til 1720; han blev 90 Aar gammel. Om hans anden Hustru, Kirstens, Død vides intet.

Christen Christensen Dueholm. Johanne Jensdatter, 1689—1723.

Christen Christensen, som blev sin Faders Efterfølger i det halve Dueholm, synes at have været et af Slægtens sorte Faar. Sent giftede han sig, men forinden havde han en Del uægte Børn med lige saa mange forskellige Mødre. Det ser dog ud til, at han har taget sig noget af sit illegitime Afkom. En Datter *Anna*, født 1694, var sikkert opfødt i Dueholm og havde Hjem der; det maa man slutte deraf, at da hun var kommen i Tjeneste i Salling og der var bleven besvangret, tyede hun

til Dueholm og fødte der sit uægte Barn; og en Søn. Jens, hørte ligeledes hjemme hos sin uægte Fader Christen i Dueholm, hvorfra han rømmede, da han var bleven udskrevet til Soldatertjeneste, vistnok hjulpen af Sted af Faderen. Det synes ikke at have generet den unge Chr. Dueholm synderligt, at han Gang paa Gang maatte staa aabenbare Skrifte for Menigheden i Sevel Kirke, og heller ikke har det manglet paa unge Piger, som vilde lade sig bedaare af ham.

Men ogsaa paa anden Maade gjorde han sig mindre fordelagtig bemærket og maatte bøde derfor.

Paa den sydligste Del af Dueholms Omraade var der længere tilbage i Tiden bleven opdyrket en Hedestrækning ved Randen af en Mose. Her opstod der en selvstændig Ejendom af ikke ringe Størrelse, idet den 1688 sættes til 4½ Tdr. Hartkorn. Men der var aldrig bleven afsat Grænser eller Skel mellem denne nye Ejendom og Dueholms Jorder. Den nye Gaard fik det betegnende Navn Hale (Haael). Gaarden havde ganske vist sit dyrkede Areal helt for sig selv; det laa langt borte fra Dueholms dyrkede Jord; men Hede, Mose og Kjær rundt om Hale regnedes stadig for at høre til Dueholm, eller rettere til begge Ejendomme i Fællesskab. Her var jo store Strækninger ude til Lyngslæt, Tørvegravning og Græsning til begge Ejendomme, og der havde vist aldrig før været Strid mellem deres Fæstere om Brugen deraf.

Men nu hændte det, da Maren Juel „ødte sit Gods“, at Dueholm fik en Ejer og Hale en anden. Sidstnævnte Gaard kom til at tilhøre Præsten i Vejrum og senere en dengang kendt Handelsmand i Skive, Niels Pedersen Lejrskov. Denne var en Mand, der nok skulde se at faa saa meget ud af sin Fæstebonde i Hale, som det paa nogen Maade var muligt. Han paalagde ham bl. a., at han skulde grave Skudtørv til ham i Mosen deroppe og derefter røgte dem, til de blev tørre og tjenlige til Hjem-

kørsel. Fæsteren, Niels Christensen, hed han, gjorde, som hans Herskab havde befalet; men da Tørvene blev tjenlige, nedlagde Dueholmmændene hos Niels Christensen Forbud imod, at Tørvene blev kørt fra Mosen, og selv mødte de med 3 Spænd og kørte Niels Lejrskovs Tørv til Dueholm og satte dem i Stak der; 12 Læs hentede de, idet de foregav, at hele Stormosen hørte Dueholm til, og at Tørvene altsaa var gravet paa deres Omraade.

Men Niels Lejrskov var en dreven Procesmager; han anlagde Sag mod Dueholmmændene til Straf og Erstatning, og det var ikke saa vanskeligt at finde Mænd blandt Egnens Befolkning, som for Retten maatte vidne, at Stormosen, saa langt tilbage nogen mindedes, altid havde været fælles for Dueholm og Hale, og at han som Ejer af Hale havde Ret til at lade grave Tørv der. Dommen kom derfor til at gaa Dueholmmændene imod; de idømtes 16 Rdl. i Sagsomkostninger, og Niels Hale fik tildømt de Tørv, der endnu stod i Mosen, medens Niels Lejrskov frit kunde hjemføre de Tørv til Skive, som stod i Stak ved Dueholm.

Processen gav Anledning til, at det gamle Pergamentbrev fra 1573 om Sandemandstoget, som fastsatte Dueholms Grænser, blev fremlagt i Retten og afskrevet i Hjern—Ginding Herreds Tingbog og saaledes opbevaret til Nutiden.

Skønt Fæsteren Niels Hale var nødt til at optræde som Anklager mod Dueholmmændene, afstedkom Processen næppe noget Skaar i det gode Forhold mellem de to Nabofamilier. Niels Hale har sikkert gnedet sig i Hænderne af Fornøjelse, da Dueholmmændene kørte Tørvene hjem, og han har nok øjnet en Tjans for at blive fri for at grave Tørv til Niels Lejrskov i Fremtiden, men Fidusen mislykkedes jo.

Processen førtes i Aaret 1710. Ejendommeligt er det, at man paa dette Tidspunkt er i Vildrede med, hvem

Dueholm tilhører. Naar en Fæster tiltales, skal hans Herskab, der er hans rette Værge og Forsvar for Retten, ogsaa underrettes eller eventuelt indstævnes. For det halve Dueholms Vedkommende, Ryttergaardens, er Sagen klar nok; her er det Regimentsskriveren i Holstebro, der skal underrettes. Men for Christen Dueholms Vedkommende er Sagen uklar. Her nævnes Bent Møller, den daværende Ejer af Lergrav; men det viser sig, at Dueholm ikke findes mellem det Bøndergods, som 1699 blev ham tilskødet af Anna Ramel. Saa er der Hr. Rasmus Andersen til Søgaard, som 1694 opføres som Ejer; men senere har Hr. Anders Kjærulf til Bjørnsholm faaet Dueholm og andet Gods udlagt for sit Tilgodehavende iflg. Pantebrev, og han har nok endogsaa faaet Ejendomsdomdom paa Pantegodset. Men Kjærulf har nok allerede solgt det til Ejeren af Estvadgaard, Frederik Chr. Rantzau, der imidlertid just nu har solgt Estvadgaard, men har beholdt Dueholm og en Del andre Bøndergaarde, der altsaa nu hører under Rodstenseje ved Odder, hvor Rantzau nu boer. Som man ser, har Dueholm i denne Periode haft en evindelig Skiften af Herskaber. Men for at Retssagen kan fremmes, maa man vide, hvem Ejeren er.

En Fordel var det, at Ejerne stadig boede saa langt borte fra Dueholm, at der ikke kunde blive Tale om noget Hoveri af Gaarden, og Fæsterne var i det hele meget frit stillet. I Christen Christensen Dueholms Tid foregik der et Ejerskifte, som kunde have medført en Forandring heri, men som dog næppe kom til at virke i hans Tid. I Aaret 1718 solgte Kongen alt Ryttergodset paa disse Kanter, og Halvparten af Dueholm købtes da af Fr. Chr. Rantzau, der saaledes blev Ejer af hele Gaarden. Efter Rantzaus Død solgte hans Enke 1725 Dueholm til Ejeren af Rydhave, Fr. Sehested, og denne, der ejede en større Part af Stubbergaard, synes at have lagt Dueholm ind

derunder; men dette har dog næppe i Christen Dueholms Tid medført nogen Forandring i Fæsterens Stilling.

Derimod medførte det en Deling af Rytterhalvparten. Peder Svenningsen, der nu ikke længere var Rytterbonde, maatte nøjes med 1 Tdr. Hartkorn af Rytterparten, og en ny Fæster, Jørgen Pedersen, fik Resten (6½ Tdr.). Peder Svenningsen døde snart, og nu sad hans Enke, Christens Søster Maren, med Parcellen til sin Død, hvorefter den igen forenedes med Gaarden. Christen Dueholm beholdt fremdeles hele sin Halvpart, 7½ Tdr. Htk.

I Aaret 1712 giftede Christen Dueholm sig endelig med *Johanne Jensdatter* fra Gaarden Jegstrup ved Tastum Sø, tæt Syd for Dommerby. Hun fødte ham flere Børn, af hvilke dog et Par Sønner, *Christen* og *Peder*, døde 1724; medens en tredie Søn, *Jens*, forblev i Live. Men 1723 døde Johanne selv i Barselseng efter at have født en Datter, der blev døbt samme Dag, som Moderen blev begravet, og fik hendes Navn *Johanne*.

Christen Dueholm giftede sig snart igen, men hvad hans anden Hustru hed, og hvor hun var fra, vides ikke. Hun fødte 1728 en Datter, der blev døbt *Karen*, og 1730 endnu en Datter, *Maren*.

Hvornaar Christen Dueholm og hans Hustru er døde, kan ikke oplyses, da Kirkebog mangler; men det maa sikkert være sket kort efter 1750, da Sønnen Jens ved den Tid overtager Faderens Halvpart af Dueholm i Fæste.

Jens Christensen Dueholm, 1716–1799.

Lene Marie Christensdatter, 1721—1800.

Det er meget lidt, vi ved om dette Ægtepar, som sad i Dueholm i hele sidste Halvdel af det 18. Aarhundrede. De hørte stadig til den Del af Stubbergaard, som ejedes af Sehestederne paa Rydhave, og Jens Christensen gav

— ligesom sin Fader — aarlig 13 Rigsdaler i Fæstefgift i Stedet for de gamle Naturalydelse.

Vi kender 3 af deres Børn, og maaske havde de ikke flere: *Maren*, født ca. 1757, og *Karen*, født ca. 1761, gift 1787 med Christen Gadegaard i Sevel, og endelig Sønnen *Christen*, født ca. 1764, som fik Fødegaarden.

Christen blev gift 1790 og har sikkert samtidig tiltraadt Fæstegaarden. Faderen døde 1799, 83 Aar gammel (altsaa født 1716), og Moderen Aaret efter; hun blev 79.

Christen Jensen Dueholm, 1764—1837. Ingeborg Christensdatter, ca. 1770—1805.

Ingeborg var Datter af Christen Christensen Smed i Djeld (se foran Side 81).

I Jens Christensen Dueholms Tid havde gode Aar vekslet med daarlige, endog enkelte Gange meget slette; men det blev maaske til Dels derved til en Bondereformernes Tid, fordi man kom til at indse, at Bøndernes Kaar under de herskende Forhold var meget utrygge og ofte endte i den rene Elendighed. Men saa kom endelig Reformerne, Stavnsbaandets Ophævelse og Jordens Udskiftning af Fællesskabet. Dette sidste havde just ikke størst Betydning paa en Ejendom som Dueholm, hvor der kun var to Mænd om Fællesskabet. Gaarden var igen bleven samlet for en Tid under 2 Fæstere, og Jens Christensens Medfæster, Knud Jensen, synes at have været en meget medgørlig Mand; i hvert Fald var der et meget godt Forhold mellem de to Familier i Gaarden. Og sammen med Reformerne kom der stærkt opadgaaende Tider, hvad der fik mest at betyde for Sønnen Christen Jensen, der jo netop tiltraadte, som Opgangen var begyndt.

Rimeligvis har der fra gammel Tid været solid Velstand i Familien, regnet efter den Tids Maalestok, og Christen Jensen har kunnet forøge Velstanden. I 1806 købte han af Niels Sehested til Rydhave sin Halvpart af Dueholm til Selveje for 3000 Rdl.; det var ca. 400 Rdl. pr. Tdr. Hartkorn; men i Købet var ogsaa indbefattet Besætning og Redskaber, Inventar, Indbo og Udbo, som det hed, og Christen Jensen kunde betale 1880 Rdl. kontant, og Resten, 1120 Rdl., skaffede Niels Sehested ham til Laans fra den almindelige Enkekasse.

Hvor rivende hurtigt Tiderne dengang gik op — eller, rettere sagt, Pengenes Værdi faldt — faar man et Indtryk af, naar man hører, at den anden Halvpart af Dueholm efter Knud Jensens Død solgtes 1813 til en Gaardmand, Niels Sørensen, i Vridsted for 8000 Rdl., og saa skulde endda Knud Jensens Enke have Lov til at blive siddende ved Gaarden paa sin afdøde Mands Fæstebrev, saa længe hun vilde, eller Niels Sørensen maatte akkordere hende ud. Men 1813 var jo ogsaa det gale Pengeaar (Statsbankerottens), og da Niels Sørensen 1815 igen solgte Gaarden til sin Søn, Christen Nielsen, sattes dens Værdi kun til noget over 3000 Rdl. Ved denne Lejlighed finder vi for første Gang denne Halvpart kaldt Sønder Dueholm, saa det maa antages, at der i Mellemtiden er sket en Udflytning fra den gamle Gaard, som fra nu af kaldes Nørre Dueholm.

Det blev ovenfor nævnt, at Christen Jensen 1806 købte sin Part af Dueholm med Besætning o. s. v., det vil sige den Del af Besætningen, som tilhørte Herremanden, men det har aabentbart kun været Gaardens Besætning af Heste og Stude samt Ungnøder, for ved Siden heraf havde Chr. Jensen en ret stor privat Besætning, navnlig af Køer og Faar. I Aaret 1805 opgives det, at han af Besætningen selv ejer 11 Køer og Kvier, 3 Kalve, 30 Faar, 22 Lam og 2 Grisesøer. Desværre opgives det ikke samtidig, hvor

mange Dyr Herremanden har paa Gaarden.

Sædvanlig havde en Bondegaard dengang kun saa mange Køer, som var nødvendige for egen Forsyning med Mælk, Smør og Ost og for et nødtørftigt Opdræt af Kalve. Den store Kobesætning paa Dueholm viser, at man her har lagt Vægt paa at producere Mejeriprodukter til Salg. Gaarden har været, hvad man dengang kaldte en Smørgaard. Dens udstrakte Enge har givet aromatisk Hø, og Græsningen paa de store Kærstrækninger har ligeledes været velegnet for Smør- og Ostetilvirkning, og dette kan igen tages som Aarsag til, at de fra Dueholm udgaaede unge Kvinder var dygtige i og nærede Interesse for disse Fag.

I Anledning af Christen Jensens Køb af Gaarden til Selveje faar vi at vide, at Gaardens Fæstere, der oprindeligt var helt hovfri, engang var gaaet ind paa at yde „Hjælpearbejde“ til Stubbergaard — altsaa ikke egentligt Hoveri, men en Haandsrækning i Høst og Høslæt og ved enkelte andre Lejligheder. Til Gengæld herfor har de faaet Ret til Tørvegravning og Lyngslæt samt Græsning paa den store Hjelm Hede. Ved Købet af Gaarden bortfalder denne Ret saa vel som Hjælpearbejdet.

Skærtorsdag 1791 blev Christen og Ingeborgs førstefødte døbt *Lene Marie*; 1792 fødtes *Karen*; 1795 *Christen*; 1797 *Jens*, der døde en Maaned gammel, og samme Skæbne led endnu en *Jens*, født 1799. 1802 fødtes *Christian* og 1804 *Maren Katrine*. Knap et Aarstid efter, i Sommeren 1805, døde Moderen fra de 5 Børn.

Vi faar ved Skiftet efter hende et Indblik i de indendørs Forhold i Dueholm og ser, at det er et efter Tidens Forhold særdeles veludstyret Hjem. Det ligner ikke et almindeligt Fæstebondehjem, snarere et veludstyret Præstegaardshjem eller lignende. Der er just ikke mange

Møbler, men saa meget mere af Sengeklæder og Gangklæder og af fint Husgeraad af forskellig Slags. Børnenes Arv efter Moderen bestemmes til 200 Rdl. til hver Søn og 100 Rdl. til hver Datter. Det lyder jo ikke stort, men er dog ikke saa lidt i de Tider, og det er Faderens eget Tilbud „som uden nogen videre Opgørelse af Boet akcepteres af Skiftemyndighederne og af Slægtningene. Men ved Siden af Pengearven tilsiger Christen Jensen da ogsaa sine Døtre Udstyr og Bryllup, naar de engang skal giftes, og Sønnerne yderligere Støtte, naar de skal fæste Bo.

Et Aarstid efter Ingeborgs Død giftede Christen Dueholm sig igen med Ingeborg Espersdatter, Datter af Gaardejer Esper Jensen i Vroue. Ogsaa hun fødte ham 5 Børn, saa Flokken i Dueholm blev temmelig stor: *Esper* 1807; *Jens* 1809; *Morten* 1812; *Ingeborg* 1819 og *Johanne* 1825. Men forinden disse 2 sidste kom til Verden, var allerede de to ældste Søstre bleven gifte.

I Baggisgaard i Fly boede en Fæsten Jacob Jensen, som kort efter 1790 købte hele denne Gaard til Selveje, og ansaas for en velhavende Mand. Han havde en Søn, *Christen*, som 1802 blev indkaldt som Soldat og som i de urolige Tider maatte ligge meget længe inde, endnu 1810 var han ved Bataillon. For at fri ham fra Tjenesten købte Faderen en Gaard paa 3 Tdr. 7 Skpr. Hartkorn i Vridsted til ham. Denne unge Christen Jacobsen blev 1815 gift med Christen Dueholms ældste Datter *Lene Marie*, og hun fødte ham det følgende Aar en Datter, der blev døbt *Mette Marie*. Lene Maries Søster *Karen* var 1815 ogsaa bleven forlovet og gift med en ung Gaardmand i Vridsted, Claus Jensen, saa nu boede de to Søstre i to Nabogaarde der i Byen. Lene Maries Mand, Christen Jacobsen, var imidlertid svagelig; hans Helbred skal have taget Skade i Soldatertiden, og i Foraaret 1818 døde han, og Lene Marie blev nu gift med Claus Jensens

Broder *Jens Jensen*, saa nu var der dobbelt Slægtskab og Svogerskab mellem de to Familier.

Christen Dueholms 3. Datter af 1. Ægteskab, *Maren Katrine*, blev 1827 gift med Gaardejer Søren Poulsen i Bjert i Sahl Sogn. Af de to Døtre af 2. Ægteskab blev *Ingeborg* gift med Peder Kirkegaard i Trandum og *Johanne* med Christen Gade i Skovlund i Sahl Sogn. Sønerne *Christen* og *Morten* fik Fødegarden.

Christen Jensen Dueholm døde 1837, 73 Aar gl.

Hviderne i Hem, Krarupgaard og Jegstrup.

Hvidslægten er sandsynligvis meget gammel i Hem. Vi finder den her saa langt tilbage, som vi overhovedet kender noget til Hems Historie. I 1651 sad der to Fæstere i Krarupgaard:

Christen Jensen (Hvid)

og Peder Christensen. I 1688 sidder deres Sønner der:

Jens Christensen (Hvid)

og Kjeld Pedersen. Krarupgaard (12 Tdr. 6 Skpr. Htk.) hørte under Kjærgaardsholm, men her var den balstyrede Adelsmand Jacob Ulfeld Ejer, og da Regeringen ikke kunde tæmme ham paa anden Maade end ved at sende Soldater ud og skyde ham ned (1689), medgik en Del af hans Gods til Sagsomkostninger og dels til at dække hans Gæld. Blandt hans Kreditorer var den „fornemme Køb- og Handelsmand“ Jens Sørensen i Vestergade i Skive (Konsul Andr. Andersens Gaard), og han fik til Dækning af sit Tilgodehavende Krarupgaard, saa han for en Tid blev Herskab for Jens Christensen Hvid.

Nu var Jens Hvid just ikke saadan en almindelig Fæstebonde; i hvert Fald hørte han og hans Slægt til Fæstebøndernes Overklasse. Broderen Ole Christensen Hvid var en studeret Mand og velmeriteret Sogndegn for Hem, Hindborg og Dølby. En anden Broder, Mads Christensen Hvid, havde et Par Gaarde i Hem i Fæste, hvoraf den ene tilhørte Estvad Kirke, den anden en Adelsdame; ingen af disse Gaarde hørte ind under nogen Herregaard. Jens Christensen selv var meget formuende. 1692 købte han en Gaard i Hem paa 5 Tdr. 1 Skpr. Hartkorn, som selve Præsten i Hem havde i Forpagtning, og 2 Aar senere købte han 2 eller 3 Bøndergaarde i Sennels i Thy for paa den Maade at faa sine Penge gjort frugtbringende.

Men saa døde Jens Sørensen 1701, og Krarupgaard blev af hans Bo bortsolgt til Friedenreich til Palstrup, som paa den Tid ogsaa havde Part i Kjærgaardsholm. Jens Hvid opgav da sit Fæste i Krarupgaard til Fordel for sin Broderdatter, Ole Degns Datter Anna, der just skulde giftes med en ung Mand, Anders Nielsen Rahr, vistnok fra Holstebro. Jens Hvid flyttede ned i den ene af de to Jegstrupgaarde ved Tastum Sø, tæt Syd for Dommerby. Muligvis har han købt den ene af Gaardene, der ejedes af en Viborgkøbmand Bertel Sørensen.

Jens Hvids Børn var dengang allerede ved at være voksne; de var født i Krarupgaard i Aarene 1675—90. Hvor mange han havde, kan ikke angives, men 2 Sønner havde han i hvert Fald: *Jens* og *Knud*, og 2 Døtre: *Johanne* og *Birgitte*. Jens Hvid kaldes nu ofte Jens Jegstrup, og for at skelne mellem Fader og Søn kaldes de Jens Jegstrup den ældre og Jens Jegstrup den yngre. *Johanne* (født 1689) blev 1712 gift med Christen Christensen i Dueholm, og blev saaledes en af vore Stammødre. *Birgitte* døde ung 1714. *Knud Jensen Hvid* fik Jegstrup efter Faderen, og denne døde 1719. Han var rimeligvis født

engang i Aarene 1640—50. Hans Broder, Ole Degn i Hem, døde 1711, 65 Aar gammel, efter at have været Degn i 46 Aar.

Torpslægten.

Jens Laursen Torp, 1709—1789.

Jens Torp maa antages at være født i den ene af de to Gaarde, hvoraf Overtorp ved Høgild i Resen Sogn omkring Aar 1700 bestod. Hans Fader, *Laust i Overtorp*, døde 1720, 52 Aar gammel.

At Jens Torp kunde komme til Vridsted og der faa en Fæstegaard, er let forklarligt, da Høgild, Torp og Vridsted dengang ejedes af samme Mand, nemlig Amtsforvalter Andreas Mikkelsen Lund i Skive. Jens er muligvis kommen til Gaarden ved at ægte en Enke efter en afdød Fæster. I hvert Fald var han gift to Gange, og rimeligvis har da hans første Kone været noget til Aars, da han blev gift med hende (ca. 1730). Vi kender ikke Navnet paa nogen af Jens Torps to Hustruer, men det ses, at han har haft i det mindste 4 Børn, født i Aarene 1740—1760: en Søn *Laust*, om hvem der iøvrigt saa godt som intet vides, og 3 Døtre, af hvilke de to: *Ane* og *Maren*, vistnok døde ugifte, og *Edel*, der 1779 blev gift med *Jens Clausen*.

Jens Torps Fæstegaard i Vridsted var af Hartkorn 3 Tdr. og 2 Skp., hvoraf han gav i Landgilde aarlig 6 Rdl. 2 Mk. Da han ikke hørte under nogen Herregaard, var han som alle Vridstedboerne „hovfri“.

„Herskabet“ kom til at skifte nogle Gange i Jens Torps Tid. Efter Amtsforvalter Lunds Død 1765 fulgte hans Søn Just Mikael Lund, der i mange Aar var Faderens Medhjælper i Embedet i Skive, hvor Amtsstuen dengang var; men da han et Par Aar efter Faderens Død blev forfremmet til Amtsforvalterembedet i Thisted Amt.

solgte han sit Jordegods i Fjends Herred ved Auktion 1768 til Købmand Chr. Nyboe i Viborg. I Anledning af Auktionen faar Vridstedbønderne den Ros, at de altid prompte betaler deres Skatter og Landgilde og aldrig staar i Restance i nogen Retning.

Nyboe bød ved Auktionen 50 Rdl. pr. Td. Hartkorn, hvad der for de 9 Gaarde, hvoraf Vridsted bestod, kunde beløbe sig til ialt 1565 Rdl. 3 Mk. 12 Sk. Han havde imidlertid købt Godset dyrt nok, for 5 Aar efter maatte han sælge det hele til Mølleren i Trevad Mølle, Jens Feldingbjerg, for ialt 1450 Rdl., hvorunder dog ikke medregnet et Stykke Jord i Byen, som Mølleren tidligere havde købt af ham, og som senere kaldtes „Møllertoften“.

Den Trevad Møller var nu Herskab for Vridstedboerne til han døde 1795, dog havde han i sine sidste Leveaar solgt enkelte af Gaardene til deres Fæstere, og andre købte i de følgende Aar af hans Enke, Ane Pedersdatter.

Jens Torps Tid er Bøndernes Fornedrelsestid, for saa vidt som de aldrig hverken før eller senere vides at have været saadan under Pисken, som i denne Periode. Det var da i Regelen et stort Held at være under et Herskab som Vridstedboernes og være hovfrie. Naar de svarede deres Afgifter, var de saa uafhængige, som de kunde ønske det. Men her kunde det jo nok knibe, for Perioden er tillige en af de fattigste, Landet har gennemlevet, og Skattetrykket var overordentligt stort.

Hvad Tidens Kultur angaar, da levede man i Fjendsherred endnu under helt middelalderlige Forhold. Stuen var uden Loft og Gulvet den bare Jord eller stampet Lergulv. Vinduer fandtes der ingen af eller kun nogle ganske smaa, indfattede i Bly. Lyset kom ned gennem Røghullet i Taget, „Lyren“, og under Hullet var Ildstedet „e Braandstjen“, opmuret af Sten og i Regelen med nogle store, flade Kampesten til Overflade. Naar det kom højt,

var Kampestenene erstattet af en tyk, støbt Jernplade. Undertiden var der i Brandstenen lavet et Fyrhul til Ilden, men ofte dannedes Fyrhullet af 3 temmelig store, jævnhøje Sten, mellem hvilke Ilden brændte, og hvorpaa Gryden eller Lerpotten kunde anbringes. Skorsten var der ingen af, men vel undertiden en lav Mur ved den ene Side af Ildstedet. Kakkelovn fandtes der næppe i nogen Gaard i Vridsted. Ilden paa Brandstenen gav Varme og om Vinteren tillige Lys om Aftenen. Jens Torp har næppe oplevet at se en Skorsten paa Taget af en Bondegaard i Vridsted.

Det er saare lidt, man ved om opsigtsvækkende Begivenheder i den lille Landsby, og omtales noget, da er det gerne ikke af det gode. I Aaret 1779 var der i Vridsted og viden om en Blodgangsepidemi og ikke saa faa døde deraf, mest Børn og gamle Folk. I Tiden fra 5. September til 12. Oktober skete der i Byen op mod en halv Snæs Dødsfald. Den 17. September begravedes et Tiggerbarn, en otte-ni Aars lille Pige fra Aarhusengen, der som saa mange andre Børn i de Tider strejfede ene om og bjerjede Føden „i Jesu Navn“. Hun var „bleven befængt og stærkt angreben af Sygdomme“ og blev af Laanum Mænd bragt til Vridsted og paa S. T. Hr. Provst Friises Anmodning indlogeret hos Jens Torp i Vridsted, hvor Svagheden grasserede. Herredskassen skulde saa senere betale.

Saaledes kom den lille Anne Marie til at hvile paa Vridsted Kirkegaard.

Præsterne i Vridsted var i Jens Torps Tid Lucas Steenstrup, der 1747 afløstes af Christen Bredsdorff, som var gift med en Datter af Christen Friis paa Lundgaard. Han afløstes igen 1775 af sin Svigersøn Niels Nyboe, der døde samme Aar som Jens Torp, 1789. Derefter kom Didrik Frisenberg, som først døde 1833.

Der er Grund til at nævne disse Præster, da Familien

i Jens Torps Gaard fik meget med dem at gøre, og vi maa antage, at Forholdet mellem Præstefolkene og Nabo-familien har været overmaade godt. Jens Torps Svigersøn, *Jens Clausen*, var, inden han blev gift, Avlskarl i Præstegaarden, og efter ham fik hans Broder *Christian Clausen* Pladsen. Senere blev Jens Clausens Søn *Jens* Præstens Avlskarl, saa Stillingen var nærved at blive arvelig i Familien.

Det maa derfor i høj Grad have berørt disse Menne-sker, da Præstegaarden brændte 1776, og der gik endnu i min Barndom Sagn i Slægten om denne Begivenhed. Ildens Opkomst skyldtes en Piges Uforsigtighed, men iøvrigt er vel nu de nærmere Omstændigheder helt glemt. Et kedeligt Tab ved Branden føles den Dag i Dag, idet de gamle Kirkebøger, som kunde have fortalt os mangt og meget om Forfædrene, ved den Lejlighed gik op i Luer.

Gamle Jens Torp døde som før nævnt 1789 i Gaarden hos sin Datter og Svigersøn. Hans Alder angives i Kirke-bogen til 80 Aar, men i Folketællingslisten 1787 angives han da at være 90, altsaa 12 Aar ældre, og derefter skulde han være født 1697. Sandheden ligger maaske midt imellem.

Claus Christensen, 1707—1781.

Inger Pedersdatter.

Samtidig med Jens Torp i Vridsted levede Claus i Tre-vad. Han havde en Gaard i Fæste under Lundgaard paa ca. 4 Tdr. 6 Skpr. Hartkorn. Den havde som andre Gaarde i Trevad tidligere hørt under Estvadgaard, men efter Ejeren Anders Brønsdorffs Fallit 1726 var disse Gaarde bleven overtaget af Jesper Jespersen til Høgholt, og under ham hørte de, da Claus Christensen — vistnok 1734 — overtog sin Fæstegaard. Claus blev nævnte Aar

gift med Inger Pedersdatter i Daugbjerggaard. Men 1744 solgte Jespersen Trevadgaarden til Chr. Friis til Lundgaard, og Claus kom saaledes under denne Herremand, der senere afløstes af Sønnen Peder Friis. Det gjaldt dog vist om dem begge, at de var et meget humant Herskab overfor deres Fæstebønder og tog sig hjælpsomt af dem, naar de var i Nød.

Af de Børn, som Inger fødte sin Mand, kender vi *Christen*, født 1735, *Jens* 1740, og *Mette Marie*, født ca. 1741. Ikke længe efter hendes Fødsel maa Inger Pedersdatter være død, og Claus Christensen har giftet sig igen med en *Sidsel Christensdatter*, der ca. 1744 har født ham en Datter, som efter hans afdøde Hustru blev døbt *Inger*, og senere, ca. 1747, en Søn *Christian*.

Claus Christensens ældste Søn, *Christen*, fik Fødegarden i Fæste efter Faderen. Den næstældste Søn, *Jens*, blev, som foran omtalt, Avlskarl i Vridsted Præstegaard. Claus Christensens Herskab, Ejeren af Lundgaard, var dengang Peder Friis, hvis Søster var gift med Pastor Bredsdorff; det var derfor ikke saa sært, at han vilde afse en af sine bedste Bønderkarle til at lede dennes Avling. Den yngste Søn, *Christian*, kom efter sin Broder til Præstegaarden og blev der, til han 1786 blev gift med en Enke *Bodil Andersdatter* i Trevad i Nabogaarden til hans Fødegard. Der blev ingen Børn i dette Ægteskab, og da Christian faa Aar efter døde, arvede hans Søsken efter ham 120 Rdl. Det kan bemærkes, at Bodil Andersdatter var Datter af Anders Pedersen i Trevad, der i lige Mandslinie er Tipoldefader til Peder Lidegaard, Bønding, og hans Søsken.

Af Clauses 2 Døtre, *Inger* og *Mette Marie*, blev den første gift med Anders Østergaard i Vrov og den sidste med Niels Christensen Mørup i Laanum.

Præsten antegner med Rædsel i sin Kirkebog, at „hun er hans 6. (sjette!) Hustru“. Der skulde jo ogsaa

Mod til at ægte en Mand, der havde gjort det af med 5 Koner, og Præstens bange Anelser gik ogsaa for saa vidt i Opfyldelse, som Mette Marie døde et Par Aar efter sit Giftermaal. Niels Mørup blev gift for 7. Gang — men det gør Præsten ingen Anmærkning om. Han er vel blevet vant til Turen.

Familien i Trevad har været velstaaende efter de Tidens Forhold, og virksomme har de været. Ved Claus Christensens Død siges det udtrykkeligt, at han til det sidste har gjort Nytte i Gaarden hos sin Søn Christen, hos hvem han var paa Aftægt. Han døde 1781 og hans Hustru Sidsel Aaret efter.

Tiderne begyndte i disse Aar at „bære med“. En god Hest, der en Snes Aar i Forvejen kun var 10 Rdl. værd, sættes nu til 25 Rdl. I det hele begyndte det at lysne for Bønderne; det var Landboreformernes Tid. Udskiftningen af Fællesskabet forberedtes, og inden ret mange Aar skulde Stavnsbaandet blive løst. Claus Christensens Sønner var fødte ufri, og det beroede for en Del paa Godhed fra Lundgaardmandens Side, at Jens Clausen fik Lov til at gifte sig og tage Fæstegaard i Vridsted paa et andet Herskabs Gods. Det er slet ikke utroligt, at den gamle Claus eller Jens selv har maattet betale derfor med rede Penge, hvis da ikke Gunstbevisningen er udvirket af Præstekonen, Herremandens Søster.

Jens Clausen, 1740—1817.

Edel Jensdatter, 1740—1800.

Forholdet mellem Fæstebonden Jens Torp i Vridsted og hans Herskab, Jens Feldingbjerg i Trevad Mølle, har næppe heller været saa daarligt, siden Jens Torps Datter Edel var i Tjeneste hos Møllerfamilien. Herfra blev hun og Jens Clausen gift den 19. November 1779, og ved samme Tid overtog de unge Jens Torps Fæstegaard med Forpligtelse til at yde den gamle Underhold.

Jens og Edel var jo ikke helt unge Folk, begge lige ved de 40, saa der kunde ikke ventes nogen stor Børneflokk; men 3 Sønner fik de da: *Claus, Jens og Thomas*, fødte 1780, 1782 og 1785.

At de unge fra første Færd af har været nogenlunde velsituerede, eller at de første Aar for dem har været gode, har vi et pudsigt lille Bevis for. I de gamle Bondehjem var Møblementet efter Nutidens Begreber yderst faatalligt og tarveligt. Saadan noget som Klædeskab fandtes saa godt som aldrig. Datidens Møbel til at opbevare Klæder og andet Tøj i var Standkisterne, og det var et Tegn paa en vis Velstand, naar Manden dertil havde et Hængeskab til at gemme sine Papirer i. Et saadant Hængeskab med Jernhængsler, Laas og Nøgle hørte til et Bondehjems mere kostbare Inventar. Da den anden Søn, Jens, var født 1782, lod Jens Clausen lave to Hængeskabe, et til hver af Drengene. Skabene blev brunmalede og forsynede med Aarstallene 1783 samt Begyndelsesbogstaverne til Drengenes Navne: paa det ene K. I. S. W. (Claus Jens Søn Wridsted) og paa det andet I. I. S. W. (Jens Jens Søn Wridsted). Nu havde Drengene da noget at gemme Arven i, naar de engang fik den. Da Thomas var kommen til Verden, burde han naturligvis ogsaa straks have haft et Skab, og han fik det ogsaa, men først til sin Konfirmation 1800; dog var det ikke bleven færdigt, og det manglede Laas og Nøgle samt Malingen. Begge Dele har det sikkert nok senere faaet, og forhaabentlig opbevares de 3 Hængeskabe endnu i Slægten.

Om Familiens Liv er der ellers ikke meget at fortælle; men fremad er det gaaet for den, ligesom Kulturen i det hele gik stærkt frem i det 18. Aarhundredes sidste Aarti, særlig foranlediget ved Udskiftningen. De første Skorstene begyndte at vise sig ovenud af Tagrygningen. 1795 fandtes i hvert Fald en saadan i Trevad. Ogsaa hos Jens Clausen havde man Skorsten før 1800.

Jens Clausen kunde begynde at optræde som Selvejer, idet han 1796 købte et Stykke Eng, Faureng, i Vridsted Enge af en Mand i Kobberup, til hvis Gaard Engen engang var givet i Faddergave. Der var den gode Egenskab ved dette Engstykke, at det var umatrikuleret og derfor fri for kgl. Skatter, Tiende og al anden offentlig Afgift. I Aaret 1800 sattes dets Værdi til 100 Rdl.

I 1802 købte Jens Clausen sin Gaard til Selveje. Sælgeren har sandsynligvis været Møllerenken Ane Pedersdatter; men paa hvilke Betingelser, han fik den, har jeg ikke kunnet finde, da Skødet ikke er tinglæst. Maaske gemmes endnu det originale Skøde et Steds i Slægten og bør da fremdrages.

Ved Udskiftningen af Fællesskabet var Jens Clausens Gaards Hartkorn bleven forøget til 4 Tdr. Besætning og Inventar var Herskabets og fulgte med i Købet, da Jens Clausen købte Gaarden. I Aaret 1800 var Besætningen 2 Hopper, vurderet til 24 og 16 Rdl., en Hestplag i 5. Aar 12 Rdl., et Par Udgangsøg, Helmisser, 20 Aar gamle, 5 og 3 Rdl., 4 Køer til 7, 6, 5 og 4 Rdl., 2 Kvier i andet Aar, tilsammen 7 Rdl., 1 Studekalv i andet Aar 3 Rdl., 12 Faar med Lam 12 Rdl., 1 Bede, 3 Aar, 1 Rdl., 2 Beder i andet Aar 4 Mk. Stykket og en Sogris 2 Rdl.

Det var jo ikke nogen stor Besætning til 4 Tdr. Hartkorn, men af lignende Størrelse var Besætningen paa alle Gaarde af den Størrelse; der var ikke Græs og Foder til flere Kreaturer. Kornet voksede jo kort og smaat paa Egnens sandede Jorder. Engene hjalp jo noget til med Hensyn til Vinterfoder; men det kneb med Sommergræsning, da man til Vridstedgaardene som Udmarker kun havde Lynghede, men ingen Kærstrækninger af Betydning, og Agergræsningen var meget lidt værd.

Sædehavre maatte som Regel købes i Salling. Jens Clausen fik i flere Aar sin Sæd hos Christen Kjærsgaard i Lyby, 4 Tdr. aarlig, og gav 3 Rdl. for Tønden

(velsagtens en Stor-Tønde = 12 Skpr., da Prisen ellers synes urimelig stor). Hans Købmand i Skive var Visti Kjeldsen.

Edel døde i Aaret 1800, og i 1810 blev Jens Clausen 70 Aar gl. og fandt det da passende at afstaa Gaarden til Claus. I den Anledning skifter og deler han mellem Sønnerne og bestemmer, hvad hver enkelt skal have af Hjemmets værdifulde Ting. Jens skal have 6 Tintallerkener og Thomas 2 Messing Lysestager. De to skal tillige efter hans Død dele hans Gangklæder, dog skal Claus have hans pæne blaa Klædes Vest! Hvad der ellers findes i Hjemmet, faar Claus med Gaarden, og der er flere Ting i det Hjem, som det nok er værd at beholde. Der er f. Eks. Moderens Kiste, brunmalet ligesom Sønnernes Hængeskabe og mærket med Bogstaverne E. J. D. W. samt Aarstallet 1774. Der er to Skilderier paa Væggene, og der er pænt Omhæng for Mælkehylden af grønt uldent og linnet Tøj „indsprengt tosellet“, og der er Omhæng om de 3 Alkovesenge, for ikke at tale om disse Senges rige Indhold af Sengeklæder og om Bilæggerovnen.

Men Claus maa skam ogsaa betale for disse Herligheder: 210 Rdl. til hver af Brødrene, mindre kan ikke gøre det. De 420 Rdl. bliver hans Købesum for Gaarden og alle dens Herligheder, og dertil faar han Forpligtelse til at underholde sin Fader, saa længe han lever, eller give ham 25 Rdl. om Aaret, og naturligvis skal han give ham en hæderlig Begravelse, der maatte anslaaes til mindst 20 Rdl.

Nu har Jens Clausen ordnet alt paa det bedste for Sønnerne og kan for den Sags Skyld lægge sig til at dø, naar det skal være; men det gjorde han dog ikke før i det Herrens Aar 1817, den 29. Marts.

Da Tiden kom, at Jens Clausens Sønner skulde paa Session, blev Claus, 64¼ Tm. høj, fritaget som Gammel-

mandssøn. *Jens*, 63½ Tm. høj, blev 1804 Soldat ved 8. Musqueterkompagni og tjente Kongen huld og tro i mange Aar, hvorefter han kom hjem og blev Avlskarl i Præstegaarden, som Faderen engang havde været det før ham.

Thomas, 64 Tm. høj, blev 1806 taget til Rytter. Han kom til Skade i Tjenesten og fik Knæskallen knust, saa Leddet blev stift, men det var alligevel ikke nok til Kassation. 1810 fik han Vedtegning „tjenlig til Stykkusk“. At køre en Kanon kunde man da altid bruge *Thomas* til.

Med Sønnernes Giftermaal gik det saadan, at *Claus* i Foraaret 1815 blev gift med *Christen Jensens Datter Karen* i Dueholm. *Karens Søster, Lene Marie*, blev samme Efteraar gift med Selvejergaardmand *Christen Jacobsen* (nu *Jens Torps Gaard* i *Vridsted*). Deres eneste Datter, *Mette Marie*, blev 1836 gift med Sognefoged *Christen Jensen* (nu *Jens Krarups Gaard*). *Lene Marie* blev Enke 1818 og giftede sig derefter med *Jens Jensen Torp*. Paa den Maade blev der dobbelt Svogerskab mellem Familienne i de to Gaarde.

Naar *Torpsnavnet* fulgte *Jens* og ikke ogsaa de andre Brødre, skyldtes det, at han var kaldt op efter sin Morfader og fra *Barn* af var bleven kaldt *Jens Torp*.

Thomas blev 1814 gift med *Maren Christensdatter* i *Karstoft*. Der var flere Børn. Een af dem var *Gdr. Christian Thomasen* i *Aakjær*.

Claus Jensen og *Karen* havde 7 Børn:

- 1) *Jens*, * 1816, † 1846.
- 2) *Ingeborg*, * 1817, gift 1837 med *Gdr. P. Chr. Pedersen* i *Vridsted*, † 1870.
- 3) *Edel*, * 1821, gift 1842 med Sognefoged *Ole Vistisen* i *Vroue*.
- 4) *Christen*, * 1825, fik Fødegarden i *Vridsted*.
- 5) *Karen*, Tvillingsøster til *Christen*.

- 6) *Jens Christian*, * 1831, gift 1862 med Maren Nielsdatter fra Agerbæk. Købte 1863 Koustrupgaard i Mønsted.
- 7) *Ane Marie*, * 1834, gift 1854 med Gdr. Jens Olesen i Vroue.

Jens Jensen Torp, 1782—1861.

Lene Marie Christensdatter, 1791—1862.

Jens Torp var Avlskarl i Vridsted Præstegaard og 36 Aar gammel, da han 1818 blev gift med Chr. Jacobsens 10 Aar yngre Enke. Som det var at vente, kom der i Ægteskabet en Del Børn: *Edele*, født $\frac{3}{4}$ 1819; *Christen* $\frac{25}{12}$ 1820; *Christen* $\frac{27}{7}$ 1823; *Ingeborg* $\frac{29}{3}$ 1826; *Anne Marie* $\frac{15}{2}$ 1830 (død s. A.) og *Jens*, født $\frac{11}{6}$ 1832. Sammen med Stifdatteren, Mette Marie, der var født $\frac{30}{9}$ 1816, var de altsaa 6 Børn, som voksede op i Hjemmet.

Vi saa ovenfor, at Claus Jensen og Lene Maries Søster Karen havde 7 Børn, fødte i Aarene 1816—1834. Hele Flokken fra begge Familier voksede op og voksede sammen i den Grad, at de næsten kunde betragtes som een Familie, og de regnede ofte gensidig hinanden for Søkende og kaldte hinanden for Brødre og Søstre. Og dette Forhold fortsattes undertiden, efter at de selv var bleven voksne og havde faaet Børn. Disse regnede ofte hele det øvrige Dusin for Onkler og Tanter og kunde selv som voksne være i Vildrede med Slægtskabet, saa deres Forældres Fætre og Kusiner blev til Farbrødre og Fastre eller Morbrødre og Mostre; som man ser, et ret ualmindeligt Slægtssammenhold.

De unge, der voksede op i Jens Torps og Lene Maries

Hjem, blev meget virksomme og dygtige Mennesker, som hver for sig kunde tage Initiativet og søge at bane sig Vej frem ogsaa ved Hjælp af anden Beskæftigelse end den, som Driften af Gaarden derhjemme bød dem. Deres Fødegaard laa meget nær ved Karup Aa ved et Vadested, som lod sig passere af Køretøjer, og en Vej førte fra Vadestedet til Dueholm og Trandum. Fodgængere maatte vade igennem Aaen, men dette lod sig ikke altid gøre, og der var saaledes Trang til at faa Forbindelse mellem Aabredderne paa anden Maade. En saadan Forbindelse diannedes ved, at man hos Jens Torps fik anskaffet en Raad eller Pram og med den færgedes Folk over mod en Betaling af 4 Skilling pro persona. Saa snart Børnene blev store nok dertil, blev det deres Bestilling at agere Færgfolk.

I Gaarden indrettedes tillige en lille Landhandel med nogle af de mest brugte Kolonialvarer og enkelte andre Ting, og en af Sønerne fik den Opgave at passe denne lille Forretning; det var vistnok den ældste af Sønerne, *Christen*, som iøvrigt ogsaa var forudbestemt til engang at overtage Fødegaarden.

Den anden Søn, *Christen*, kom hjemmefra, saa snart han kunde „staa paa egne Ben“. Han slog sig paa Vej-arbejde med tilhørende Brobygning og endte med selv at tage saadant Arbejde i Entreprise. Selv efter at han var bleven gift og havde overtaget en Gaard i Vinde, fortsatte han dermed.

Den tredie Søn, *Jens*, deltog i nogle af Broderens Arbejder som Vognmand, idet han havde faaet anskaffet sig Heste og Vogne. Han blev tillige Vognmand for den bekendte Ernesto Dalgas og befordrede ham personlig omkring til de forskellige Anlæg, som Dalgas forestod, Anlæg af Veje eller Hedeplantager, eller til Under-søgelser i Anledning af paatænkte Anlæg. Hvervet var ret indbringende; unge Jens Torp fik 12 Rigsdaler om

Dagen for saadan Befordring, og det var mange Penge dengang. Siden købte han en Gaard i Haldskov og giftede sig.

Lene Maries ældste Datter, Jens Torps Stifdatter *Mette Marie*, blev gift med Gaardejer og Sognefoged Christen Jensen i Vridsted. Et af deres Børn var Sønnen Jens Christian, som senere overtog sin Fødegaard. Han var en ejendommelig Mand; men vedligeholdte og bevarede til det sidste Slægtens nære Forbindelse med Præstegaarden og de skiftende Præstefamilier. Pastor J. P. Lundø har sat ham et Minde i Aarbogen „Fra Viborg Amt“ 1938, Side 85 ff.

Datteren *Edele* blev 1842 gift med Gaardejer Jens Troelsen i Vester Børsting. En Søster til ham, Mette Katrine, havde arvet en Gaard i Vinde; med hende blev Edeles Broder, Christen, Vejrentreprenøren, gift (se foran). Der blev saaledes dobbelt Svogerskab mellem de to Familier.

Jens Torps yngste Datter, *Ingeborg*, var vel nok af Søstrene den livligste og rigest begavede. Hun var i sit Hjem bleven vel oplært i alt, hvad der angik Husvæsen, og tillige i alle dengang almindelige kvindelige Sysler, og hun gik med levende Interesse op i alt, hvad hun foretog sig. Særlig dygtig var hun til at spinde og væve, og efter at hun i 1856 var bleven gift med Gaardejer Christen Hansen i Vinde Vestergaard, oplærte hun adskillige af sine Tjenestepiger i Vævekunsten. I Husvæsenet udviklede hun Gaardens Mejerivæsen til stor Fuldkommenhed og kunde for sit „Bondesmør“ opnaa samme Priser eller endnu mere, end der betaltes for Herregaardsmør, ligesom hendes Oste var meget efterspurgt. Men ved Siden heraf var hun meget aandeligt og religiøst interesseret og bidrog meget til at skabe et aandeligt opvakt Hjem, hvortil ligesindede søgte og modtoges som kære Gæster. Og denne aandelige Interesse delte hendes Mand, Christen

Tre gamle Dreng. Øverst på Rækværløt foran Barndomshjemmet i Vinde.
Nedest i Santale i Haven hos Kirsten og Ernst Jensen.

Øverst: Mariane i Livbjerggaard, der 1850 var den forældreløse Aving til Vinde Vestergaard og Carl Hansens første Hustru Nicoline Kristensen.
Nederst: To Bedsteforældre er glade for Børnebørnene.

Fra Sommerferierne i Na Mølle. Øverst: Gaarden set fra Balderne og et
spændende Shale-Parti.

Nedest: Magisteren posserer en Hostak samt Fætter og Kusine.

Fra Carl Hansens Jordfærd fra Haven i Grønnegade.

Hansen, i fuldt Maal med hende, saa de i Fællesskab blev i Stand til at danne et harmonisk Hjem, til Gavn og Glæde først og fremmest for deres Børn, og for mange andre med dem.

Jens Jensen Torp døde 1861, næsten 79 Aar gammel, og Lene Marie døde i Julen 1862; hun var da næsten 72 Aar gammel.

Gaarden i Vridsted gik 1872 ud af Slægtens Besiddelse, derved, at Sønnen Christen Torp døde, og hans Enke giftede sig derefter med en ung Mand fra Fly, Frederik Jensen, paa hvem Torpnavnet overførtes, men som ellers ikke har noget med Torpslægten at gøre.

Efterslægten.

Denne Bog skal afsluttes med en kortfattet Oversigt over Christen Hansens og Ingeborg Jensdatters Efterkommere indtil 1942.

Paa Side 61 er redegjort for Børnene i Vinde Vester-gaard. Af de 7 Børn naaede kun 4 den voksne Alder. For dem formede Livet sig i korte Træk saaledes:

Birtha Marie Hansen,

f. 30. September 1856, d. 2. September 1921. Hun blev 12. Maj 1880 gift i Skive gamle Kirke med Lauritz Pedersen, Zytphensminde i Hjerm, f. Pinsedag, den 8. Juni 1851, d. i Skive Palmesøndag, den 13. April 1930. Han var Ejer af Hjerm Kalkværk, senere (ca. 1890) af Gaarden „Søndervang“ i Stadil. Derefter havde Familien Bopæl forskellige Steder, indtil L. P. 1904 blev Sekretær for den nystiftede Andelsforeningernes Sanatorieforening. Siden da boede Familien i Skive, hvor L. P. i en lang Aarrække beklædte den nævnte Stilling.

Birtha og Lauritz Pedersens Børn er følgende:

1. Alfred Valdemar Pedersen, f. 19. September 1881 i Hjerm, uddannet som Mejerist. Derefter var han en Del Aar i Tyskland, Holland og Canada, indtil han 1904 kom til London og blev Direktør for forskellige Firmaer i Levnedsmiddelbranchen. Tillige var han Sekretær i Den danske Klub. For Tiden er han i Ledelsen af United Molasse Co., som Direktør for Firmaets europæiske Afdelinger.

Gift 14. December 1921 i Hørsholm Kirke med Johanne Louise Nielsen, f. 15. Oktober 1901, D. af Købmand N., Rungsted, forhen Ringsted.

Deres Søn er Eric Norman Pedersen, f. 22. August

1923. Han studerer nu (1942) til Elektroingenør ved Londons Universitet.

2. Chresten Pedersen, f. 1882. Død som Barn.

3. Chresten Pedersen, f. 12. Maj 1884, uddannet som Maskinist. Tog alle Maskinisteksaminer 1908. Søfarende Maskinmester til 1915. Siden 1919 Fabriksmester paa Dansk Soyakagefabrik i København.

Gift med Caroline Nielsine Jensen, f. 1. December 1884 i Holløse.

Deres Børn er:

a. Henry Louis Pedersen, f. 30. August 1909. Lagerist.

b. Ellen Christine Pedersen, f. 13. Januar 1911.

c. Børge Lauritz Pedersen, f. 12. Januar 1914.

d. Birtha Marie Pedersen, f. 25. Maj 1917.

e. Tove Caroline Pedersen, f. 26. Juni 1920.

4. Teodor Pedersen, f. 1886. Død som Barn.

5. Agnes Kirsten Marie Dagmar Pedersen, f. 1. November 1888 i Hjerm. Handelsuddannet i Skive, Handelseksamen.

Gift 7. December 1912 i Skive Kirke med Christian Ernst Emil Jensen, S. af Baneformand Carl J., Skive. Uddannet ved Handel, Bogholder paa Diges Trælasthandel i Skive 1906—19. Derefter i Forsikringsbranchen. Nu (1942) Overinspektør i „Hafnia“ og „Danske Phoenix“, Skive.

Deres Søn er Henning Emil Jensen, f. 11. August 1919. Realeksamen 1937 i Skive. Uddannet som Elektromontør. For Tiden Elev paa Aarhus Elektroteknikum.

6. Theodor Pedersen, f. 1890. Død som Barn.

7. Aksel Esbern Brockdorff Pedersen, f. 16. Marts 1893 paa „Søndervang“. Realeksamen 1909 i Skive. Samme Aar ansat i Skive Bank. Bogholder 1919. Direktør i Brande Bank siden 1. November 1922.

Gift 27. December 1918 i Skive Kirke med Ellen Nielsen, D. af Malermester Alfred N., Skive.

Deres Børn er:

a. Erik Brockdorff Pedersen, f. 24. April 1919 i Skive. Realeksamen 1935. Student 1938. Studerer til Elektroingenør.

b. Gerda Brockdorff Pedersen, f. 13. Marts 1926 i Brande. Realeksamen 1942. Læser nu til Artium.

8. Ingemann Pedersen, f. 8. September 1895 i Sta-

dil. Uddannet som Mejerist. Førstemejerist paa forskellige Mejerier indtil 1918. Siden ved Handel. Nu (1942) Salgschef hos Will. Thomsen, København.

Gift 8. September 1922 med Petra Marie Kathrine Jessen, f. 4. Marts 1895 i Hjarup.

9. Carl Pedersen, f. 1898. Død som Barn.

Jens Christian Hansen,

f. 6. Juli 1862. Uddannet ved Landbrug. Studentereksamen i København 1886, cand. mag. 1893 med Dansk, Latin og Græsk som Hovedfag. Virkede derefter nogle Aar som Huslærer og Lærer ved forskellige Kursus. Overtog 1898 Trustrup Realskole, som han ledede til 1909, derefter Sindal Realskole til 1912. Statsansat Censor ved Lærereksamen fra 1906. Boede i Hobro 1912—17 og siden 1917 i Viborg, hvor han har drevet omfattende genealogiske Studier, hvad bl. a. denne Bog er et Vidnesbyrd om. Desuden er han Forfatter til en lang Række Slægtshistorier og andre historiske Afhandlinger, bl. a. 100 Aars Jubilæumsskriftet for Salling Landboforening i 1942.

Gift 31. Juli 1896 med Louise Christiane Møller, f. 19. Juni 1859, d. 7. Januar 1922.

Deres Børn er:

1. Knud Herbert Hansen, f. 30. August 1899 i Trustrup. Uddannet ved Boghandel og derefter ved Biblioteksvæsen paa Centralbiblioteket i Viborg. Siden 1926 Bibliotekar i Hobro.

Gift 12. Oktober 1929 i København med Bertha Theresa Glud Rosenkilde, f. 18. Oktober 1899 i Randers, Datter af cand. pharm. (senere Apoteker i Taarbæk) Marius Rosenkilde (1861—1922) og Hustru Augusta Marie Mathilde, f. Glud (1868—1942). — Deres Børn er:

a. Bente Herbert Hansen, f. 22. Maj 1931.

b. Kirsten Herbert Hansen, f. 20. Septbr. 1935.

c. Anne Herbert Hansen, f. 10. September 1937.

2. Elna Hansen, f. 16. September 1901 i Trustrup. Student fra Viborg Skole 1920, Lærerindeeksamen fra Femmers Seminarium i København 1928. Siden da Kommune-lærerinde i Aarhus.

Mads Quist Hansen,

f. 3. Maj 1864. Uddannet til Mejerist. Bestyrer paa Stoholm Mejeri 1888 til 1894. Overtog Aa Mølle 1. Maj 1894. Bortforpagtede 1900 Møllen og blev Repræsentant for Grosserer Kraunsøe, Randers. Overtog 1910 atter Møllen, men fortsatte i Smørfirmaet, der imidlertid var overgaaet til Andelsselskabet „Danish Daires“. Indtil 1916 Bestyrer af Firmaets Filialer i Frederikshavn og Aalborg. Drev Møllen til 1918, da den overtoges af Svigersønnen Jens Hedegaard og M. Q. H. byggede derefter Villa „Aalide“ paa Møllens Mark.

Gift 3. Maj 1889 med Karen Kirstine Sørensen, f. 16. December 1856 i Sdr. Resen, D. af Husmand Søren Kirkegaard, død 21. April 1921.

Deres Børn er:

1. Hans Christen Ingemann Quist Hansen, f. 28. Februar 1892 i Stoholm. I Smedelære 1906—11. Bronze-medaille for Svendestykke. Uddannelse paa Odense Maskinteknikum. Ansat paa Kalundborg Motorfabrik 1917—22. Derefter Lærer ved Haslev Haandværkerskole og selvstændig Virksomhed som raadgivende Ingeniør og Varmeinstallatør.

Gift 27. Oktober 1918 i Stiftsbjergby Kirke med Marie Hansen, f. 25. Maj 1890, D. af Hmd. Jens Hansen, Stiftsbjergby.

Deres Børn er:

a. Sigrid Ingeborg Quist Hansen, f. 5. Oktober 1919, d. 1. November 1919.

b. Peder Valdemar Quist Hansen, f. 28. Juli 1934.

2. Alfrida Kirstine Ingeborg Quist Hansen, f. 10. Januar 1894 paa Stoholm Mejeri. Paa Askov Højskole 1915.

Gift 25. September 1918 i Gudum Kirke med Jens Hedegaard Christensen, f. 28. Februar 1887, S. af Anders Christensen, Sdr. Bredahl i Gudum. Han har været paa Roskilde Højskole og Ladelund Landbrugsskole. De overtog 1918 Aa Mølle.

Deres Børn er:

a. Karen Margrethe Hedegaard Christensen, f. 15. September 1919. Har været paa Salling Ungdomsskole og Testrup Højskole for Sygeplejeelever.

b. Ingeborg Hedegaard Christensen, f. den 14. Februar 1921. Har været paa Salling Ungdomsskole.

c. Anders Bredahl Hedegaard Christensen, f. 20. Februar 1922. Har været paa Salling Ungdomsskole.

d. Anna Hedegaard Christensen, f. 14. September 1925.

e. Hans Quist Hedegaard Christensen, f. 27. Juni 1929.

3. Eleonora Kristine Nicoline Quist Hansen, f. i Aa Mølle den 30. August 1895. Realeksamen i Struer 1912. Derefter ved Handel.

Gift i Gudum Kirke den 4. Maj 1926 med Ejner Cornelius Thorsen, f. 4. Maj 1894, S. af Gdr. Kresten T., Ø. Trabjerggaard, Ejer af Nr. Ravndal ved Lemvig. C. T. var paa Krabbesholm Højskole 1912—13.

4. Bernhard Severin Valdemar Quist Hansen, f. i Aa Mølle 29. Juni 1897, d. i „Aalide“ 31. Marts 1920.

Carl Christian Hansen,

f. 15. Maj 1870, død 9. Juni 1940. Uddannet ved Landbrug. Gennemgik Løjtnantsskolen paa Kronborg. Overtog 1891 Vinde Vestergaard, som han dog solgte 1899. Var derefter Husmand i Vinde til 1908, da han overtog Højgaard i Hem. Flyttede 1911 til Skive som Redaktør af Skive Folkeblad. Sogneraadsformand i Skive Landsogn-Resen Sogneraad 1895 til 1901, Folketingsmand for Skivekredsen 1902—09, Borgmester i Skive 1927—29, Byraadsmedlem 1921—37. Formand for Skive Mejeri, Viborg Amts Mejeriforening og samv. jydsk Mejeriforeninger, Medlem af Andelsudvalget. Stiftede Andelsforeningernes Sanatorieforening, Husmandsforeningen „Fremad“ og Garantselskabet Skive Folkeblad. Formand for Salling Afholdskreds. Se iøvrigt Dansk Biografisk Leksikon, Bransagers Bog om den danske Rigsdag (Tillæget 1903) og Skive Folkeblad, navnlig for Dagene 10.—17. Juni 1940.

Gift første Gang 3. Maj 1892 med Nikoline Kristensen, f. 5. Januar 1867, d. 1. November 1894, og anden Gang den 3. November 1896 med Ane Dorteia Kirstine Jensen, f. 30. Juni 1879, d. 19. Januar 1937.

Søn af første Ægteskab: Christen Hansen, f. 14. Februar 1893, d. 27. September 1909 som Følge af en Ulykke i Husmøllen paa Højgaard.

Børn af andet Ægteskab:

1. Carl Elin Petrus Hansen, f. 4. December 1897. Student 1917. Journalist 1919. Medredaktør af Skive Folkeblad

1935, ansvarhavende Redaktør 1938, Eneredaktør 1940. Medlem af Danmarks Afholdsforenings og Radikal Ungdoms Hovedbestyrelse, Byrådsmedlem 1937, Medlem af Købstadforeningens Repræsentantskab 1937.

Gift 19. August 1922 i Skive Kirke med Dorte a J e n s e n S t r ø m, f. 5. September 1894. Hun var første Gang 1914 gift med Købmand P. Adolf Pedersen, Selde, f. 19. Juli 1884, død 4. Juni 1918. I dette Ægteskab er Sønnen H a n s E m i l P e d e r s e n, f. 26. August 1915. Student 1935. Kunstmaler. Navneforandring til B o l b y, gift 1941 med Lise Nielsen, D. af Malermester Nielsen, Sandvig.

I Ægteskabet mellem E. H. og D. H. er Datteren K a r e n S t r ø m H a n s e n, f. 30. Januar 1927.

2. I n g e b o r g H a n s e n, f. 1. Juni 1901. Uddannet som Journalist 1918—20. Tog derefter Lærerindeeksamen i Silkeborg og virkede en Tid som Lærerinde.

Gift 24. Septbr. 1927 med Tømrermester A n d r e a s B r u u n, Esbjerg, S. af Tømrer Knud Poulsen Bruun, Esbjerg. Deres Børn er:

a. J o h a n n e s B r u u n, f. 18. Juli 1928.

b. K n u d H e l g e B r u u n, f. 10. Januar 1934.

c. C a r l B ø r g e B r u u n, f. 20. August 1936.

3. O v e B j a r n e F a l k H a n s e n, født 4. September 1908, død 22. Februar 1909.